EURYDICE

ETF Working together Learning for life

CEDEFOP

Izglītības un apmācību sistēmas Eiropā

Polija

2009./2010. mācību gads

Eiropas Komisija

IZGLĪTĪBAS UN APMĀCĪBU SISTĒMAS EIROPĀ

POLIJA

2009./2010. mācību gads

Sagatavoja

Polijas *Eurydice* nodaļas kolektīvs

ar *Refernet* atbalstu

Ja vēlaties iegūt papildinformāciju par izglītības sistēmām Eiropā, lūdzu, skatiet
EURYBASE datubāzi (http://www.eurydice.org),
Cedefop datubāzi (http://www.cedefop.europa.eu/etv/Information resources/NationalVet/Thematic/) un
Eiropas Izglītības fonda tīmekļvietni (http://www. etf.europa.eu/)

Šo publikāciju ir izdevusi Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra *(EACEA P9 Eurydice)*.
EACEA P9 Eurydice
Avenue du Bouget 1
B-1140 Brussels

Publikācija ir pieejama angļu valodā (Structures of Education and Training Systems in Europe, Poland, 2009/10) internetā (http://www.eurydice.org).

© Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra, 2010

Daļēja šī dokumenta pārpublicēšana ir atļauta nekomerciālos nolūkos, pirms teksta fragmenta norādot tā izdevēju „*Eurydice*, Eiropas izglītības sistēmu informācijas tīkls" un dokumenta publicēšanas datumu. Atļauju pārpublicēt pilnu dokumentu var pieprasīt *EACEA P9 Eurydice* nodaļā.

Tulkojumu latviešu valodā nodrošināja Valsts izglītības attīstības aģentūra

© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2010

VALSTS IZGLĪTĪBAS
ATTĪSTĪBAS AĢENTŪRA

ISBN 978-9934-8204-9-6

SATURS

IEVADS. VISPĀRĪGS POLITISKAIS KONTEKSTS 5
1. SĀKOTNĒJĀ IZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS: STRUKTŪRA, FINANSĒJUMS UN KVALITĀTES NODROŠINĀŠANA 7
1.1. Sākotnējās izglītības un apmācību sistēmas struktūra 7
1.2. Atbildīgās institūcijas 8
1.3. Finansējums 14
1.4. Kvalitātes nodrošināšana 15
2. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBA 18
2.1. Uzņemšana 19
2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas 19
2.3. Izglītības saturs 20
2.4. Vērtēšana 20
2.5. Skolotāji 21
2.6. Statistika 21
3. SĀKUMSKOLAS IZGLĪTĪBA 22
3.1. Uzņemšana 23
3.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas 23
3.3. Izglītības saturs 24
3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana 26
3.5. Karjeras atbalsta pasākumi 26
3.6. Skolotāji 27
3.7. Statistika 27
4. VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA 28
4.1. Vidējās izglītības pirmais posms 28
4.2. Vispārējā vidējā izglītība (vidējās izglītības otrais posms) 32
4.3. Profesionālā vidējā izglītība (vidējās izglītības otrais posms) 37
4.4. Mācekļu apmācības 41
5. PĒCVIDĒJĀ IZGLĪTĪBA (KAS NAV AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA) 44
5.1. Uzņemšana 44
5.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas 44
5.3. Izglītības saturs 44
5.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana 45
5.5. Karjeras atbalsta pasākumi 45
5.6. Skolotāji un apmācību vadītāji 45
5.7. Statistika 45
6. AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA 46
6.1. Koledžas programmas 46
6.2. Programmas akadēmiskā grāda iegūšanai 49
6.3. Doktorantūras programmas 55
7. TĀLĀKIZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS 58
7.1. Rīcībpolitika un normatīvie akti 58
7.2. Atbildīgās institūcijas 59
7.3. Finansējums 59
7.4. Programmas un izglītības iestādes 60
7.5. Kvalitātes nodrošināšana 62
7.6. Karjeras atbalsta pasākumi 63
7.7. Skolotāji un apmācību vadītāji 63
7.8. Statistika 64
BIBLIOGRĀFISKĀS ATSAUCES UN TĪMEKĻVIETNES 65

IEVADS. VISPĀRĪGS POLITISKAIS KONTEKSTS

Polija ir parlamentāra republika un Eiropas Savienības dalībvalsts. Polijas valsts darbību nosaka 1997. gada 2. aprīļa konstitūcija. Saskaņā ar Polijas konstitūciju:

- likumdevēja varu īsteno parlaments (*sejm*) un senāts (*senat*);
- izpildvaru īsteno prezidents un Ministru padome;
- Polijas valsts teritoriālais iedalījums nodrošina valsts iestāžu decentralizāciju. Polija ir iedalīta 16 vojevodistēs (*województwo*), 379 apriņķos (*powiat*) un 2478 komūnās (*gmina*). Gubernators (*wojewoda*) pārstāv Ministru padomi konkrētā vojevodistē un pārrauga institūcijas, kuras īsteno valsts varu. Vojevodistu izglītības superintendantu biroji (*kuratoria oświaty*) ir iekļauti vojevodistu administrācijā, un tie ir atbildīgi par pedagoģisko pārraudzību skolās. Kopš 1998. gada veiktajām administrācijas un pašvaldību reformām gubernatori ir atbildīgi galvenokārt par pārraudzību. Par vojevodistes pārvaldi ir atbildīgs vojevodistes padomes priekšsēdētājs un vojevodistes padome;
- teritoriālā pašvaldība piedalās sabiedrības tiesību īstenošanā. Lielāko daļu reģionālo pašvaldību uzdevumu īsteno pašvaldības vārdā, un tā ir atbildīga par šo uzdevumu izpildi. Kopš 1998. gada darbojas trīs teritoriālās pašvaldības līmeņi: komūnas pašvaldība (*gmina*), apriņķa pašvaldība (*powiat*) un vojevodistes pašvaldība (*województwo*).

Konstitūcijā norādīts, ka komūnas pašvaldība (gmina) ir pašvaldības pamatlīmenis. Tās atbildībā ir visi vietējas nozīmes sabiedriskie jautājumi, kas nav noteikti citu atbildībā. Komūnu pašvaldībām jānodrošina vietējās kopienas vajadzības veselības aprūpes pakalpojumu, sociālās nodrošināšanas, kultūras un izglītības jomā. Komūnu pašvaldības ir atbildīgas arī par bērnudārzu, sākumskolu un ģimnāziju darbību.

Apriņķus izveidoja 1998. gadā kā teritoriālās pašvaldības otro līmeni. Apriņķis atbalsta komūnas pašvaldību visās darbībās, kuras ir pārāk plašas tā darbības jomām. Apriņķi ir atbildīgi par pēcģimnāzijas izglītības iestāžu un slimnīcu darbību un koplietošanas ceļu pārvaldību. Apriņķi ir atbildīgi arī par bezdarba mazināšanu un patērētāju tiesību aizsardzību.

Vojevodistu pašvaldības izveidoja 1998. gadā kā teritoriālās pašvaldības trešo līmeni. To atbildībā ir reģionālā ekonomiskā un sociālā attīstība, pedagoģiskās izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas sabiedrisko centru, pedagoģisko bibliotēku un arī starpvojevodistu nozīmes skolu un iestāžu izveide un darbība. Vojevodistes pašvaldības darbība neierobežo apriņķa un komūnas pašvaldības neatkarību.

Polijas platība ir 312 685 kvadrātkilometri, un tajā dzīvo 38,2 miljoni iedzīvotāju. Iedzīvotāju vidējais blīvums ir 122 iedzīvotāji uz kvadrātkilometru.

Pašreizējai demogrāfiskajai situācijai ir raksturīgs negatīvs dabiskais pieaugums, ko izraisījusi dzimstības samazināšanās un starptautiskās migrācijas negatīvs neto rādītājs. Dzimstības līmenis Polijā ir viszemākais ES valstīs un viens no zemākajiem Eiropā (2009. gadā).

Poļu valoda ir oficiālā valoda Polijā, un tas ir noteikts konstitūcijā un „Likumā par poļu valodu".

Salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, Polija ir ļoti viendabīga tautību ziņā. Aprēķināts, ka minoritātes veido ne vairāk kā 3 procentus no kopējā iedzīvotāju skaita. Minoritāšu tiesības aizsargāt, saglabāt un attīstīt savu kultūras identitāti nodrošina konstitūcija un 2005. gada 6. janvāra „Likums par etniskajām un nacionālajām minoritātēm un reģionālo valodu". Ar šo likumu noteikts, ka Polijā ir:

- deviņas nacionālās minoritātes: baltkrievi, čehi, lietuvieši, vācieši, armēņi, krievi, slovāki, ukraiņi un ebreji;
- četras etniskās minoritātes: karaimi, lemki, romi un tatāri;
- viena kopiena, kurā lieto reģionālo valodu, – kašubu valodu.

Etnisko un nacionālo minoritāšu tiesību īstenošana saistībā ar minoritātes valodas mācīšanos vai izglītības ieguvi minoritātes valodā, kā arī saistībā ar tiesībām mācīties minoritātes vēsturi un kultūru notiek, pamatojoties uz 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likumā" noteikto. Kopš 1989. gada, minoritāšu vidū ir novērota nacionālās un etniskās identitātes atdzimšana. Kopš 1990. gada ir četrkāršojies tādu skolu skaits, kas piedāvā mācības nacionālo minoritāšu valodās vai papildu nodarbības nacionālo minoritāšu valodās minoritāšu skolēniem. 2007./2008. mācību gadā gandrīz 47 tūkstoši skolēnu iestājās nacionālo un etnisko minoritāšu skolās un skolās, kas organizē papildu nodarbības nacionālo un etnisko minoritāšu valodās.

Polijas skolu izglītības sistēma ir veidota, pamatojoties uz vairākiem normatīvajiem aktiem (parlamenta likumiem):

- 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likumu" (ar grozījumiem);
- 1999. gada 8. janvāra „Likumu par pārstrukturētās izglītības sistēmas ieviešanu" (ar grozījumiem);
- 1982. gada 26. janvāra „Skolotāju hartu" (ar grozījumiem).

Augstākās izglītības sistēmu Polijā pamato:

- 2005. gada 27. jūlija „Likums par augstāko izglītību";
- 1990. gada 12. septembra „Likums par akadēmiskajiem amatiem un akadēmiskajiem grādiem" (ar grozījumiem);
- 1998. gada 17. jūlija „Likums par studiju un studējošo kredītu" (ar grozījumiem).

Polijas izglītības sistēmas pamatprincipi ir ietverti 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likumā" (ar grozījumiem). Izglītība ir definēta kā daļa no „visas sabiedrības kopējās labklājības". „Izglītības un audzināšanas, kas ciena kristīgo vērtību sistēmu, pamatā ir vispārēji ētiski principi. Izglītība un audzināšana kalpo jauniešu atbildības sajūtas, tēvzemes mīlestības un Polijas kultūras mantojuma cienīšanas attīstībai, un vienlaikus tā ir atvērta Eiropas un pasaules kultūru vērtībām. Skolas mērķis ir nodrošināt katram skolēnam viņa/viņas attīstībai nepieciešamos apstākļus un sagatavot viņu ģimenes un pilsoņa pienākumu veikšanai, pamatojoties uz solidaritātes, demokrātijas, iecietības, taisnīguma un brīvības principiem."

„Skolu izglītības likums" nosaka kompetenču sadali administrēšanas ziņā katrai skolai (arī pirmsskolas izglītības iestādei) atbilstoši dažādiem valsts pārvaldes līmeņiem – centrālajam, reģionālajam un vietējam pārvaldes līmenim – un nosaka arī pedagoģiskās pārraudzības noteikumus. Kopš Otrā pasaules kara šī ir pirmā reize, kad parlamenta likums nosaka privātā sektora skolu izveidi, darbību un finansēšanu. Tas nosaka arī skolu direktoru, skolotāju, skolēnu un vecāku tiesības.

1. SĀKOTNĒJĀ IZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS: STRUKTŪRA, FINANSĒJUMS UN KVALITĀTES NODROŠINĀŠANA

1.1. Sākotnējās izglītības un apmācību sistēmas struktūra

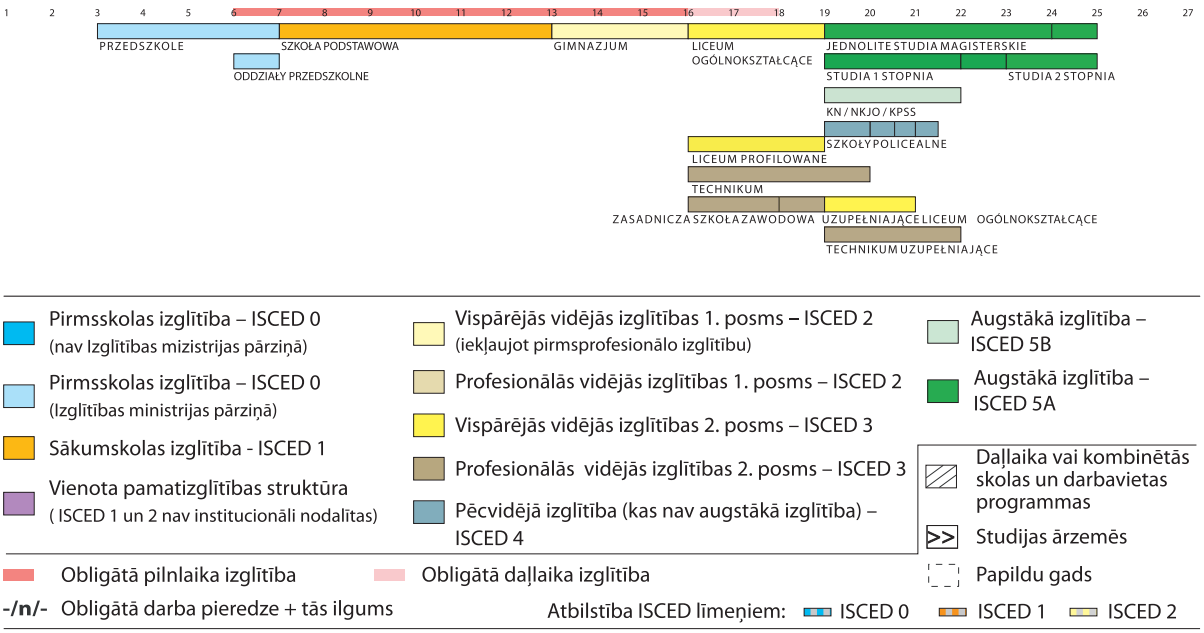

Polijas normatīvie akti (arī 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums”) nosaka, ka izglītības sistēma ietver pirmsskolas izglītības iestādes, sākumskolas, ģimnāzijas un pēcģimnāzijas skolas. Saskaņā ar pašreizējiem normatīvajiem aktiem augstākās izglītības iestādes nav ietvertas minētajā izglītības sistēmā, jo tās veido atsevišķu augstākās izglītības sistēmu jeb sektoru.

Bērni vecumā no trim līdz pieciem gadiem var saņemt pirmsskolas izglītību, kas nav obligāta. Visi sešus gadus vecie bērni apmeklē bērnudārzus (*przedszkole*) vai pirmsskolas nodarbības (*oddziały przedszkolne*), kas notiek sākumskolās, jo kopš 2004./2005. mācību gada Izglītības ministrija ir ieviesusi viena gada obligāto pirmsskolas izglītību.

Kopš 1999./2000. mācību gada, bērni vecumā no septiņiem līdz trīspadsmit gadiem sešus gadus apmeklē jauna tipa sākumskolas (vienotā astoņgadīgā pamatskola bija līdz 2000. gadam.). Sākumskolas izglītība ir iedalīta divos posmos: pirmajā posmā (no 1. līdz 3. klasei), kurā piedāvā pamata un integrētās mācības, un otrajā posmā (no 4. līdz 6. klasei), kurā nodrošina mācību priekšmetu mācīšanu. Kopš 2002. gada 6. klases beigās sākumskolas skolēniem jākārto centralizētā pārbaude (tās kārtošanu nosaka ārējas eksaminācijas komisijas un novērtē šo komisiju izvēlēti eksaminatori).

Pamatojoties uz 1999. gada 8. janvāra likumu, kopš 1999./2000. gada visi sākumskolas beidzēji turpina izglītību ģimnāzijā (mācības tajā notiek trīs gadus), kas ir obligāta vidējās izglītības pirmā posma skola. Ģimnāziju beidzot, skolēni kārto obligāto centralizēto eksāmenu, ko organizē reģionālā eksaminācijas komisija.

Tie, kuri pabeidz ģimnāziju, var turpināt izglītību:

- profesionālajā pamatskolā. Tajā mācības notiek ne mazāk kā divus gadus un ne vairāk kā trīs gadus. Pēc profesionālās skolas eksāmenu nokārtošanas iegūst profesionālo kvalifikāciju apliecinošu diplomu. Pēc profesionālās skolas pabeigšanas iespējams iegūt turpmāku izglītību papildskolās;

- vispārizglītojošā vidusskolā (mācības notiek trīs gadus), kurā pēc galīgā eksāmena (*Matura*) nokārtošanas saņem *Matura* apliecību;
- specializētā profesionālajā vidusskolā (mācības tajā notiek trīs gadus). Tā piedāvā apgūt profesionālo vidējo izglītību, un pēc noslēguma eksāmena (*Matura*) nokārtošanas saņemt *Matura* apliecību;
- tehnikumā (mācības tajā notiek četrus gadus). Pēc tehnikuma eksāmena nokārtošanas izsniedz profesionālo kvalifikāciju apliecinošu diplomu, un piedāvā arī iespēju saņemt *Matura* apliecību pēc *Matura* eksāmena nokārtošanas;
- palīgskolā (mācības tajā notiek trīs gadus), kurā skolēnus ar speciālām vajadzībām sagatavo darbam un pēc kuras pabeigšanas izsniedz sertifikātu, kas apliecina sagatavotību darbam.

Profesionālās pamatskolas beidzējiem, sekmīgi divus gadus mācoties vispārizglītojošā papildvidusskolā (*uzupełniające liceum ogólnokształcące*) vai trīs gadus – papildtehnikumā (*technikum uzupełniające*), ir arī iespēja kārtot *Matura* pārbaudījumu.

Vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolu beidzēji pēc intervijas var turpināt izglītību pēcvidējās izglītības skolā (šāda programma ilgst ne vairāk kā divarpus gadus), un, to pabeidzot un nokārtojot pārbaudījumu, saņemt diplomu, kas apliecina profesionālo kvalifikāciju.

2005. gadā ieviestais centralizētais *Matura* (galīgais) eksāmens pakāpeniski aizstāj iestājpārbaudījumus universitātēs.

Vidējās izglītības otrā līmeņa skolu beidzējiem, kuriem ir *Matura* apliecība, Polijā ir plašas izglītības iespējas mācīties augstākās izglītības pakāpē:

- koledžas programmās (ISCED 5 B). Tās var apgūt sabiedriskā un privātā sektora pedagoģiskās izglītības koledžās, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžās un sociālā darba koledžās, kur mācības ilgst trīs gadus. Starptautiska salīdzinājuma nolūkā koledžas programmas klasificē kā augstāko izglītību, tomēr valsts normatīvajos aktos to neatzīst par tādu;
- programmās akadēmiskā grāda ieguvei (ISCED 5 A). Tās nodrošina gan sabiedriskā, gan privātā sektora universitātes tipa un citas augstākās izglītības iestādes (turpmāk – augstskolas), kas atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Šīs programmas iedala:
  - pirmā cikla (bakalaura grāda) programmās. To ilgums ir no trim līdz četriem gadiem, nobeigumā iegūst bakalaura grādu (*licencjat*), vai no trīsarpus līdz četriem gadiem, nobeigumā iegūst noteiktas specializācijas inženiera grādu (*inżynier*);
  - otrā cikla (maģistra grāda) programmās. To ilgums ir no pusotra līdz diviem gadiem, nobeigumā iegūst maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu atkarībā no studiju jomas;
  - garā cikla (maģistra grāda) programmās. To ilgums ir no četrarpus līdz sešiem gadiem, nobeigumā iegūst maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu.

1.2. Atbildīgās institūcijas

Tautas izglītības ministrija ir atbildīga par gandrīz visu izglītības sistēmu, izņemot augstāko izglītību, kas ir Zinātnes un augstākās izglītības ministrijas pārraudzībā. Profesionālās izglītības skolas, kas iepriekš bija citu ministriju pārraudzībā, tagad ir Tautas izglītības ministrijas pārziņā. Pašreiz tikai dažas skolas – respektīvi, mākslas skolas, kurās māca mākslas priekšmetus, un arī sociālās korekcijas iestādes – ir attiecīgi Kultūras ministrijas un Tieslietu ministrijas pārraudzībā.

Valsts pārvaldes sistēmas un izglītības reforma paredz, ka valsts izglītības politiku nosaka un īsteno centralizēti, savukārt izglītības pārvaldi un skolu, pirmsskolas un citu izglītības iestāžu darbību organizē decentralizēti. Atbildība par sabiedriskā sektora bērnudārzu, sākumskolu un ģimnāziju pārvaldi ir deleģēta vietējām pašvaldībām. Vidējās izglītības otrā posma skolu, mākslas un palīgskolu

pārvaldība ir kļuvusi par apriņķu (*powiaty*) pienākumu. Vojevodistēm (*województwa*) ir uzdota ministrijas politikas ievērošanas koordinēšana un pedagoģiskā pārraudzība.

Centrālais līmenis

Centrālajā līmenī savus pienākumus veic tautas izglītības ministrs, ministra vietnieki un ģenerāldirektors. Ministra vietnieki ir atbildīgi, piemēram, par skolu sistēmu vai starptautisko sadarbību. Tautas izglītības ministrs ar Augstākās izglītības galvenās padomes atbalstu koordinē un īsteno valsts izglītības politiku, daļēji pārrauga izglītības superintendantu (*kuratoria*) darbu un sadarbojas ar citām izglītības jomas iestādēm un struktūrvienībām.

Izglītības ministrs izdod arī normatīvos aktus, kas nosaka:

- uzņemšanu skolā un arī prasības un procedūras pāriešanai no vienas skolas uz citu;
- to Polijas pilsoņu, kuri uz laiku dzīvo ārzemēs, bērnu izglītības organizēšanas principus, kā arī palīdzību poļu emigrantiem vēstures, ģeogrāfijas un poļu valodas mācīšanā;
- pakalpojumu apmēru ārvalstīs strādājošiem poļu skolotājiem.

Izglītības ministrs nosaka arī:

- stundu sarakstu struktūru;
- izglītības satura pamatnorādes pirmsskolas izglītībai, vispārējai izglītībai, speciālajai izglītībai un vispārējai arodizglītībai;
- noteikumus un procedūras mācību grāmatu apstiprināšanas izmantošanai skolās, kā arī ieteikumus par mācību līdzekļiem un mācību grāmatu un līdzekļu sarakstiem;
- noteikumus skolēnu vērtēšanai un pārcelšanai uz nākamo klasi, kā arī ieskaišu un eksāmenu norises noteikumus;
- pārbaudījumu un eksāmenu sagatavošanai nepieciešamo prasību standartus;
- mācību procesa un citu izglītojošu darbību uzskaites metodes un veidus;
- noteikumus un nosacījumus inovāciju un eksperimentu veikšanai skolās vai citās izglītības iestādēs;
- mācību gada ilgumu;
- studiju kursu un valsts olimpiāžu noteikumus;
- ārstnieciskās vingrošanas un papildu fiziskās audzināšanas nodarbību organizēšanas procedūras;
- skolu organizēta tūrisma un ekskursiju metodes un noteikumus.

Zinātnes un augstākās izglītības ministra pārraudzībā ir pētniecības attīstība Polijā, programmu akadēmiskā grāda iegūšana un *PhD* studijas, kā arī augstskolu darbība.

2008. gada 6. martā tautas izglītības ministrs izveidoja **Valsts izglītības padomi,** kurā ir deviņi locekļi (bijušie izglītības ministra vietnieki). Padomei ir tikai konsultatīvas pilnvaras, un tā ir tautas izglītības ministra atbalsta institūcija.

Reģionālais līmenis

Reģionālā līmeņa pārvaldi Polijā veic vojevodistes. Kopš 1999. gada Polijā ir 16 vojevodistes.

Izglītības superintendants (*kurator oświaty*) ir vojevodistes galvenā izglītības amatpersona, kas atbild par vispārēju izglītības pārvaldi. Viņu ieceļ amatā vojevodistes gubernators (*wojewoda*), tādējādi izglītības superintendants ir reģionālās pārvaldes amatpersona, kas strādā reģiona vadītāja pakļautībā

(savukārt reģiona vadītājs ir premjerministra pakļautībā). Izglītības superintendants īsteno tautas izglītības ministra politiku.

Gubernatora vārdā izglītības superintendants ir atbildīgs par to uzdevumu īstenošanu, kuri ir noteikti Izglītības sistēmas likumā un attiecīgajai vojevodistei saistošajos noteikumos. Vissvarīgākais uzdevums ir veikt attiecīgajā vojevodistē esošo sabiedriskā un privātā sektora skolu un citu izglītības iestāžu, tostarp pedagogu profesionālās pilnveides iestāžu, pedagoģisko pārraudzību.

Pēc vojevodistes izglītības superintendanta ierosinājuma mazākos reģiona apgabalos gubernators var izveidot izglītības superintendanta biroja pārstāvniecības vai filiāles (*delegatury*). Šādas filiāles vadītājs saņem noteiktas pilnvaras no izglītības superintendanta.

Apriņķa līmenis

Apriņķis (*powiat*) Polijā ir starpposma administratīvā vienība starp vojevodisti (*województwo*) un komūnu (*gmina*) (skatīt 1998. gada 24. jūlija „Likumu par trīslīmeņu valsts administratīvā iedalījuma ieviešanu"). Polijā ir 379 apriņķi.

Apriņķi īsteno vispārizglītojošo vidusskolu (*liceum ogólnokształcące, liceum profilowane*), tehnikumu un arodskolu (*technikum, zasadnicza szkoła zawodowa*), un arī pēcvidējās izglītības skolu (*szkoła policealna*), un sabiedriskā sektora palīgskolu administratīvo kontroli. Apriņķi ir atbildīgi arī par mākslas skolu, sporta skolu, mūžizglītības centru, psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta centru un ārpusskolas izglītības centru pārvaldību.

Apriņķu uzdevumos nav iekļauta pedagoģiskā pārraudzība, kas ir reģionālā līmeņa izglītības superintendantu pienākums.

Vietējais līmenis

Vietējā līmenī Polijā izglītības pārvaldi veic komūnas. Polijā ir 2478 komūnas, to lielākā daļa ir lauku komūnas.

Komūnas ir atbildīgas par pirmsskolas izglītības iestāžu (tostarp skolu ar integrācijas nodarbībām un speciālajiem bērnudārziem), sākumskolu un vidējās izglītības pirmā posma skolu (ģimnāziju), tostarp skolu ar integrācijas nodarbībām (izņemot palīgsākumskolas un palīgģimnāzijas, mākslas skolas, brīvības atņemšanas iestādēs un korekcijas iestādēs esošās skolas), darbību. Komūnu uzdevumos nav iekļauta pedagoģiskā pārraudzība, kas ir reģionālā izglītības superintendanta pienākums.

Izglītības iestādes

Skolu direktorus atlasi veic atklātā konkursā un pieņem darbā uz pieciem gadiem skolas vadošā institūcija. Attaisnojošos gadījumos minēto piecu gadu periodu var saīsināt, tomēr tas nedrīkst būt mazāks par vienu mācību gadu.

Konsultējoties ar skolas vadošo institūciju, t. i., komūnu vai apriņķi, skolas direktors ieceļ amatā un atbrīvo no amata savu vietnieku un citu izpildpersonālu, ja amati atbilst skolas (pirmsskolas iestādes) statūtiem.

Skolas direktors:

- vada skolu un pārstāv to;
- veic pedagoģisko pārraudzību;
- rūpējas par skolēniem un, veicot dažādas veselību veicinošas darbības, nodrošina pamatu viņu saskaņotai psiholoģiskai un fiziskai attīstībai;
- īsteno skolas padomes vai pedagogu padomes lēmumus (tiem jābūt pieņemtiem atbilstoši kompetencei);

- ir atbildīgs par finanšu līdzekļiem un to atbilstošu izmantošanu;
- sadarbojas ar augstskolām un pedagoģiskās izglītības iestādēm praktisku pedagoģisko apmācību organizēšanā;
- ir atbildīgs par ieskaišu un eksāmenu organizēšanu un īstenošanu savā skolā.

Katrā izglītības iestādē ir jābūt izveidotai pedagoģiskajai padomei, kurā darbojas ne mazāk kā trīs skolotāji. Pedagoģiskā padome ir koleģiāla institūcija, kas nodarbojas ar to likumā paredzēto uzdevumu īstenošanu, kuri ir saistīti ar izglītību un aprūpi (piemēram, uzdevumu apstiprināt skolas darbības plānu, uzdevumu apstiprināt lēmumu par atzīmju likšanu skolēniem un skolēnu pārcelšanu uz nākamo klasi, uzdevumu izdot atzinumu par skolas darbības organizēšanu). Pedagoģiskās padomes locekļi ir konkrētās skolas skolotāji, citās iestādēs, kas piedāvā profesionālās apmācības attiecīgās skolas skolēniem, – strādājošais personāls un par skolēnu izglītību un aprūpi internātos atbildīgais personāls, kas strādā par skolotājiem un komandantiem. Skolas direktors ir pedagoģiskās padomes priekšsēdētājs.

Pedagoģiskā padome sagatavo skolas statūtus un grozījumus tajos un iesniedz tos skolas padomei. Tā var lūgt atbrīvot skolotāju no skolas direktora amata vai kāda cita vadoša amata attiecīgajā skolā. Par lūgumu atbildīgajai institūcijai ir tiesības sākt izmeklēšanas procedūru un 14 dienu laikā no lūguma iesniegšanas dienas iesniegt izmeklēšanas rezultātus pedagoģiskajai padomei. Ierosinājumus pedagoģiskā padome pieņem ar balsu vairākumu ne mazāk kā 50 procentu padomes locekļu klātbūtnē.

Vecāku, skolēnu un sociālo partneru līdzdalība

„Skolu izglītības likums" paredz Valsts izglītības padomes izveidi izglītības ministra konsultēšanai. Valsts izglītības padome ir izglītības jomā strādājoša institūcija, kas veido sabiedrības viedokli, un tajā jāietilpst vienam pārstāvim no katras vojevodistes izglītības padomes un vienam skolotāju apvienības pārstāvim. Padomes plānotais darbības ilgums ir trīs gadi. Līdz šim Valsts izglītības padome vēl nav izveidota.

Izglītības iestādēs var darboties **skolas vai izglītības iestādes padomes.**

Skolas padome piedalās skolas vietējo problēmu risināšanā un ir iesaistīta dažādos skolas procesos (piemēram, skolas statūtu apstiprināšanā, viedokļa paušanā par skolas finansējuma un skolas darbības plānu). Skolas padomē darbojas tajā vienādā skaitā ievēlēti skolotāji, vecāki un skolēni.

Sākumskolu skolas padomēs nepiedalās skolēni. Skolēnu dalība vidējās izglītības pirmā līmeņa skolu padomēs nav obligāta. Skolu padomēs jābūt ne mazāk kā sešiem locekļiem. Padome lemj par tās iekšējās kārtības noteikumiem un ievēlē tās priekšsēdētāju. Skolas direktors var piedalīties skolas padomes sanāksmēs kā konsultants. Skolu padomes var savstarpēji sadarboties, ievērojot kopīgi izveidotas procedūras. Skolas padomi izveido skolas direktors, vai arī tā tiek izveidota pēc viņa/viņas iniciatīvas, pēc vecāku padomes ierosinājuma un vidējās izglītības pirmā un otrā posma skolu gadījumā – pēc skolēnu pašpārvaldes ierosinājuma.

Skolās un citās izglītības iestādēs darbojas **vecāku padomes,** kas pārstāv visu skolēnu vecākus. Vecāku padome izveido savus darbības noteikumus, un tā var sadarboties ar citām institūcijām, ievērojot kopīgi izveidotas procedūras. Vecāku padome var izteikt ierosinājumus par skolas jautājumiem skolas direktoram un citām skolas institūcijām, skolu vadošajai institūcijai vai par pedagoģisko pārraudzību atbildīgajai institūcijai.

Vecāku padome var paust arī atzinumus par skolas programmu un stundu sarakstu, pedagoģiskā darba efektivitātes vai aprūpes uzlabošanu skolā, kā arī paust atzinumus par skolas direktora piedāvāto finansēšanas plānu.

Skolās darbojas **skolēnu pašpārvalde**, un to izveido attiecīgās skolas skolēni. Pašpārvaldes institūciju ievēlēšanas un darbības nosacījumi ir apkopoti skolēnu izveidotos noteikumos, kas pieņemti vienlīdzīgā, aizklātā un tiešā balsojumā. Pašpārvaldes institūcijas ir vienīgās visus skolēnus

pārstāvošās institūcijas.

Skolēnu pašpārvaldes noteikumi nedrīkst būt pretrunā ar skolas statūtiem. Skolēnu pašpārvalde var izteikt skolas padomei, pedagoģiskajai padomei un skolas direktoram ierosinājumus par skolas jautājumiem, proti, par skolēnu pamattiesību īstenošanu (piemēram, jautājums par tiesībām uz atklātu un pamatotu sekmju un uzvedības novērtējumu, par tiesībām izdot skolas laikrakstu un organizēt kultūras, izglītojošus, sporta un izklaides pasākumus atbilstoši skolēnu vajadzībām un skolas organizatoriskajām iespējām).

Sociālo partneru – personu, iestāžu un organizāciju – dalība skolu darbā vēl nav plaši izplatīta. Pēcskolas izglītības pakāpē skolēnu organizāciju nav. **Vecāku un vecāku padomju nacionālais konvents** ir organizācija, kas pārstāv skolēnu vecākus. Normatīvie akti vecākiem un skolēniem kā skolu padomju locekļiem piešķir ievērojamas tiesības – tādas pašas kā skolotājiem. Skolu padomēs visas minētās trīs grupas – skolotāji, vecāki un skolēni – ir vienlīdzīgi pārstāvētas (katrai ir viena trešdaļa). Taču lielākajā daļā skolu vecākiem nav nedz spēju, nedz vēlēšanās sadarboties ar skolu. Lai gan ir pagājuši vairāki gadi, kopš izveidotas pirmās skolu padomes un likumdevēji ir pauduši savu nodomu izveidot reģionālās padomes un Valsts izglītības padomi, līdz šim reģionālajā vai valsts līmenī nav reģistrēta neviena šāda veida padome.

Pašreizējās izglītības politikas veidošanā ievērojama nozīme ir **skolotāju apvienībām.** Saskaņā ar likumu tautas izglītības ministram ir obligāti jākonsultējas ar skolotāju apvienībām par visu jauno normatīvo aktu projektiem.

Atbildīgās institūcijas augstākajā izglītībā

Augstākās izglītības sistēmu Polijā pārrauga zinātnes un augstākās izglītības ministrs. Specializēto – , militāros, valsts dienesta, mākslas, medicīnas un jūrniecības – augstskolu ikdienas darbu pārrauga par attiecīgo valsts pārvaldes nozari atbildīgie ministri, savu darbību veicot par augstāko izglītību atbildīgā ministra vārdā.

Saskaņā ar 2005. gada „Likuma par augstāko izglītību” noteikumiem Polijā augstskolas ir autonomas visās darbības jomās.

Atbilstoši „Likumam par augstāko izglītību” sabiedriskā sektora augstskolās pārvaldi veic:

- amatpersonas, t. i., rektori (augstākās amatpersonas) un dekāni;
- kolektīvas institūcijas, t. i., strukturālo pamatvienību senāti un padomes (tās piedāvā programmas akadēmiskā grāda iegūšanai vismaz vienā studiju jomā vai doktorantūras studijas vismaz vienā akadēmiskajā disciplīnā);
- vēlēšanu institūcijas.

Augstskolas var piešķirt strukturālās pamatvienības statusu to fakultātēm, un tā notiek pārsvarā gadījumu, tomēr augstskolas var arī izvēlēties daudzveidīgāku pārvaldības formulu. Kaut arī katrai strukturālajai pamatvienībai ir sava specifika, to vienmēr vada padome un struktūrvienības vadītājs (fakultātēs šo funkciju veic dekāns). Vēlēšanu institūcijas veido augstskolas vai fakultātes līmeņa vēlētāji, kas veic attiecīgi amatpersonu vai kolektīvo institūciju vēlēšanas. Papildus senātiem augstskolas var iecelt arī padomi, kuru veido šīm augstskolām nepiederošas personas.

Sabiedriskā sektora augstskolas senāta priekšsēdētājs ir augstskolas rektors. Senāta sesijas apmeklē arī administratīvais direktors, finanšu direktors, centrālās bibliotēkas direktors un atsevišķi pārstāvji no katras augstskolā esošās arodbiedrības, un viņiem visiem ir padomdošanas funkcija.

Sabiedriskā sektora akadēmiskajās augstskolās ne mazāk kā 50 procentus, bet ne vairāk kā 60 procentus no senāta likumā noteiktā sastāva jāveido akadēmiskajiem mācībspēkiem (ar profesora akadēmisko amatu vai habilitētā doktora grādu (*doktor habilitowany*)).

Privātā sektora augstskolu statūtiem ir plašākas reglamentējošas pilnvaras. Šajās augstskolās nav

obligāti jābūt senātam, un šādos gadījumos tajās jāizveido cita augstākā kolektīvā institūcija. Praksē visas šīs kategorijas augstskolas tomēr izvēlas izveidot senātu. Tām jāieceļ amatā rektors, kas ir amatpersona, kaut gan augstskolu statūti var paredzēt izveidot arī citas struktūrvienības.

Senāta pilnvaras ir:

- apstiprināt augstskolas statūtus, studiju noteikumus (atsevišķus noteikumus, kas regulē doktorantūras un aspirantūras programmas), uzņemšanas noteikumus (arī uzņemšanas noteikumus doktorantūras programmās);
- noteikt augstskolas darbības galveno virzienu un darbības principus un vadlīnijas strukturālo pamatvienību padomēm;
- novērtēt augstskolas darbības rezultātus, apstiprināt rektora ziņojumus un novērtēt rektora darba rezultātus;
- apstiprināt lēmumus par strukturālo pamatvienību, filiāļu vai didaktikas centru izveidi citās vietās un lēmumus par programmu akadēmiskā grāda ieguvi ieviešanu vai apturēšanu dažādās studiju jomās.

Rektori vienlaikus vada augstskolu darbību, pārstāv tās attiecībās ar sabiedrību un ir augstskolas darbinieku, studentu un doktorantūras studentu „priekšnieki". Sabiedriskā sektora augstskolu rektorus ievēlē akadēmiskā personāla locekļi, kuriem ir profesora zinātniskais amats vai augstākais zinātniskais grāds - doktora grāds - un kuriem attiecīgā augstskola ir galvenā darbavieta.

Strukturālo pamatvienību padomju sastāvs ir noteikts augstskolas statūtos, un tās vada par struktūrvienību atbildīgā persona. Tā kā šīs struktūrvienības parasti ir fakultātes, tad minētā atbildīgā persona parasti ir fakultātes dekāns.

Strukturālo pamatvienību padomes ir pilnvarotas noteikt vienības darbības galvenos virzienus un apstiprināt programmu akadēmiskā grāda ieguvei un doktorantūras programmu studiju plānus un saturu.

Strukturālo pamatvienību padomju un vadītāju pilnvaras ir noteiktas attiecīgās organizācijas statūtos.

Augstskolu kolektīvās institūcijas un vēlēšanu institūcijas sabiedriskā sektora augstskolās ietver akadēmiskā personāla, doktorantūras studentu, studentu un neakadēmiskā personāla pārstāvjus.

Privātā sektora augstskolās amatpersonas un to vietniekus ieceļ amatā un atbrīvo no amata pēc konsultācijām ar senātu un atbilstoši statūtos noteiktai precīzai kārtībai augstskolas dibinātājs vai statūtos noteikta organizatoriska institūcija.

Augstākās izglītības sistēmā Polijā ir ietvertas ne tikai augstskolas, bet arī virkne organizāciju, kas veic padomdošanas funkcijas. No šīm organizācijām šeit minētas tikai nozīmīgākās.

- **Augstākās izglītības galvenā padome** *(Rada Główna Szkolnictwa Wyższego (RGSW))*, kas brīvprātīgi sniedz atzinumus un ierosinājumus par visiem jautājumiem, kas attiecas uz augstāko izglītību un zinātni, kā arī iesniedz atzinumus par valsts budžeta projektu un ierosinātajiem normatīvo aktu projektiem.
- **Valsts akreditācijas komiteja** *(Państwowa Komisja Akredytacyjna (PKA))*, kas iesaka pieņemt vai noraidīt programmu akreditācijas pieteikumus augstskolu vai to struktūrvienību ierosinātajās studiju jomās, tādējādi izšķiroši ietekmējot izglītības kvalitātes nodrošināšanu.
- **Polijas Akadēmisko skolu rektoru konference** *(Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP))* un **Polijas Profesionālo skolu rektoru konference** *(Konferencja Rektorów Zawodowych Szkół Polskich (KRZaSP))*. Abām institūcijām ir īpaša nozīme augstākās izglītības sistēmas veidošanā. Abu minēto konferenču pilnvaras vadības jomā ir īpaši svarīgas. Tām ir ietekme arī finansēšanas principu un augstskolu darbību regulējošu noteikumu sagatavošanā, – jo īpaši jautājumā par normatīvajiem aktiem pievienotajiem izpildnotei-

kumiem.

- Polijas **Republikas Studentu parlaments**, kas nodarbojas ar studentu jautājumiem.
- **Valsts doktorantūras studentu pārstāvniecība**, kas nodarbojas ar jautājumiem, kas skar šo studentu kategoriju.
- Arodbiedrību nacionālās nodaļas, kuras augstskolās nodarbojas ar augstākās izglītības jautājumiem. Divām arodbiedrībām ir īpaši ietekmīga vieta augstākās izglītības sistēmā, proti, **Valsts arodbiedrību apvienības „Solidaritāte" Zinātnes sekcijai** *(Krajowa Sekcja Nauki NSZZ 'Solidarność')* un **Polijas Skolotāju apvienībai** (Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP)). Arodbiedrības galvenokārt pievēršas algu politikai un darbiniekiem piemērojamajiem atlīdzības noteikumiem.
- Nevalstiskās organizācijas, piemēram, **Polijas Rektoru fonds** *(Fundacja Rektorów Polskich (FRP)),* ko izveidojuši vairāk nekā simts rektoru un bijušo rektoru, neatkarīga pētniecības iestāde **„Zināšanu sabiedrības institūts"** *(Instytut Społeczeństwa Wiedzy (ISW)),* kas nodarbojas ar augstāko izglītību un ar zinātni saistītiem jautājumiem, pētniecības centri, ko vada augstskolas (piemēram, **Varšavas universitātes Zinātnes politikas un augstākās izglītības centrs**) un **Modernās civilizācijas institūts.**

Visām iepriekš minētajām institūcijām ir ietekme uz Polijas augstākās izglītības attīstību, izmantojot to tiesības nākt klajā ar ieteikumiem un iniciatīvām, kā arī iesniegt atzinumus par tādu noteikumu vai normatīvo aktu projektiem, kas būtiski ietekmē augstāko izglītību valstī.

1.3. Finansējums

Skolu finansējums

Kopš 1999. gada (pilnībā kopš 2000. gada) visus izglītības uzdevumus, kurus veic trīs teritoriālo pašvaldību līmeņos, finansē valsts budžeta vispārējo subsīdiju ietvaros.

2000. gadā visai izglītības sistēmai pieņēma vienotu finansējuma sistēmu, izmantojot algoritmisku formulu. Tās pamatā ir skolēnu faktiskais skaits, un finansējumu palielina atbilstoši koeficientu sistēmai (ņemot vērā īpašus apstākļus, kādos veic savu darbību konkrēta skola, t. i., lauku rajoni, mazpilsētas, kā arī īpašus izglītības uzdevumus, t. i., speciālo izglītību, skolēnu ar speciālām vajadzībām (gan invalīdu, gan sociāli neadaptētu skolēnu) integrāciju parastajā izglītības sistēmā, profesionālajā izglītībā, sporta skolās. Vispārējo subsīdiju sadales veidu teritoriālajām pašvaldībām reizi gadā (decembrī) nosaka tautas izglītības ministra izdoti noteikumi.

Teritoriālā pašvaldība kā skolas dibinātāja un uzturētāja ir atbildīga par budžeta programmas (t. i., izdevumu plāna) sagatavošanu visām tās teritorijā esošajām skolām un citām izglītības iestādēm.

Izglītības investīcijas ir viens no pašvaldību uzdevumiem, kaut gan to finansējumu var piešķirt arī no valsts budžeta, izmantojot reģionālo varas iestāžu starpniecību.

Saskaņā ar 1991. gada „Skolu izglītības likumu" izšķir divu veidu skolas: sabiedriskā sektora skolas jeb valsts skolas, kuras piedāvā bezmaksas izglītību valsts noteiktā izglītības satura ietvaros, un privātā sektora skolas.

Privātā sektora skolas ir pilsoniskās (sociālās) skolas, baznīcas skolas vai privātskolas. Skolas var dēvēt par „sociālajām" vai „pilsoniskajām" tajās ieguldītā vietējo kopienu iedzīvotāju (galvenokārt vecāku un skolotāju) darba dēļ. Visas šīs skolas var sagatavot pašas savas izglītības programmas. To finansējuma avots ir no vecākiem saņemti maksājumi. Līdzekļu avoti var būt privātuzņēmumi un fondi. Privātā sektora skolas ar sabiedriskā sektora skolu tiesībām ir tiesīgas saņemt finansējumu atbilstoši skolēnu skaitam un atbilstoši vidējām izglītības izmaksām sabiedriskā sektora skolā.

2007. gadā valsts izglītības un aprūpes izdevumi sasniedza 45,3 miljardus Polijas zlotu (3,9 procenti

no nacionālā kopprodukta (NKP)).

Augstskolu finansējums

Sabiedriskā sektora augstskolas saņem finansējumu no valsts budžeta galvenokārt to uzdevumu izpildei, kas ir saistīti ar:

- klātienes studentu un klātienes doktorantūras studiju dalībnieku mācīšanu, t.sk. pētniecības personālu, kā arī augstskolas uzturēšanu, tostarp telpu atjaunošanu;
- valsts aizsardzību;
- pilsoņu drošību;
- kultūras darbību;
- jūrniecības personāla apmācību centru un mācību kuģu uzturēšanu un studentu militārajām apmācībām;
- neatmaksājamu finansiālu atbalstu studentiem un doktorantūras studentiem;
- līdzfinansējumu un ieguldījumu izmaksu finansēšanu, tostarp ieguldījumu, kas veikti ar valsts budžeta, valdības mērķfinansējuma atbalstu vai ar ārvalstu avotu atbalstu reģionālu vienošanos ietvaros;
- studentu invalīdu mācīšanu un medicīnisko ārstēšanu;
- aviācijas personāla apmācību centru un mācību lidmašīnu uzturēšanu;
- veselības aprūpes pakalpojumiem, ko sniedz klātienes studentu mācīšanas ietvaros medicīnas augstskolas strukturālajā pamatvienībā vai citā augstskolā;
- ar specializāciju saistītu pēcdiploma mācību piedāvāšanu ārstiem, stomatologiem, veterinārijas personālam, farmācijas speciālistiem, medicīnas māsām un vecmātēm, kā arī laboratorijas diagnostikas personālam.

Minētos līdzekļus piešķir no tās valsts budžeta daļas, kuru pārvalda augstākās izglītības ministrs un citi par valsts augstskolu pārraudzību atbildīgie ministri.

Augstskola var saņemt līdzekļus tikai no valsts budžeta un teritoriālo pašvaldību vai to partnerību budžeta.

Privātā sektora augstskolas arī var saņemt līdzekļus neatmaksājamam finanšu atbalstam studentiem un doktorantūras studentiem, kā arī līdzekļus daļējai klātienes studentu un klātienes doktorantūras studentu maksājumu segšanai. Augstākās izglītības ministrs, izdodot noteikumus, apstiprina nosacījumus un procedūras, uz kuru pamata privātā sektora augstskolas var pieteikties finansējumam un nosaka šāda finansējuma izmaksas pārraudzības kārtību.

2008. gadā izdevumi par augstāko izglītību Polijā bija 11091,01 miljons Polijas zlotu (PLN) (tajā skaitā 11086,93 miljoni PLN no valsts budžeta un 4,08 miljoni PLN no teritoriālo pašvaldību budžeta), kas bija 0,87 % no IKP.

1.4. Kvalitātes nodrošināšana

Kvalitātes nodrošināšana skolu izglītībā

Administratīvā un pedagoģiskā pārraudzība ir nošķirtas. Pedagoģisko skolas pārraudzību veic reģionālās izglītības iestādes (superintendanti), savukārt vispārīgo (organizatorisko, administratīvo un finansiālo) pārraudzību veic izglītības pārvaldes institūcijas – komūnas, apriņķa vai vojevodistes pašvaldības.

Izglītības sasniegumu un daļēju skolas darba rezultātu novērtējumu veic Centrālā eksaminācijas komisija un astoņas reģionālās eksaminācijas komisijas.

Centralizēto vērtēšanas sistēmu, ko pārrauga Centrālā eksaminācijas komisija, veido šādas centralizētas ieskaites un eksāmeni:

- sešu gadu sākumskolas izglītības beigās (skolēniem 13 gadu vecumā) – vispārīgi, obligāti pārbaudes darbi bez atlases funkcijas;
- trīs gadu vidējās izglītības pirmā posma beigās (skolēniem 16 gadu vecumā) – vispārīgs, obligāts eksāmens;
- trīs gadu vidējās izglītības otrā posma (skolēniem 19 vai 20 gadu vecumā), trīs gadu vidējās izglītības otrā posma specializētajā vidusskolā vai četru gadu vidējās izglītības otrā posma tehniskajā vidusskolā (skolēniem 19 vai 20 gadu vecumā), divu gadu papildu vispārējās vidējās izglītības otrā posma (skolēniem 20 vai 21 gada vecumā) vai trīs gadu papildu tehnikuma (*technikum*) (skolēniem 21 vai 22 gadu vecumā), kurā izglītojas pēc divus līdz trīs gadus ilgas profesionālās pamatizglītības, beigās – vispārīgs, neobligāts imatrikulācijas eksāmens (*Matura*);
- profesionālās pamatskolas (audzēkņiem 18 vai 19 gadu vecumā), četru gadu vidējās izglītības otrā posma tehnikuma (*technikum*) (audzēkņiem 20 gadu vecumā), trīs gadu papildu tehnikuma (*technikum*) (audzēkņiem 21 vai 22 gadu vecumā) un skolas, kurā sniedz izglītību pēcvidējās un pirmsaugstākās izglītības, beigās – centralizēts, standartizēts, profesionāls eksāmens.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (PISA) ir paredzēta, lai novērtētu piecpadsmitgadīgu skolēnu zināšanas. Programma notiek trīs ciklos. 2006. gada PISA testā Polija bija viena no tām nedaudzajām valstīm, kuras uzlaboja savus rezultātus (par 11 punktiem) uzdevumos, kas bija saistīti ar humanitāro zinātņu tekstu lasīšanu un saprašanu (508 punkti salīdzinājumā ar OECD vidējo rādītāju – 492 punktiem). Kopš 2003. gada Polijas vidējās izglītības pirmā posma skolu skolēnu vidējais rādītājs ir paaugstinājies par pieciem punktiem. Tajā pašā laikā OECD valstu attiecīgais vidējais rādītājs ir pazeminājies par diviem punktiem. Līdz ar to Polija pievienojās valstu grupai ar tādu punktu skaitu, kas atbilst OECD vidējam rādītājam. Salīdzinot Polijas skolēnu sasniegtos rezultātus zinātniskajā domāšanā 2003. un 2006. gadā, ievērojams uzlabojums netika konstatēts.

Kvalitātes nodrošināšana augstskolās

Polijā ir vairākas galvenās atbildīgās iestādes par kvalitātes nodrošināšanu augstākajā izglītībā.

Valsts akreditācijas komisija *(Państwowa Komisja Akredytacyjna)* atbild par ārējo kvalitātes nodrošināšanu. To izveidoja, pamatojoties uz 1990. gada „Augstākās izglītības likumu" (grozījumi izdarīti 2002.gada janvārī), un tā ir neatkarīga valsts aģentūra, kas veic savu darbību, ievērojot 2005. gada „Likumu par augstāko izglītību". Augstākās izglītības ministrs ieceļ Augstākās izglītības galvenās padomes, universitāšu tipa un neuniversitāšu tipa augstskolu rektoru konferenču, Polijas Republikas Studentu parlamenta, augstskolu senātu, kā arī valsts akadēmisko asociāciju un darba devēju organizāciju ierosinātos kandidātus par Valsts akreditācijas komisijas locekļiem.

Valsts akreditācijas komisijas galvenie pienākumi ietver: 1) izglītības kvalitātes vērtēšanu studiju jomās, tostarp atbilstību noteikumiem par programmu akadēmiskā grāda iegūšanas nodrošinājumu; 2) augstskolu izveides pieteikumu izskatīšanu un 3) augstskolu pieteikumu izskatīšanu par tiesību nodrošināt programmas akadēmiskā grāda ieguvei noteiktā jomā un noteiktā studiju līmenī piešķiršanu. Valsts akreditācijas komisijas atzinumus un novērtējumus iesniedz augstākās izglītības ministram. Katru gadu Valsts akreditācijas komisija nosaka atsevišķās iestādēs novērtējamās programmas akadēmiskā grāda ieguvei. Pamatotos gadījumos augstākās izglītības ministrs var lūgt Valsts akreditācijas komisiju novērtēt arī izglītības kvalitāti kādā konkrētā augstskolā.

Novērtējumu veic komanda, ko veido Valsts akreditācijas komisijas locekļi un tās iecelti eksperti. Novērtēšanas procedūra ietver vairākus posmus: 1) pašvērtējumu, kas apkopots attiecīgās iestādes ziņojumā, 2) iestādes apmeklējumu, 3) sākotnējo novērtējumu, t.i., komandas sagatavotu ziņojumu, kuru tā iesniedz iestādei komentāru sniegšanai, un 4) Valsts akreditācijas komisijas galīgo lēmumu. Programmas akadēmiskā grāda ieguvei, kas ir saņēmušas izcilu vērtējumu, atkārtoti vērtē pēc astoņiem gadiem, savukārt tās, kuras ir saņēmušas pozitīvu vērtējumu, – pēc sešiem gadiem, ja vien nav citu attaisnojošu iemeslu veikt novērtējumu agrāk. Ja kādai programmai piešķir nosacītu akreditāciju, attiecīgajai iestādei noteiktā laikposmā jāizpilda Valsts akreditācijas komisijas ieteikumi, un tad var veikt vēl vienu izglītības iestādes apmeklējumu. Ja ir sniegts negatīvs vērtējums, augstākās izglītības ministrs anulē vai atliek attiecīgās izglītības iestādes tiesības īstenot attiecīgā programmu akadēmiskā grāda ieguvei.

Augstākās izglītības galvenā padome *(Rada Główna Szkolnictwa Wyższego)* ir vēlēta augstākās izglītības sistēmas institūcija. Padome, veidojot valsts izglītības politiku augstākās izglītības jomā, sadarbojas ar zinātnes un augstākās izglītības ministru un citām valdības institūcijām: 1) sniedz atzinumus un nāk klajā ar ierosinājumiem visos jautājumos, kas ir saistīti ar augstāko izglītību un zinātni, 2) sniedz atzinumus par tiesiskajām normām, 3) sniedz atzinumus par ierosināto valsts budžetu, kas attiecas uz augstākās izglītības sistēmu, un par augstskolām paredzēto valsts subsīdiju sadales noteikumiem, 4) sniedz atzinumus par ierosinājumiem augstskolu statūtos. **Augstākās izglītības galvenā padome** ir atbildīga par studiju jomu noteikšanu un standartu sagatavošanu izglītībā. Šos standartus ievieš saskaņā ar atsevišķiem Zinātnes un augstākās izglītības ministrijas izdotiem noteikumiem.

Polijas **Akadēmisko skolu rektoru konference** (Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) ir atbildīga par tā dēvēto savstarpējo akreditāciju Polijā. Šāda veida akreditācija ir brīvprātīga, un to veic astoņas akreditācijas komisijas, kuras ir izveidojuši dažādu augstskolu veidu rektori, kas piedalās **Akadēmisko skolu rektoru konferences** darbībā. Šīs astoņas komisijas pārrauga **Akadēmisko skolu rektoru konferences** Akreditācijas komisija (to izveidoja 2001. gada jūnijā). **Akadēmisko skolu rektoru konferences** komisijas piešķirtu akreditāciju uzskata par augstas pedagoģiskā darba kvalitātes rādītāju attiecīgajā augstskolā vai fakultātē.

2. PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBA

Saskaņā ar 1991. gada „Skolu izglītības likumu" pirmsskolas izglītību Polijā uzskata par izglītības sistēmas pirmo pakāpi.

Pirmsskolas audzināšana ietver atbalsta sniegšanu bērna attīstībai un izglītošanai no trīs gadu vecuma līdz mācību uzsākšanai skolā.

Pirmsskolas izglītības galvenie mērķi ir definēti pirmsskolas izglītības satura pamatnorādēs, kas noteiktas tautas izglītības ministra izdotajos 2008. gada 23. decembra noteikumos.

Pirmsskolas izglītības galvenie mērķi ir:

- sniegt atbalstu bērnu talantu attīstīšanā, kā arī ikdienas dzīvē un turpmākajā izglītībā nepieciešamo intelektuālo prasmju veidošanā;
- izveidot bērnu vērtību sistēmu, tostarp iemācīt atšķirt labo no ļaunā;
- veidot emocionālu izturību;
- attīstīt sociālās prasmes;
- izveidot piemērotus rotaļāšanās un mācīšanās apstākļus bērniem ar dažādām fiziskām un intelektuālām spējām;
- rūpēties par bērnu veselību un fizisko attīstību;
- veidot bērnu zināšanas par pasauli, attīstīt spējas saprotami iepazīstināt ar saviem uzskatiem;
- iepazīstināt bērnus ar estētisko vērtību pasauli un attīstīt pašizpausmes prasmes, izmantojot mūziku, drāmu un vizuālo mākslu;
- veidot piederību sabiedrībai, ģimenei, vienaudžu grupai un nacionālajai kopienai;
- nodrošināt labākas izglītības iespējas bērniem, sniedzot atbalstu viņu zinātkārei, darbībai un neatkarībai, kā arī skolas izglītībai svarīgu iemaņu un zināšanu apguvei.

Iepriekš minētos mērķus īsteno 15 pirmsskolas izglītības jomās. Katrā jomā ir definētas un detalizēti raksturotas iemaņas, kādas ir raksturīgas bērniem, kas pabeidz pirmsskolas izglītību.

1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums" (ar grozījumiem) un 1982. gada „Skolotāju harta" (ar grozījumiem), kas nosaka skolotāju tiesības un pienākumus, ir galvenie normatīvie akti pirmsskolas izglītībā. 1990. gada „Likums par vietējām pašvaldībām" (ar grozījumiem) nosaka vietējām pašvaldībām pienākumu nodrošināt pirmsskolas izglītību, tostarp obligāto sagatavošanas klasi bērniem sešu gadu vecumā. Tādēļ sabiedriskā sektora bērnudārzus pārvalda un finansē vietējās pašvaldības – komūnas.

Bērns vecumā no trim līdz pieciem gadiem var saņemt pirmsskolas izglītību, kas nav obligāta. Visi sešus gadus vecie bērni apmeklē bērnudārzus (*przedszkola*) vai pirmsskolas klases pie sākumskolām (*oddziały przedszkolne*), jo kopš 2004./2005. mācību gada Tautas izglītības un sporta ministrija ir ieviesusi obligāto pirmsskolas izglītību, kas ilgst vienu gadu. Saskaņā ar grozījumu „Skolu izglītības likumā" noteikts, ka obligātās izglītības uzsākšanas vecums ir seši gadi (iepriekš – septiņi gadi). Kopš 2009. gada 1. septembra visiem bērniem piecu gadu vecumā ir likumā noteiktas tiesības saņemt vienu gadu ilgu pirmsskolas izglītību bērnudārzā vai cita veida pirmsskolas izglītības iestādē. Kopš 2011. gada 1. septembra šīs likumā noteiktās tiesības kļūs par obligātu pienākumu.

2007/2008. mācību gadā bērnu vecumā no trim līdz pieciem gadiem pirmsskolas izglītības iestādes apmeklētības rādītājs (pirmsskolas izglītība ir obligāta sešus gadus veciem bērniem) sasniedza 47,3 procentus. Tajā pašā mācību gadā 57,7 procenti no visiem piecus gadus vecajiem bērniem apmeklēja pirmsskolas iestādes. Pašlaik bērnu līdzdalības palielināšana pirmsskolas izglītībā ir viena no valdības prioritātēm.

Lielākā daļa pirmsskolas iestāžu ir kopizglītības iestādes.

Vecāku maksājumi sedz bērnu ēdināšanu, papildu nodarbības un tā dēvēto papildu maksu, ja bērns apmeklē bērnudārzu vairāk nekā piecas stundas dienā. Šo maksu nosaka komūna. Katra komūna var organizēt dažāda veida atbalstu trūcīgām ģimenēm, kurām ir mazi bērni, piemēram, pilnībā vai daļēji atceļot maksu par bērnudārzu vai sniedzot finansiālu un materiālu atbalstu.

2.1. Uzņemšana

Sabiedriskā sektora bērnudārzos apmeklējums ir bez maksas. Vecāki lemj par bērnudārza izvēli, vairākumā gadījumu izvēloties attiecīgās komūnas teritorijā pieejamos bērnudārzus. Bērna vecums ir galvenais kritērijs – bērniem jābūt trīs gadus veciem. Atsevišķos gadījumos ar skolas direktora atļauju iespējams uzņemt divarpus gadus vecu bērnu (šīs izmaiņas 2003. gadā ieviesa ar „Skolu izglītības likuma" grozījumu). Dažās pirmsskolās ir noteikti papildu ierobežojumi, ja vietu skaits nav pietiekams bērniem vecumā no trim līdz pieciem gadiem.

Ja kāds bērnudārzs ir īpaši pievilcīgs vietējiem vecākiem un pieteikumu skaits ir lielāks par vietu skaitu, tad uzņemšanā sešus gadus vecajiem bērniem un vientuļo vecāku bērniem jādod priekšroka (2004. gada 20. februāra tautas izglītības un sporta ministra rīkojums par uzņemšanu sabiedriskā sektora pirmsskolās). Katras pirmsskolas izglītības iestādes statūtos ir detalizēti noteikti uzņemšanas noteikumi.

2.2. Mācību laika, grupu un norises vietas organizēšana

Bērnudārzu un skolās izveidoto pirmsskolas klašu minimālais darba laiks ir piecas stundas dienā. Vairākums bērnudārzu strādā aptuveni deviņas stundas dienā un ir atvērti piecas dienas nedēļā. Dienas laikā bērni piedalās skolotāja organizētās vai ierosinātās nodarbībās un rotaļājas klasē vai ārā. Nodarbību ilgums ir atkarīgs no bērnu vecuma. Bērniem vecumā no pieciem līdz sešiem gadiem nodarbību ilgums ir apmēram 30 minūtes. Jaunākiem bērniem – bērniem vecumā no trim līdz četriem gadiem – nodarbības ilgst aptuveni 15 minūtes. Parasti par vienu bērnu grupu rūpējas divi skolotāji, kas strādā maiņās.

Bērnudārzs ir atvērts visu mācību gadu, izņemot pārtraukumu laikā. kurus pēc skolas direktora pieprasījuma noteicis iestādes dibinātājs, ievērojot vecāku vajadzības. Pirmsskolas klases sākumskolās darbojas visu mācību gadu, izņemot skolas dibinātāja noteiktos pārtraukumus.

Bērnu skaits vienā grupā nedrīkst būt lielāks par 25, izņemot speciālās pirmsskolas integrācijas klases, kurās bērnu skaita robeža ir zemāka – no 15 līdz 20 bērniem, no kuriem trīs līdz pieci bērni ir ar speciālām vajadzībām.

Galvenais kritērijs bērnu iedalīšanai grupās ir vecums. Vairākumā bērnudārzu bērnus iedala četrās grupās: trīs, četrus, piecus un sešus gadus vecu bērnu grupās. Iespējams izmantot arī citus kritērijus bērnu iedalīšanai grupās, piemēram, bērnu intereses, talanti vai invaliditāte.

Jaunās izglītības satura pamatnorādēs ir ieteikumi stundu sarakstu izveidei pirmsskolas izglītībai un aprūpei bērnudārzos: viena piektā daļa laika jāparedz rotaļām, viena piektā daļā laika – nodarbībām ārpus telpām, viena piektā daļa – izglītojošām nodarbībām un divas piektās daļas laika – aprūpei un organizatoriskiem jautājumiem.

Līdztekus bērnudārziem un skolās izveidotām pirmsskolas klasēm ir arī citi pirmsskolas izglītības veidi: pirmsskolas centri, kur nodarbības notiek konkrētās nedēļas dienās, un bērnudārza klubi, kur nodarbības piedāvā katru dienu. Minimālais darba laiks abiem pirmsskolas izglītības veidiem ir trīs stundas dienā un divpadsmit stundas nedēļā. Nodarbības notiek grupās, kurās uzņemti no 3 līdz 25 bērniem. Saskaņā ar noteikumiem izglītības pārvaldes institūcija, kas ir atbildīga par attiecīgā pirmsskolas centru vai iestādi, lemj par organizatoriskiem jautājumiem, un jo īpaši par higiēnisku un drošu apstākļu nodrošināšanu izglītojošajām nodarbībām.

2.3. Izglītības saturs

Tautas izglītības ministra izdotie 2008. gada 23. decembra noteikumi ietver pašreizējās pirmsskolas izglītības satura pamatnorādes, proti, – „Pirmsskolas izglītības satura pamatnorādes bērnudārziem un pirmsskolas klasēm sākumskolās, un citām pirmsskolas izglītības un aprūpes programmām”.

Šis dokuments kalpo par pamatu skolotāju un citu personu sagatavotām izglītības programmām (tā dēvētajām „izglītības autorprogrammām”), kuras skolotāji izmanto, organizējot nodarbības bērniem.

Izglītības satura norādēs skolotāja darbības tiek uzskatītas par darbību kopumu, kas mudina skolēnus sadarboties ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Izglītības satura norādēs ir noteikti izglītības mērķi un mācību tēmas, kā arī sniegti komentāri par metodiku.

Gan bērnudārziem un pirmsskolas klasēm, gan iestādēm, kas piedāvā citus pirmsskolas izglītības veidus, obligāti jāievēro izglītības programmas, ko atsevišķs skolotājs, skolotāju grupa vai cits/citi autors/autori ir sagatavojuši, izmantojot izglītības satura pamatnorādes. Izvēlētā izglītības programma jāapstiprina izglītības iestādes direktoram.

Pirmsskolas izglītībā nav mācību priekšmetu tādā izpratnē, kādā šo terminu lieto skolu sistēmā. Izglītības jēdziens tiek uztverts vispārīgi, un izglītošanās notiek galvenās nodarbes, t.i., rotaļāšanās veidā.

Viens no svarīgākajiem bērnudārzu uzdevumiem, ko akcentē darbā ar sešu gadus veciem bērniem, ir lasītprasmes un rakstītprasmes mācīšana. Bērni piedalās rotaļās un veic uzdevumus, kas ir vērsti uz runas, redzes un dzirdes iemaņu pilnveidi. Bērnudārza bērni rotaļās mācās spontāni. Aktivitātēm, kas ir vērstas uz lasītprasmes un rakstītprasmes attīstīšanu, jārosina bērnu interese par tekstiem un jāmotivē apgūt minētās prasmes.

Mācīšana un audzināšana izglītības programmas ietvaros pirmsskolās ir bez maksas, un programmas īstenošanai veltītais laiks ir ne mazāks par piecām stundām dienā.

Bērni var apmeklēt papildnodarbības (ir jābūt vecāku piekrišanai), piemēram, svešvalodas nodarbības, par kurām jāveic maksājums. Atsevišķos bērnudārzos, it īpaši pilsētās, visus bērnus vecumā no pieciem līdz sešiem gadiem uzņem papildu angļu valodas nodarbībās, par kurām maksā vietējā pašvaldība (gmina). Šādus risinājumus īsteno, ņemot vērā vietējās pašvaldības iniciatīvu, bet tie nav īpaši izplatīti.

Oficiālu ieteikumu vai norāžu par izmantojamo metodiku nav. Darbu ar bērniem galvenokārt veido uz bērna spontānas darbības pamata. Bērnudārza vide stimulē un virza bērna spontāno darbību, veicinot radošumu un mācīšanos. Rotaļāšanās un attīstību veicinošas darbības ir visplašāk izmantotās metodes.

2.4. Vērtēšana

Pirmsskolas bērnu vērtēšanai vai pārraudzībai nav noteiktu formālu principu. Bērns, kas pabeidz pirmsskolas izglītību, nesaņem nekādu dokumentu, kurā būtu viņa/viņas zināšanu un prasmju novērtējums. Vienīgais izņēmums ir tā dēvētā „sešus gadus vecā bērna bilance”, kas ir saistīta ar uzņemšanu sākumskolā (tās vienu gadu iepriekš iegūst informāciju par saviem nākamajiem skolēniem). Šis novērtējuma veids attiecas tikai uz bērna veselību un fizisko attīstību. Tas ir paredzēts to skolēnu atlasei, kuriem ieteicams apgūt speciālo izglītību.

Lēmumu atlikt septiņus gadus veca bērna obligātās izglītības uzsākšanu pieņem sākumskolas direktors, ievērojot psiholoģiski pedagoģiskā atbalsta centra atzinumu.

Izglītības un sporta ministra izdotie noteikumi, ar kuriem ieviesa bērnudārzu statūtus, nosaka, ka skolotāji ir atbildīgi par bērna pastāvīgu novērošanu un viņa/viņas sasniegumu reģistrēšanu un aktualizāciju, lai uzzinātu bērna vajadzības un varētu sadarboties ar medicīnas, izglītības un psiholoģijas speciālistiem. Apkopotā informācija skolotājam palīdz ikdienas darbā ar bērniem un sadarbībā ar bērnu vecākiem, lai sniegtu atbalstu bērna attīstībai.

Jaunās izglītības satura pamatnorādēs noteikts, ka skolotāju pienākums ir veikt vērtējumu (t.s. pirmsskolas diagnozi) par bērna gatavību uzsākt skolas izglītību. Šo vērtējumu veic pirms bērna iestāšanās 1. klasē mācību gada sākumā.

2.5. Skolotāji

Pirmsskolu skolotājiem ir tādas pašas tiesības, pienākumi un algas kā sākumskolu skolotājiem (no 1. līdz 3. klasei).

Pirmsskolu skolotāju izglītības un apmācību sistēma nemitīgi mainās. Pašlaik piedāvā šādus izglītības un apmācību veidus: pedagoģiskās izglītības koledžas (mācību ilgums – trīs gadi), pedagoģiskās augstskolas (pedagoģiskās akadēmijas) un pedagoģiskās izglītības fakultātes universitātēs.

Maģistra grāda studijas ir populārākā pirmsskolas izglītības skolotāju apgūstamā izglītība

2.6. Statistika

1. tabula. **Pirmsskolas izglītībā reģistrēto bērnu skaits dažādās vecuma grupās**

Bērnu vecums	Iedzīvotāju skaits	Bērnu pirmsskolas iestādēs skaits	Bērnu skaits no kopējā skaita, %
3 - 6 gadi	1 416 015	871 918	59,4
3 - 5 gadi	1 054 142	528 488	47,3
5 gadi	351 867	203 196	57,7
6 gadi	361 873	343 430	94,9

2. tabula. **Bērnudārzi un pirmsskolas klases sākumskolās 2007./2008. mācību gadā**

	Pirmsskolas iestāžu skaits	Bērnudārzu skaits	Pirmsskolas klašu skaits sākumskolās
Kopā	16 902	7 844	9 058
Pilsētas	7 068	5 246	1 822
Lauku rajoni	9 834	2 598	7 236

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

3. SĀKUMSKOLAS IZGLĪTĪBA

Vienotā astoņgadīgā pamatizglītības struktūra bija Polijas izglītības pamatelements no 1961. līdz 1999. gadam. Kopš 1999./2000. mācību gada bērni vecumā no septiņiem līdz trīspadsmit gadiem (sešus gadus) apmeklē jauna veida sākumskolas (*szkoła podstawowa*).

Sākumskolas izglītība ir vispārizglītojoša un obligāta visiem skolēniem. Vairākums sākumskolu Polijā ir kopizglītības skolas.

Visām privātā sektora skolām jāiegūst sabiedriskā sektora skolu tiesības. Sākumskolas beigās kārto centralizētu, obligātu pārbaudījumu.

Kopš 2004. gada 1. septembra kā reformas procesa daļa ir ieviesta obligātā pirmsskolas sagatavošanas klase sešus gadus veciem bērniem (tajā izglītība ilgst vienu gadu). Ir ieviesti arī savlaicīgi atbalsta pasākumi bērna attīstības darbībām (paredzēti bērniem, kuriem līdz sešu gadu vecumam konstatēta invaliditāte). Kopš 2009. gada septembra sešus gadus veci bērni var sākt izglītību vecāku izvēlētas sākumskolas pirmajā klasē. Kopš 2012. gada viņi sāks obligāto izglītību šajā klasē (plašāku informāciju skatiet 2. nodaļas ievadā un 3.3. nodaļā).

Sākumskolas izglītības galvenais normatīvais akts ir 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums" (ar grozījumiem). Kopš 1999./2000. mācību gada pārstrukturētās sākumskolas izglītības pamatā ir divi jauni parlamenta normatīvie akti: 1998. gada 25. jūlija likums, ar kuru izdarīti grozījumi „Skolu izglītības likumā" un 1999. gada 8. janvāra „Likumā par pārstrukturētās izglītības sistēmas ieviešanu". Plašākus normatīvos aktus var atrast izglītības ministra izdotajos noteikumos. Tie attiecas uz noteikumiem par izglītības satura pamatnorādēm, stundu sarakstu struktūru, mācību gada un nobeiguma pārbaudījumu organizēšanu, pabeidzot sākumskolas izglītību.

Vispārējā izglītība sākumskolās ir iedalīta divos posmos:

1) sākumskolas izglītības pirmais posms, kurā ietilpst 1., 2. un 3. sākumskolas klase – integrētās mācības (jaunajās izglītības satura pamatnorādēs to sauc par agrīno skolas izglītību);

2) sākumskolas izglītības otrais posms, kurā ietilps sākumskolas 4., 5. un 6. klase.

Pirms 2009./2010. mācību gada pārstrukturētās sākumskolas vispārējie mērķi bija ietverti tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm vispārējai izglītībai" (ar grozījumiem). Noteiktie sākumskolas vispārējie uzdevumi bija: attīstīt bērnu pašizpausmi, lasītprasmi un rakstītprasmi, sabiedriskās dzīves paradumus, spēju atrisināt aritmētiskus uzdevumus, spēju izmantot vienkāršus rīkus un attīstīt kognitīvās spējas, kas ļauj veidot nobriedušu izpratni par pasauli, attīstīt apzinātu motivāciju, lai sagatavotos veikt uzdevumus, kam nepieciešama sistemātiska intelektuāla un fiziska piepūle, estētikas un bērnu morālā jutīguma, kā arī viņu radošuma attīstīšana u. c.

Kopš 2009. gada septembra saskaņā ar tautas izglītības ministra 2008. gada 23. decembra „Noteikumiem par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai" dažu veidu skolās sākumskolas pirmajās klasēs ir ieviestas jaunas izglītības satura pamatnorādes. Jaunā izglītības satura vispārējā izglītībā galvenie mērķi sākumskolā ir:

1) skolēniem jāapgūst informācijas galvenais kopums vai zināšanas par faktiem, teorija un prakse, kas ir saistīta ar noteiktām tēmām un parādībām viņu pieredzei tuvās jomās;

2) skolēniem jāapgūst prasmes, kas ir saistītas ar zināšanu un informācijas izmantošanu, izpildot uzdevumus un risinot problēmas;

3) skolēniem jāizveido attieksme saistībā ar efektīvu un atbildīgu darbību mūsdienu pasaulē.

Valsts sākumskolas ir bez maksas. Katrā skolā izveidotā vecāku padome var iekasēt līdzekļus no brīvprātīgiem vecāku ziedojumiem vai citiem avotiem. Šādus līdzekļus var izmantot arī likumā paredzētajām skolas darbībām (izglītībai un aprūpei).

Skolēniem no ģimenēm ar zemu ikmēneša ienākumu līmeni ir tiesības saņemt dažādus atbalsta veidus (piemēram, finansiālu palīdzību mācību grāmatu iegādei, finansējumu skolēniem, kuriem ir īpaši grūta situācija).

3.1. Uzņemšana

Sākumskolās uzņem bērnus septiņu gadu vecumā (viņiem jāsasniedz septiņu gadu vecums tā kalendārā gada laikā, kurā sākta obligātā izglītība,). Līdz 2009. gadam, ievērojot vecāku lūgumu, izglītību varēja sākt arī bērns, kas līdz mācību gada sākumam – 1. septembrim – bija sasniedzis sešu gadu vecumu, ja sasniegta pietiekama psiholoģiskā un fiziskā gatavība. Lēmumu par bērna uzņemšanu pieņēma skolas direktors pēc konsultēšanās ar psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta centru.

Ir sagatavots jauns grozījums „Skolu izglītības likumā", kas nosaka sākotnējā obligātās izglītības uzsākšanas vecuma pakāpenisku samazināšanu un to, ka obligātā izglītība jāsāk sešu gadu vecumā (iepriekš – septiņu gadu vecumā). Nākamo mācību gadu: 2009./2010., 2010./2911. un 2011./2012. mācību gada laikā vecāki varēs nolemt, vai viņu sešus gadus vecie bērni sāks vai nesāks izglītību sākumskolā. Kopš 2012. gada 1. septembra visiem sešus gadus veciem bērniem obligāti būs jāsāk obligātā izglītība sākumskolā.

Īpaši pamatotos gadījumos bērnu uzņemšanu sākumskolā var atlikt, bet ne vairāk kā par vienu gadu. Bērniem ar speciālām vajadzībām var atlikt skolas apmeklēšanu līdz tā kalendārā gada beigām, kad viņi ir sasnieguši 10 gadu vecumu.

Lai būtu nodrošināta vienmērīga skolu pieejamība, komūnas ir iedalītas „skolu rajonos". Jebkuru pārmaiņu veikšanai „skolas rajona" robežu noteikšanā ir nepieciešama izglītības superintendanta atļauja. Sava rajona skolās bērnu uzņemšana ir vienkārša. Ja attiecīgajā klasē ir brīvas vietas, pēc vecāku lūguma skolā var uzņemt bērnus no cita „skolas rajona".

3.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Nodarbības sākas pulksten 8.00 no rīta un beidzas no pulksten 14.00 līdz pulksten 15.00 vecākajās sākumskolas klasēs, ja skola strādā vienā maiņā. Katra mācību stunda ilgst 45 minūtes. Uzskata, ka pietiek, ja starpbrīdis ilgst no 5 līdz 10 minūtēm, bet ir ne ilgāk par 25 minūtēm. Skolēni apmeklē sākumskolu piecas dienas nedēļā (no pirmdienas līdz piektdienai).

Parasti skolās ir viena skolēnu maiņa dienā, dažreiz skolas strādā divās maiņās. Mācību dienas garumu nosaka normatīvie akti (katrai vecuma grupai ir noteikts stundu plāns).

Mācību gada ilgums ir noteikts atsevišķos Tautas izglītības ministrijas noteikumos. Tautas izglītības ministrija katru gadu izdod mācību gada kalendāru, kurā ir norādīts mācību gada un skolas brīvdienu sākuma un beigu datums. Mācību gads (sākumskolām un vidējās izglītības pirmā un otrā posma skolām) ir iedalīts divos semestros.

Nodarbības organizē, ņemot vērā:

- bērnu vecumu (pirmais iedalījuma līmenis);
- apgūstamos mācību priekšmetus (svešvalodas, datorprasmes, fiziskajā audzināšanā nodarbības notiek mazākās grupās);
- zināšanu līmeni (nodarbības, kurās māca svešvalodas, parasti iedala apakšgrupās).

3.3. Izglītības saturs

Sākumskolas izglītības apmēru nosaka trīs elementi: izglītības satura pamatnorādes, stundu plāns un prasību standarti.

Izglītības satura pamatnorādes jāievēro katrai skolai.

Sākumskola (kurā mācības ilgst sešus gadus) ir iedalīta divos posmos:

- pirmais posms ir no 1. līdz 3. klasei, kurā notiek tā dēvētās integrētās mācības;
- otrais posms ir no 4. līdz 6. klasei.

Pedagoģiskajam darbam sākumskolas pirmajā posmā jāveicina vienmērīga pāreja no pirmsskolas uz skolas izglītību. Izglītojošas nodarbības vada, ievērojot skolotāja sagatavotu elastīgu stundu plānu (mācību nodarbību un starpbrīžu ilgumu ietekmē skolēnu aktivitāte).

Sākumskolas līmenī ir vismaz 18 obligātās mācībstundas nedēļā (no 1. līdz 3. klasei) un 24 mācībstundas – vecākajās klasēs (no 4. līdz 6. klasei). Obligāto stundu skaitu var papildināt reliģijas vai ētikas divas stundas (tās nav obligātas) un vēl trīs vai četras mācībstundas, kuru saturs veidots atbilstoši skolas direktora ieskatiem.

Līdz 2009. gada septembrim izglītības satura pamatnorādes minētajam izglītības posmam bija iekļautas tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm vispārējai izglītībai". Tautas izglītības ministra 2008. gada 23. decembra „Noteikumi par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai noteiktu veidu skolās" nosaka, ka kopš 2009./2010. mācību gada sākumskolas pirmajām klasēm ir ieviestas jaunas izglītības satura pamatnorādes. Nākamajos mācību gados jaunās izglītības satura norādes pakāpeniski ieviesīs sākumskolas nākamajās klasēs.

Stundu plāns minētajam izglītības posmam ir iekļauts tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumu par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām (2. un 3. klasei 2009./2010. mācību gadā)" pielikumā.

1. posms (sākumskolas 1., 2. un 3. klase)	
Obligātie mācību priekšmeti	**Mācībstundu skaits nedēļā trīs gadu ciklā**
Integrētās mācības	54
Reliģija vai ētika	6
Papildu stundas (pēc skolas direktora ieskatiem)	12*
Kopā	72

* Kopš 2008. gada 1. septembra sešas stundas tiek velta svešvalodas apguvei (atbilstoši tautas izglītības ministra izdarītajiem grozījumiem „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai" un „Noteikumos par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām").

Skolas dibinātājs drīkst palielināt obligāto mācībstundu skaitu, vienai klasei vienā mācību gadā nepārsniedzot palielinājumu par trim stundām nedēļā. Obligāto mācībstundu, kā arī reliģijas vai ētikas stundu un papildu stundu kopējais skaits nedēļā no 1. līdz 3. klasei nedrīkst pārsniegt 23 stundas.

Kopš 2009. gada 1. septembra 1. klasē ir ieviests jauns stundu paraugplāns (tautas izglītības ministra 2009. gada 23. marta noteikumi, ar kuriem izdarīts grozījums „Noteikumos par stundu plānu sabiedriskā sektora skolām"). Jaunie noteikumi paredz, ka kopējais stundu skaits no 1. līdz 3. klasei (izņemot reliģiju vai ētiku un papildu stundas (to skaitu nosaka pēc skolas direktora ieskatiem) paliks līdzšinējā apmērā.

Sākumskolas otrais posms ietver 4., 5. un 6. klasi. Šajā posmā māca stundu paraugplānā norādītos mācību priekšmetus: poļu valodu, vēsturi un pilsoņu tiesības un pienākumus, modernās svešvalodas, matemātiku, dabaszinības, mūziku, mākslu, tehnoloģiju, datorzinības, fizisko audzināšanu, reliģiju vai ētiku.

Papildus mācību priekšmetiem šajā sākumskolas posmā ir arī starppriekšmetu temati:

1) veselības mācība;
2) ekoloģijas mācība;
3) lasīšana un plašsaziņas līdzekļu mācība;
4) sabiedrības mācība:
    a) ģimenes dzīves mācība;
    b) reģiona kultūras mantojums;
    c) patriotiskā un pilsoniskā mācība.

Par starppriekšmetu tematu iekļaušanu skolas izglītības saturā ir atbildīgs skolas direktors.

Izglītības satura pamatnorādes iepriekš minētajam izglītības posmam ir ietvertas tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm vispārējai izglītībai" (ar grozījumiem).

Stundu plāns minētajam posmam ir iekļauts tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumu par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām" pielikumā.

Sākumskolas 2. posms (4., 5. un 6. klase)		
Nr. p. k.	**Obligātie mācību priekšmeti**	**Mācībstundu skaits nedēļā trīs gadu periodā**
1.	Poļu valoda	16
2.	Vēsture un pilsoņu tiesības un pienākumi	4
3.	Modernās svešvalodas	8
4.	Matemātika	12
5.	Dabaszinātnes	9
6.	Mūzika*	2
7.	Māksla*	2
8.	Tehnoloģija	2
9.	Datorzinības	2
10	Fiziskā audzināšana	9 + 3
11.	Audzināšanas stunda	3
	Kopā	72
Reliģija vai ētika		6
Papildu stundas (pēc skolas direktora ieskatiem)		9
	Kopā	87

* Šos mācību priekšmetus iespējams apvienot vienā mācību priekšmetā – mākslā.

Skolas direktors, pamatojoties uz stundu paraugplānu, nosaka skolas stundu plānu,

Skolas dibinātājs obligāto mācībstundu skaitu vienai klasei vienā mācību gadā drīkst palielināt par līdz pat trim mācībstundām nedēļā. Obligāto mācībstundu, kā arī reliģijas vai ētikas stundu un papildu stundu kopējais skaits nedēļā 4., 5. un 6. klasē nedrīkst pārsniegt 28 stundas.

Skolotājiem ir tiesības izvēlēties pedagoģiskā darba formas un metodes. Metodes ir atkarīgas no skolēnu skaita klasē un skolas aprīkojuma (piemēram, no datoru skaita, DVD atskaņotāju skaita u.c.). Dažās mācībstundās nepieciešams klases skolēnus iedalīt mazākās grupās (piemēram, svešvalodās, tehnoloģijā vai datorzinībās).

Skolotājs izvēlas izglītības programmu un no tautas izglītības ministra apstiprinātā saraksta - mācību grāmatas. Skolotājam ir tiesības sagatavot pašam/pašai savu izglītības programmu. Katru izglītības programmu izmantošanai skolā apstiprina konkrētās skolas direktors.

3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Izglītības sistēmas reforma ietver jaunas, saskaņotas, standartizētas vērtēšanas sistēmas ieviešanu. Tā ietver iekšējo un centralizēto novērtējumu.

Iekšējo vērtēšanu veic skolas skolotāji, ievērojot konkrētā skolā īstenotās izglītības programmas prasības. Šāda veida novērtējums ir paredzēts skolēnu izglītības sasniegumu novērtēšanai, un tas ir vērsts uz skolēnu attīstību.

Iekšējās vērtēšanas procesā skolēnus vērtē atsevišķi katrā mācību priekšmetā. Novērtējums ir atkarīgs no katra mācību priekšmeta skolotāja. Nosakot mācību gada kopējo vērtējumu, ņem vērā mācību gada laikā veikto vērtējumu rezultātus. Novērtējumi ir: daļējais, semestra (periodiskais) un gada novērtējums.

Sākumskolas 1., 2. un 3. klasē novērtējums ir aprakstošs un atsevišķi attiecas uz sekmēm un uzvedību. Abu veidu novērtējumu sagatavo reizi gadā. Sākot no 4. klases, skolotāja rīcībā ir atzīmju skala: 6 – izcili, 5 – ļoti labi, 4 – labi, 3 – apmierinoši, 2 – pieņemami, 1 – neapmierinoši. Skolēns un viņa/viņas vecāki jāiepazīstina ar mācību atzīmēm un arī kritērijiem, kas ir vērtēšanas pamatā.

Arī skolēnu uzvedības atzīmes nosaka, izmantojot skalu: izcili, ļoti labi, labi, apmierinoši, pieņemami, neapmierinoši. Uzvedības atzīme nedrīkst ietekmēt mācību priekšmetu atzīmes vai pārcelšanu uz nākamo klasi, vai skolas pabeigšanu. Tomēr noteiktos apstākļos skolas pedagoģiskā padome var lemt par mācību gada atkārtošanas nepieciešamību vai skolas pabeigšanas apturēšanu nepieļaujamas skolēna uzvedības dēļ.

Turklāt skolēni var kārtot „apstiprināšanas" eksāmenu, ja, skolēni vai viņu vecāki domā, ka skolotāja izliktā semestra vai gada atzīme ir pārāk zema. Šādu eksāmenu organizē arī tiem skolēniem, kuru sekmes nav iespējams novērtēt citu iemeslu dēļ, piemēram, individuālas mācību programmas, mājmācības vai ilga slimības perioda gadījumā.

Centralizēto vērtējumu veic skolas ārējas iestādes – Centrālā eksaminācijas komisija un reģionālās eksaminācijas komisijas –, un centralizētā vērtējuma pamatā ir valsts eksaminācijas standarti, kurus nosaka izglītības ministrs, izdodot noteikumus. Šādu vērtēšanas veidu piemēro noteiktas izglītības pakāpes beigās, lai novērtētu mācību rezultātus. Centrālā eksaminācijas komisija un astoņas reģionālās eksaminācijas komisijas ir izveidotas, lai sagatavotu un ieviestu minētās vērtēšanas sistēmu.

Skolu sistēmas reforma ir ieviesusi centralizētus, standartizētus pārbaudījumus sākumskolas beigās – 6. klasē. Pirmo reizi reģionālās eksaminācijas komisijas to veica 2002. gadā. Pārbaudījums ir obligāts visiem skolēniem, un šī pārbaudījuma kārtošana ir viens no sākumskolas pabeigšanas noteikumiem. No šī pienākuma ir atbrīvoti tikai skolēni ar vidējiem un smagiem garīgiem traucējumiem. Pārbaudījums ir paredzēts valsts standartos noteikto prasmju novērtēšanai. Prasmes iedala piecās jomās: lasītprasme, rakstītprasme, spriestspēja, informācijas lietošana un zināšanu praktiska izmantošana. Šo pārbaudījumu kārto visi skolēni, jo tā rezultātus izmanto tikai informatīvā nolūkā, un tas nav skolēnu atlases vai klasifikācijas pamats. Ikviens skolēns, kas pabeidz sākumskolu, ir jāuzņem viņa skolas rajonā esošā vidējās izglītības pirmā posma skolā.

3.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Specializētas atbalsta iestādes skolēniem (piemēram, psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta sabiedriskie centri) veic svarīgas diagnostiskas un terapeitiskas funkcijas. Šīs funkcijas ietver psihosomatisko traucējumu savlaicīgu diagnosticēšanu, kas ir sekmīguma priekšnosacījums, sākot ar sākumskolas izglītību, un predispozīciju un kontrindikāciju diagnosticēšanu saistībā ar skolas atlasi izglītībai pēc sākumskolas.

Polijā ir 560 psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta sabiedriskie centri (tajā skaitā 29 specializētie centri), kuru uzdevumi ietver terapijas nodrošināšanu attīstības problēmu gadījumos, atkarību profilaksi,

kā arī atbalsta sniegšanu bērniem, jauniešiem, vecākiem un skolotājiem, risinot mācīšanās grūtības un uzvedības problēmas, – arī problēmas saistībā ar narkotikām, alkoholu u. tml.

Dažas lielas skolas pieņem darbā skolotājus, psihologus vai logopēdus, kas rīko īpašas nodarbības un palīdz risināt individuālas vai skolas vietējās problēmas.

3.6. Skolotāji

No 1. līdz 3. klasei viens skolotājs māca visus mācību priekšmetus (integrētās mācības), savukārt 4., 5. un 6. klasē katru mācību priekšmetu māca cits skolotājs un skolēni katru mācību priekšmetu mācās citā klases telpā. Pašlaik skolotāji ir sagatavoti viena mācību priekšmeta mācīšanai. Skolotāju izglītības un apmācību standarti (ieviesti ar tautas izglītības un sporta ministra 2004. gada 7. septembra „Noteikumiem par pedagoģiskās izglītības standartiem") paredz skolotāju sagatavošanu ar specializāciju divos mācību priekšmetos. Datorprasmju apguve un labas svešvalodas zināšanas arī ir kļuvušas par obligātu prasību.

Skolotāju izglītību un apmācības veido studijas izvēlētajā mācību priekšmetā (bioloģijā, matemātikā u. tml.) un pedagoģiskās apmācības (mācīšanas metodes, psiholoģija, pedagoģija). Skolotāji var saņemt sākotnējo izglītību un apmācības pedagoģiskās izglītības koledžās (apmācība ilgst trīs gadus), kurās viņiem piešķir bakalaura grādu (*licencjat*) vai diplomu. Koledžu beidzēji var turpināt izglītību divu gadu ilgās studiju programmās universitātē un, tos pabeidzot, iegūt maģistra grādu (*magister*).

Daudzi sākumskolas skolotāji, kas ir ieguvuši augstāko izglītību, ir pabeiguši universitātes vai pedagoģijas augstskolas (pedagoģijas akadēmiju). Maģistra grāda studijas ir populārākā sākumskolas skolotāju apgūstamā izglītība.

Normatīvais akts, kas nosaka skolu izglītības sektorā nodarbināto skolotāju profesionālo statusu un darba apstākļus, ir 1982. gada 26. janvāra „Skolotāju harta" (ar grozījumiem).

Saskaņā ar „Skolotāju hartu" skolotāja amatu var ieņemt persona, kas ir pabeigusi augstākās izglītības studijas (ar atbilstošu pedagoģisko apmācību) vai studijas pedagoģiskās izglītības iestādē – koledžā. Jebkuru personu, kas ir pabeigusi augstskolu (ar pedagoģiskās apmācības) vai pedagoģiskās izglītības koledžu, atzīst par kvalificētu skolotāju konkrētajā apgūtajā specialitātē.

Skolotājs, kas uzsāk darbu pirmo reizi, veic stažēšanos (*staż*) viena gada garumā, lai varētu sākt strādāt par līgumskolotāju, un pēc tam uzsāk vēl divus gadus un deviņus mēnešus ilgu vienu stažēšanos (*staż*), kuras beigās saņem tiesības strādāt pastāvīgā skolotāja darbā. Šis statuss ir derīgs, ja pārtraukums darba stāžā nepārsniedz piecus gadus.

3.7. Statistika

1. tabula. **Skolu un skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Skolu skaits	Skolēnu skaits
Sākumskola	14 330	2 375 205

Ir ietverta speciālā izglītība.

2. tabula. **Reģistrēto skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Vecuma grupa	% no jauniešu skaita	
		Bruto	Neto
Sākumskola	Skolēni vecumā no 7 līdz 12 gadiem	98,2	96,8

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

4. VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA

Līdz 1999. gadam Polijas izglītības sistēmā nebija vidējās izglītības pirmā un otrā posma skolu iedalījuma. Astoņgadīgā vienotā pamatizglītība ietvēra vidējās izglītības pirmo posmu. 1999./2000. mācību gadā izveidoja jaunu skolas veidu - ģimnāziju (*gimnazjum*), kas ir vidējās izglītības pirmā posma skola (ISCED 2).

Vidējās izglītības pirmā posma ieviešana noteica vidējās izglītības otrā posma (ISCED 3) skolu sistēmas reformu. Tādējādi kandidātiem, kas sekmīgi ir pabeiguši ģimnāziju, ir pieejamas pēcģimnāzijas skolas:

a) vispārizglītojoša vidusskola (mācības ilgst trīs gadus) (*liceum ogólnokształcące*);

b) specializētā profesionālā vidusskola (mācības ilgst trīs gadus) (*liceum profilowane*);

c) tehnikums (mācības ilgst četrus gadus) (*technikum*);

d) arodskola (mācības ilgst divus vai trīs gadus) (*zasadnicza szkoła zawodowa*).

Vidējās izglītības otrā posma un pēcvidējās izglītības pakāpē Polijā ir arī:

a) vispārizglītojoša papildvidusskola (mācības ilgst divus gadus) (*uzupełniające liceum ogólnokształcące*);

b) papildtehnikums (mācības ilgst trīs gadus) (*technikum uzupełniające*).

Vidējās izglītības pirmo un otro posmu pamato šādi normatīvie akti:

- 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums” (ar grozījumiem);
- 1999. gada 8. janvāra „Likums par pārstrukturētās izglītības sistēmas ieviešanu” (ar grozījumiem);
- 1982. gada 26. janvāra „Skolotāju harta” (ar grozījumiem).

Vidusskolu darbību nosaka arī izglītības ministra noteikumi. No tiem vissvarīgākie ir:

- tautas izglītības ministra 2008. gada 23. decembra „Noteikumi par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai noteiktu veidu skolās”;
- tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumi par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai” (ar grozījumiem);
- tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumi par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām”;
- tautas izglītības ministra 2004. gada 7. septembra „Noteikumi par apstākļiem un nosacījumiem sabiedriskā sektora skolās skolēnu novērtēšanā, tiesībām saņemt vērtējumu, būt pārceltiem uz nākamo klasi un tiesībām kārtot eksāmenus un pārbaudījumus” (ar grozījumiem).

Vissvarīgākās pārmaiņas vidējās izglītības struktūrā ieviesa ar likumu, ar kuru izdarīja grozījumus „Skolotāju hartā, „Skolu izglītības likumā” un „Likumā par izglītības sistēmas reformas īstenošanu”. Tādējādi kopš 2002./2003. mācību gada sāka darboties reformētās vidējās izglītības otrā posma skolas.

4.1. Vidējās izglītības pirmais posms *(gimnazjum)*

Ģimnāziju ieviesa 1999./2000. mācību gadā, un tā piedāvā trīs gadus ilgu pilnlaika vispārējo pirmā posma vidējo izglītību skolēniem, kas ir pabeiguši reformēto sešu gadu sākumskolu. Tā ir obligāta visiem skolēniem. Mācības ģimnāzijā notiek no 7. līdz 9. klasei (jeb ģimnāzijas 1., 2. un 3. klasē) (skolēniem vecumā no 13 līdz 16 gadiem) un nav iedalītas posmos. Ģimnāziju pabeidz, kārtojot centralizētu eksāmenu, kas ļauj turpināt mācības vidējās izglītības otrajā posmā.

Izglītība ģimnāzijā, vienlaikus sniedzot atbalstu skolēna personības attīstībai un iepazīstinot viņu ar aktīvu līdzdalību sabiedrībā, jo īpaši ir paredzēta:

- skolēnu iepazīstināšanai ar zinātni, apgūstot noteiktiem mācību priekšmetiem svarīgu valodu, jēdzienus, definīcijas un metodes tādā līmenī, lai būtu iespējama skolēnu turpmākā izglītība;
- skolēna individuālo interešu attīstīšanai;
- skolēnu iepazīstināšanai ar kultūras un mākslas pasauli;
- skolēnu sociālo iemaņu attīstīšanai, gūstot pozitīvu pieredzi vienaudžu grupā.

Tautas izglītības ministram ir atbildība par šīm valsts un pašvaldību finansētajām iestādēm (vietējās pašvaldības, sauktas par komūnām, ir atbildīgas par šo skolu vadīšanu). Tās var būt sabiedriskā sektora vai privātas izglītības iestādes. Vairākumā gadījumu ģimnāzijas ir kopizglītības skolas. Sabiedriskā sektora izglītības iestādēs nav jāmaksā mācību maksa. Privātā sektora ģimnāzijas vada asociācijas, fondi, reliģiskās organizācijas un privātpersonas. Ģimnāzijas var darboties kā atsevišķas izglītības iestādes vai skolu grupa (kopā ar kādu citu atšķirīgas pakāpes skolu, piemēram, ar sākumskolu vai vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolu, piemēram, vidusskolu).

Skolēni var saņemt finansiālu atbalstu (piemēram, skolas sociālo pabalstu, skolas pabalstu, skolas stipendiju par labiem panākumiem mācībās vai sportā, izglītības ministra stipendiju, ko piešķir īpaši apdāvinātiem vidusskolēniem).

4.1.1. Uzņemšana

Vienīgā uzņemšanas prasība ir sekmīgi pabeigta sākumskola un saņemts sākumskolas izglītību apliecinošs izglītības dokuments. Kopš 2003. gada sākumskolas izglītības dokumentu izsniedz kopā ar reģionālās eksaminācijas komisijas dokumentu par centralizētā, standartizētā pārbaudījuma rezultātiem. Minētais pārbaudījums ir obligāts visiem skolēniem.

4.1.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Skatiet 3.2. nodaļu.

4.1.3. Izglītības saturs

Izglītības satura pamatnorādes ģimnāzijām bija ietvertas tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai”.

Atsevišķu veidu skolās ar tautas izglītības ministra 2008. gada 23. decembra „Noteikumiem par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai” ieviesa jaunas izglītības satura pamatnorādes. 7. klasē jeb ģimnāzijas 1. klasē tās ieviesa kopš 2009. gada 1. septembra. Turpmākais attiecas uz 2002. gada izglītības satura pamatnorādēm (tās ieviesa 2009./2010. mācību gadā 8. un 9. klasē jeb ģimnāzijas 2. un 3. klasē).

Ikvienā skolā jāievēro izglītības satura pamatnorādes. Skolotāji var izmantot izvēlētu izglītības programmu vai sagatavot paši savu izglītības programmu, kā arī izmantot dažādas mācību grāmatas, kas izvēlētas no ministra apstiprināta saraksta).

Pedagoģisko darbu šajā posmā veic, ievērojot noteiktos obligātos mācību priekšmetus (tos māca specializēti skolotāji).

Šajā izglītības pakāpē ir gan atsevišķi mācību priekšmeti, gan arī īpaši izglītības temati:

- filozofiskā izglītība;
- lasīšanas un plašsaziņas līdzekļu mācība;
- veselības mācība;

- ekoloģijas mācība;
- reģionālā mācība – reģiona kultūras mantojums;
- civilā aizsardzība;
- Eiropas mācība;
- poļu kultūra Vidusjūras civilizācijas kontekstā.

Skolas direktors ir atbildīgs par šo tematu iekļaušanu skolas izglītības programmā. Mācību priekšmetu skolotāji nodrošina izglītojošo tematu iekļaušanu attiecīgā mācību priekšmeta programmā.

Stundu paraugplāns šai pakāpei ir iekļauts tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumu par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām" (ar grozījumiem) pielikumā.

3. izglītības posms (ģimnāzijas 1., 2. un 3. klase)		
Nr. p. k.	**Obligātās izglītības nodarbības**	**Mācībstundu skaits nedēļā trīs gadu ciklā**
1.	Poļu valoda	14
2.	Vēsture	6
3.	Pilsoņu tiesības un pienākumi	3
4.	Modernā svešvaloda	9
5.	Matemātika	12
6.	Fizika un astronomija	4
7.	Ķīmija	4
8.	Bioloģija	4
9.	Ģeogrāfija	4
10.	Tēlotājmāksla un mūzika*	3
11.	Tehnoloģija	2
12.	Datorzinības	2
13.	Fiziskā audzināšana	9 + 3
14.	Audzināšanas stunda	3
	Kopā	82
Reliģija vai ētika		6
Papildu stundas (pēc skolas direktora ieskatiem)		6
	Kopā	94

* Iespējams mācīt kā vienotu mākslas priekšmetu.

Neobligātie mācību priekšmeti ir reliģija vai ētika (sešas stundas) un sešas papildu stundas, kas tiek noteiktas pēc skolas direktora ieskatiem. Tās var būt veltītas obligāto mācību priekšmetu mācīšanai vai izglītojošajiem tematiem, vai izlīdzināšanas nodarbībām skolēnu grupām.

Ievērojot stundu paraugplānu, skolas direktors nosaka skolas stundu plānu katram mācību gadam.

Skolas dibinātājs drīkst palielināt obligāto mācību stundu skaitu, bet ne vairāk par trim stundas nedēļā katras klases skolēniem vienā mācību gadā. Obligāto mācībstundu, papildu mācībstundu un reliģijas vai ētikas stundu kopējais skaits nedēļā visās vidējās izglītības pirmā posma skolas klasēs nedrīkst pārsniegt 31 mācībstundu.

Kopš 2009. gada 1. septembra 7. klasē ir ieviests jauns stundu plāns (atbilstoši tautas izglītības ministra 2009. gada 23. marta noteikumiem, ar kuriem izdarīts grozījums „Noteikumus par stundu plānu sabiedriskā sektora skolām"). Saskaņā ar jaunajiem noteikumiem kopējo mācību stundu skaitu (izņemot reliģiju vai ētiku un „atlikušās stundas") palielinās no 82 līdz 88 mācību stundām.

Par pedagoģiskā darba formām un metodēm lasiet 3.3. nodaļā.

4.1.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Vērtēšana vidējās izglītības skolās ir tāda pati kā sākumskolas izglītībā (skatiet 3.4. nodaļu).

Skolēnu pārceļ uz nākamo klasi, ja mācību gada beigās visos obligātajos mācību priekšmetos ir saņemtas atzīmes „pieņemami" (jeb 2) vai augstākas atzīmes. Ja skolēns saņem atzīmi „neapmierinoši" vienā mācību priekšmetā, viņš/viņa var vēlreiz kārtot eksāmenu šajā mācību priekšmetā. Skolēns, kas nav nokārtojis atkārtoto eksāmenu, paliek uz otru gadu.

Ģimnāzijas skolotāju padome var lemt par tāda skolēna nosacītu pārcelšanu nākamajā klasē, kurš ir saņēmis atzīmi „neapmierinoši" (jeb 1) tikai vienā mācību priekšmetā vai kuru nav bijis iespējams novērtēt vairāk nekā 50 procentiem stundu kavējumu dēļ. Nosacītu pārcelšanu nākamajā klasē skolēniem var piešķirt tikai vienu reizi visā mācīšanās laikā.

Ja skolēns nav apmeklējis vairāk nekā 50 procentus obligāto mācību stundu un ja nav pamata vērtēšanai, viņš/viņa noteiktā datumā var kārtot tā dēvēto klasifikācijas eksāmenu.

Katra mācību gada beigās skolēni saņem sertifikātu, kas sagatavots atbilstoši standartizētam paraugam.

9. klases beigās ir ieviests centralizēts, standartizēts eksāmens. Pirmo reizi reģionālās eksaminācijas komisijas to īstenoja 2002. gadā. Šis eksāmens pārbauda gan iemaņas, gan zināšanas humanitāro un eksakto zinātņu jomā. Kopš 2009. gada eksāmenā ir iekļauta trešā daļa – svešvalodas zināšanas. Tas ir obligāts visiem skolēniem. Eksāmena rezultātus uzrāda ģimnāzijas izglītības dokumentā. Eksāmenus iespējams salīdzināt valsts līmenī, un tiem ir liela ietekme uzņemšanai vidējās izglītības otrā posma skolās.

4.1.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Ģimnāzija ir obligāta vispārējās izglītības skola. Tās sniedz izglītību pēc iespējas dažādos mācību priekšmetos, bet pamatlīmenī. Viens no šī posma mērķiem ir noteikt skolēnu spējas un intereses un palīdzēt viņiem veikt racionālu turpmākā izglītības ceļa izvēli.

Informāciju par sabiedriskajiem psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta centriem skatiet 3. - 5. nodaļā. Šo sabiedrisko centru darbība ir vērsta arī uz karjeras atbalsta pasākumiem, kad bērns, pabeidzot ģimnāziju, izvēlas nākamās izglītības pakāpes skolu vai nākamo profesiju.

Informāciju par psiholoģisko un pedagoģisko atbalstu skolās skatiet 3.5. nodaļā.

Kopš 2003. gada vidējās izglītības pirmā (*gimnazjum*) un otrā posma skolās ir izveidoti Skolu karjeras centri (*Szkolne Ośrodki Kariery (SZOK)*). Pašlaik darbojas 361 centrs. Tajos strādājošie izglītības konsultanti ir atbildīgi par īpašas karjeras vadības sistēmas īstenošanu katrā skolā. Viņu uzdevums ir sniegt skolēniem informāciju par iespējamo izglītības virzību, vietējo darba tirgu, darba likumiem u.c. un palīdzēt skolēniem iegūt nepieciešamās zināšanas un iemaņas nākotnes karjeras izvēlē. Konsultanti piedāvā konsultācijas skolēniem un vecākiem individuāli vai grupās.

Profesionālās karjeras konsultācijas kā horizontāla tēma ir valsts izglītības satura pamatnorāžu daļa (tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra noteikumi (ar grozījumiem)). Skolām tā jāintegrē savā detalizēti sagatavotajā izglītības programmā atsevišķi mācību priekšmeti, piemēram, pilsoņu tiesībās un pienākumos.

Pilsoņu tiesības un pienākumi (obligāts mācību priekšmets, kas notiek trīs mācībstundas nedēļā trīs gadu periodā (ISCED 2)), ietver profesionālās karjeras izglītības elementus, un to veido trīs mācību priekšmeti: ģimenes mācība, pilsoņu tiesības un pienākumi un izglītība aktīvai dalībai valsts saimnieciskajā dzīvē. Pēdējais minētais mācību priekšmets ietver profesionālās karjeras pakalpojumu elementus.

Jaunās izglītības satura pamatnorādes (tautas izglītības ministra 2008. gada 23. decembra noteikumi) ietver arī profesionālās karjeras pakalpojumu elementus obligātajā mācību priekšmetā „Zināšanas

par sabiedrību" (uzņēmējdarbība, saimnieciskā darbība, nākamās skolas un profesijas izvēle). Šo mācību priekšmetu māca ne mazāk kā 65 stundas trīs gadu periodā. Kopš 2009./2010. mācību gada 7. klasē ir ieviestas jaunās izglītības satura pamatnorādes.

4.1.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Ģimnāzijā strādājošajiem skolotājiem minimālā kvalifikācijas prasība ir bakalaura grāds (*licencjat*).

Daudzi ģimnāzijas skolotāji, kas ir ieguvuši augstāko izglītību, ir pabeiguši universitātes vai pedagoģiskās augstskolas (pedagoģijas akadēmiju). Maģistra grāda studijas ir populārākā vidējās izglītības pirmā posma skolu skolotāju apgūstamā izglītība.

Skatiet arī 3.6. nodaļu.

4.1.7. Statistika

1. tabula. **Skolu un skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Skolu skaits	Skolēnu skaits
Ģimnāzija	7 142	1 453 203

2. tabula. **Reģistrēto skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Vecuma grupa	% no jauniešu skaita	
		Bruto	Neto
Ģimnāzija	Skolēni vecumā no 13 līdz 15 gadiem	101,0	95,3

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

4.2. Vispārējās vidējās izglītības otrais posms

Kandidātiem, kas sekmīgi ir pabeiguši ģimnāziju, ir pieejamas vairākas vispārējās pēcģimnāzijas skolas:

- vispārizglītojošā vidusskola (mācības ilgst trīs gadus) (*liceum ogólnokształcące*), kas skolēniem vecumā no 16 līdz 19 gadiem piedāvā apgūt pilna laika vispārēju vidējās izglītības otro posmu un kārtot noslēguma eksāmenu (*Matura*), kas nepieciešams uzņemšanai augstākās izglītības iestādē;
- specializētā profesionālā vidusskola (mācības ilgst trīs gadus) (*liceum profilowane*). Tas ir izglītības iestāžu veids, kas radīts 2002./2003. mācību gadā. Tā skolēniem vecumā no 16 līdz 19 gadiem piedāvā apgūt pilna laika vispārēju vai specializētu vidējās izglītības otro posmu un kārtot galīgo eksāmenu (*Matura*), kas nepieciešams uzņemšanai augstākās izglītības iestādē.

Vidējās izglītības otrajā posmā un pēcvidējās izglītības pakāpē Polijā var mācīties arī vispārizglītojošā papildvidusskolā (mācības ilgst divus gadus) (*uzupełniające liceum ogólnokształcące*). Šīs izglītības iestādes tika ieviestas 2004./2005. mācību gadā, un tās skolēniem vecumā no 18 līdz 20 gadiem piedāvā apgūt pilna laika vai daļēja laika vispārēju vidējās izglītības otro posmu, lai sagatavotu viņus vidējās izglītības noslēguma eksāmena (*Matura*) kārtošanai. Šī skola ir paredzēta divu gadu vai trīs gadu profesionālo pamatskolu beidzējiem. Saskaņā ar Tautas izglītības ministrijas lēmumu tiek uzskatīts, ka šī izglītības iestāde atbilst ISCED 3.

Vidējās izglītības otrais posms nav iedalīts ciklos.

Vidējās izglītības otrā posma skolas nav obligātas un vairākumā gadījumu ir kopizglītības skolas.

Vidējās izglītības otrā posma galvenais uzdevums ir sagatavot jauniešus uzņemšanai dažādu veidu augstskolās.

Izglītība sabiedriskā sektora vidusskolās ir bez maksas. Privātā sektora skolās mācību maksu nosaka skolu dibinātāji. Daudzas skolas pieļauj atbrīvošanu no maksas vai tās samazināšanu talantīgākajiem skolēniem vai skolēniem no trūcīgām ģimenēm.

Papildus finansiālajam atbalstam ģimnāzijas skolēniem (skatiet 4.1. nodaļu) ir pieejams atbalsts arī vidusskolēniem. Pie papildu atbalsta pieder premjerministra stipendija skolēniem, kam ir izcili sasniegumi, un ES skolēnu stipendijas, kuras piešķir lauku rajonu vai mazpilsētu skolēniem.

4.2.1. Uzņemšana

Ģimnāzijas izglītības dokumentā norādītais punktu skaits (tas noteikts izvēlētajās mācību jomās, ņemot vērā iegūtos rezultātus un citus sasniegumus), kurā ietverti ģimnāzijas eksāmenā iegūtie punkti, ir pamats skolēnu uzņemšanai vidējās izglītības otrā posma skolā.

Katra pēcģimnāzijas skola, kas uzsāk jaunu skolēnu uzņemšanu, nosaka detalizētus uzņemšanas noteikumus.

Reģionālo olimpiāžu (mācību priekšmetu olimpiāžu, kas ietver vismaz viena mācību priekšmeta izglītības saturu) uzvarētājus uzņem viņu izvēlētajā pēcģimnāzijas skolā, neievērojot citiem kandidātiem piemērojamos kritērijus.

4.2.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Skolas ēku izmantošana un mācību laika organizēšana notiek atbilstoši tiem pašiem noteikumiem, kuri noteikti sākumskolās (skatiet 3.2. nodaļu) un vidējās izglītības pirmā posma skolās (skatiet 4.1.2. nodaļu).

4.2.3. Izglītības saturs

Izglītības satura pamatnorādes vispārējai izglītībai visu veidu vidējās izglītības otrā posma skolās ir ietvertas tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 26. februāra „Noteikumos par izglītības satura pamatnorādēm pirmsskolas un vispārējai izglītībai” (ar grozījumiem).

Izglītības saturu iedala mācību priekšmetos, un to veido: poļu valoda, modernā svešvaloda, latīņu valoda un antīkā kultūra, matemātika, vēsture, pilsoņu tiesības un pienākumi, ģeogrāfija, bioloģija, fizika un astronomija, ķīmija, tehnoloģija, informācijas tehnoloģija, māksla, mūzika, aizsardzības apmācība, fiziskā audzināšana, ētika (pēc izvēles), filozofija (pēc izvēles), ģimenes dzīves mācība, kultūras mācība, uzņēmējdarbība, minoritātes valoda.

Papildus atsevišķiem mācību priekšmetiem vispārizglītojošajā vidusskolā (*liceum ogólnokształcące*), specializētajā profesionālajā vidusskolā (*liceum profilowane*) un tehnikumā (*technikum*) ir ieviesti noteikti starppriekšmetu temati:

1) lasīšanas un plašsaziņas līdzekļu mācība;
2) ekoloģijas mācība;
3) Eiropas mācība;
4) filozofiskā izglītība;
5) veselības mācība;
6) reģionālā mācība – reģiona kultūras mantojums;
7) sagatavošana ģimenes dzīvei.

Visās vidējās izglītības otrā posma skolās ir noteiktas obligātās minimālā izglītības satura pamatnorādes. Savukārt vispārizglītojošajās vidusskolās (*liceum ogólnokształcące*), sākot no 10. klases, izvēlas divus līdz četrus mācību priekšmetus, kurus mācīs padziļināti. Padziļināto mācību

priekšmeta mācīšanu var īstenot noteiktā klasē vai skolēnu grupā, kurā ir skolēni no dažādām klasēm.

Izglītības saturu katram mācību priekšmetam veido atbilstoši noteiktai struktūrai: mērķi, uzdevumi, saturs un prognozētie sasniegumi.

Skolai jāievēro izglītības satura pamatnorādes, tomēr skolotāji var brīvi izmantot vienu no izvēlētajām izglītības programmām, izmantojot dažādas mācību grāmatas (nosaka no ministrijas apstiprināta saraksta). Skolotāji var sagatavot arī paši savu izglītības programmu. Visas skolas izglītības programmas jāapstiprina skolas direktoram.

Mācībstundu skaitu nedēļā trīs gadu ciklā vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolās nosaka atbilstoši tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumiem par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām”.

Obligātie mācību priekšmeti	**Mācībstundu skaits nedēļā trīs gadu ciklā**	
Poļu valoda	14	
Divas svešvalodas	15	
Vēsture	5	
Pilsoņu tiesības un pienākumi	2	
Kultūras zinības	1	
Matemātika	9	
Fizika un astronomija	3	+2
Ķīmija	3	
Bioloģija	3	
Ģeogrāfija	3	
Ievads vadzinībās	2	
Informācijas tehnoloģija	2	
Fiziskā audzināšana	9	
Aizsardzības apmācības	2	
Audzināšanas stunda	3	
Izglītības saturā paredzētās stundas papildu mācību priekšmetu mācīšanai	10	
Kopā	88	

Papildus iespējams mācīt sešas neobligātas reliģijas vai ētikas stundas un četras papild stundas, kuras nosaka pēc skolas direktora ieskatiem, visam kopā ir paredzētas 98 mācībstundas nedēļā trīs gadu ciklā.

Mācībstundu skaitu specializētajā licejā (mācības ilgst trīs gadus) nosaka atbilstoši tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „ Noteikumiem par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām”:

Obligātie mācību priekšmeti	**Mācībstundu skaits nedēļā trīs gadu ciklā**	
Poļu valoda	14	
Divas svešvalodas	15	
Vēsture	5	
Pilsoņu tiesības un pienākumi	2	
Kultūras zinības	1	
Matemātika	9	
Fizika un astronomija	3	+2
Ķīmija	3	
Bioloģija	3	
Ģeogrāfija	3	
Ievads vadībzinībās	2	

Informācijas tehnoloģija	2
Fiziskā audzināšana	9
Aizsardzības apmācība	2
Audzināšanas stunda	3
Profilpriekšmetu stundas	13
Kopā	91

Papildus ir sešas neobligātas reliģijas vai ētikas stundas un piecas papildstundas, kuras nosaka, ievērojot skolas direktora ieskatus, visam kopā sastādot 102 mācību stundas nedēļā trīs gadu ciklā.

Visu veidu vidējās izglītības otrā posma skolās to dibinātājs drīkst palielināt obligāto mācībstundu skaitu vienai klasei vienā mācību gadā ne vairāk kā par trim stundām nedēļā.

Tomēr obligāto stundu, papildstundu un reliģijas vai ētikas stundu kopējais skaits nedēļā nedrīkst pārsniegt 35 mācībstundas trīs gadu vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolas un trīs gadu specializētās vidējās izglītības otrā posma skolas visās klasēs.

Informāciju par mācīšanas formām un metodēm skatiet 3.3. nodaļā.

4.2.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Visu veidu vidējās izglītības otrā posma skolās skolēnu vērtēšanas sistēma ir izveidota saskaņā ar 1998. gada 25. jūlija likumu, ar kuru izdarīts grozījums „Likumā par izglītības sistēmu", un saskaņā ar tautas izglītības ministra 2004. gada 7. septembra „Noteikumiem par apstākļiem un nosacījumiem sabiedriskā sektora skolās skolēnu novērtēšanā, tiesībām saņemt vērtējumu, būt pārceltiem uz nākamo klasi un tiesībām kārtot eksāmenus un pārbaudījumus" (ar grozījumiem).

Vērtēšana skolā ir tāda pati kā sākumskolas izglītībā (skatiet 3.4. nodaļu).

Pārcelšana uz nākamajām klasēm ir tāda pati kā vidējās izglītības pirmā posma skolās (skatiet 4.1.4. nodaļu).

Skolēniem, pabeidzot vispārizglītojošo vidusskolu (*liceum ogólnokształcące*), izsniedz izglītības dokumentu (*świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego*), kas sagatavots, ņemot vērā mācību sekmes, – bez noslēguma eksāmena. Šajā izglītības dokumentā ir minēti pēdējā gada beigās mācītie mācību priekšmeti un tajos iegūtās atzīmes. Tas sniedz pieeju noslēguma eksāmenam vai pēcvidējai izglītībai.

Kopš 2004./2005. mācību gada vidējās izglītības otrā posma beigās (izņemot profesionālās skolas) skolēni var kārtot imatrikulācijas eksāmenu (*egzamin maturalny - Matura*) – jaunu, centralizētu valsts eksāmenu, kas ir obligāts tikai *Matura* apliecības saņemšanai, kā arī lai nodrošinātu piekļuvi augstākajai izglītībai.

Vecā veida eksāmenu veidoja rakstveida un mutveida daļa. Rakstveida daļas tematus noteica reģionālās izglītības varas iestādes (*kuratoria*), vērtēšanu veica skolotāji. Eksāmena mutveida daļu pilnībā noteica skolotāji.

Jaunais eksāmens (*Matura*) notiek trīs gadu vispārizglītojošā vai specializētā profesionālā liceja (*liceum ogólnokształcące vai liceum profilowane*) un četru gadu tehnikuma (*technikum*) beigās. Šo eksāmenu veido rakstveida daļa, ko sagatavo un novērtē reģionālās eksaminācijas komisijas, un mutveida pārbaudījumi, kurus sagatavo un novērtē skolas skolotāji. Jauno eksāmenu izglītības iestādēs *liceum ogólnokształcące* un *liceum profilowane* ieviesa 2005. gadā. 2006. gadā to ieviesa vispārizglītojošajā papildvidusskolā (*liceum uzupełniające*).

Centrālā eksaminācijas komisija un astoņas reģionālās eksaminācijas komisijas ir atbildīgas par jauno eksāmenu (*Matura*), kā arī par visu centralizēto novērtējumu Polijā.

Visas sabiedriskā sektora vidējās izglītības otrā posma skolas un tās privātā sektora skolas, kurām

ir sabiedriskā sektora skolu tiesības, izsniedz standartizētus izglītības dokumentus (šo dokumentu forma un to aizpildīšanas noteikumi ir noteikti attiecīgos noteikumos).

Pēcģimnāzijas skolas beidzējs saņem izglītības dokumentu, bet tas, kurš skolu pabeidzis ar izcilību, saņem attiecīgu izglītības dokumentu, kurā norādits, ka skola pabeigta ar izcīību.

Vispārējās pēcģimnāzijas skolas – vispārizglītojošās vidusskolas, specializētās profesionālās vidusskolas un vispārizglītojošās papildvidusskolas – beidzējs, kas ir nokārtojis imatrikulācijas eksāmenu (*Matura*), saņem attiecīgu izglītības dokumentu. Tajā ir ietverti eksāmena rakstveida un mutveida daļas rezultāti. Šo izglītības dokumentu un tā pielikumus izsniedz reģionālās eksaminācijas komisijas, un šis dokuments ļauj tā īpašniekam pieteikties augstskolās uzņemšanai.

4.2.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Informāciju par sabiedriskajiem psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta centriem skolās skatiet 3.5. un 4.1.5. nodaļā.

Informāciju par karjeras konsultāciju pakalpojumiem skatiet 4.1.5. nodaļā.

Apriņķu līmenī darbojas gan Tautas izglītības ministrijas pārraudzībā esošie izglītības konsultatīvie centri, gan informācijas un karjeras plānošanas centri (tie ir Darba ministrijas pārraudzībā), kas piedāvā darba konsultāciju pakalpojumus bezdarbniekiem, darba meklētājiem, skolu beidzējiem un skolēniem. Informācijas un karjeras plānošanas centri ir specializētas iestādes, kas darbojas reģionālajos darba birojos. Tie sniedz informāciju par darba tirgu un kvalifikāciju iegūšanas iespējām. Tie sniedz arī atbalstu saviem klientiem lēmumu pieņemšanā par profesionālo karjeru. Pašlaik Polijā darbojas 51 šāds centrs, un tajos strādā profesiju konsultanti, izglītības konsultanti un psihologi.

Ievads uzņēmējdarbībā (ISCED 3) (obligāts mācību priekšmets divas mācībstundas trīs gadu ciklā) ir mācību priekšmets, kas ir visciešāk saistīts ar profesionālās karjeras konsultācijām.

4.2.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Vidējās izglītības otrā posma skolu skolotājiem jābūt ar universitātes izglītību (jābūt iegūtam maģistra grādam) vai ar līdzvērtīgu kvalifikāciju.

Maģistra grāda studijas ir populārākā vidējās izglītības otrā posma skolu skolotāju apgūstamā izglītība.

Skatiet arī 3.6. un 4.1.6. nodaļu.

4.2.7. Statistika

1. tabula. **Skolu un skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā***

Skolas veids	Skolu skaits	Skolēnu skaits
Vispārizglītojošās vidusskolas un papildvidusskolas	2471	715 245
Specializētās profesionālās vidusskolas	1184	110 450

*Tajā skaitā arī sporta un speciālās vidējās izglītības otrā posma skolas.

2. tabula. **Reģistrēto skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Vecuma grupa	% no jauniešu skaita	
		Bruto	Neto
Vispārizglītojošās un specializētās profesionālās vidusskolas*	16 - 18	61,7	50,3

* Tajā skaitā pēcsākumskolas izglītības vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolas pieaugušajiem un pēcģimnāzijas papildu vispārējās vidējās izglītības otrā posma skolas.

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

4.3. Profesionālās vidējās izglītības otrais posms

Profesionālās vidējās izglītības otrā posma galvenais uzdevums ir sagatavot jauniešus darba dzīvei.

Informāciju par vispārīgiem normatīvajiem aktiem par vidējo izglītību skatiet 4. nodaļā.

Profesionālās vidējās izglītības otrā posma skolu darbību nosaka arī vairāki specifiski normatīvie akti:

- tautas izglītības ministra 2007. gada 26. jūnija „Noteikumi par profesiju klasifikāciju profesionālajā izglītībā (ar grozījumiem);
- virkne pakāpeniski izdotu tautas izglītības ministra noteikumu par izglītības satura pamatnorādēm apmācībai noteiktās profesijās;
- tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 1. jūlija „Noteikumi par profesionālajām apmācībām" (ar grozījumiem);
- Ministru padomes 1996. gada 28. maija „Noteikumi par jauniešu profesionālo sagatavošanu un atlīdzību" (ar grozījumiem).

Kandidātiem, kas sekmīgi ir pabeiguši ģimnāziju, ir pieejamas pēcģimnāzijas profesionālās skolas:

- tehnikums (*technikum*) – izglītības iestāde, kas skolēniem vecumā no 16 līdz 20 gadiem piedāvā apgūt četru gadu pilnlaika tehnisko un profesionālo vidējās izglītības otro posmu, kārtot eksāmenu *Matura*, kas nepieciešams uzņemšanai augstākās izglītības iestādē, un centralizētu, profesionālu eksāmenu, pēc kura nokārtošanas piešķir profesionālo kvalifikāciju;
- arodskola (*zasadnicza szkoła zawodowa*) – izglītības iestāde, kas skolēniem vecumā no 16 līdz 18 vai 19 gadiem piedāvā apgūt divu līdz trīs gadu pilna laika profesionālo vidējās izglītības otro posmu. Nokārtojot centralizētu, profesionālo eksāmenu, skolas beidzēji var strādāt noteiktā amatā vai profesijā vai turpināt mācības vispārizglītojošajā papildvidusskolā (*liceum uzupełniające*), vai papildtehnikumā (*technikum uzupełniające*).

Vidējās izglītības otrā posma līmenī Polijā darbojas arī trīs gadu papildtehnikumi (*technikum uzupełniające*). Papildtehnikums ir izglītības iestāde, kas ieviesta 2004./2005. mācību gadā un kas skolēniem vecumā no 18 līdz 21 gadam piedāvā apgūt trīs gad pilna vai daļēja laika profesionālās vidējās izglītības otro posmu, lai sagatavotos eksāmenam. Šī skola ir paredzēta divu gadu vai trīs gadu arodskolu beidzējiem. Saskaņā ar Tautas izglītības ministrijas lēmumu šī izglītības iestāde atbilst ISCED 3 pakāpei.

Informāciju par finansējumu un finansiālo atbalstu skolēniem skatiet 4.2. nodaļā .

4.3.1. Uzņemšana

Skatiet 4.2.1. nodaļu.

4.3.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Skolas ēku izmantošana un mācību laika organizēšana notiek atbilstoši tiem pašiem noteikumiem, kuri noteikti sākumskolās (skatiet 3.2. nodaļu) un vidējās izglītības pirmā posma skolās (skatiet 4.1.2. nodaļu).

4.3.3. Izglītības saturs

Vispārīgu informāciju par izglītības satura pamatnorādēm un starppriekšmetu tematiem skatiet 4.2.3. nodaļā.

Profesionālo apmācību noteiktās profesijās, kuras minētas profesiju klasifikācijā profesionālajai izglītībai, īsteno atbilstoši izglītības satura pamatnorādēm, ko izdod atsevišķi katrai profesijai.

Mācībstundu skaitu četrgadīgajā tehnikumā (technikum) nosaka atbilstoši tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumiem par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām".

Obligātie mācību priekšmeti	**Mācībstundu skaits nedēļā četru gadu ciklā**	
Poļu valoda	14	
Divas modernās svešvalodas	15	
Vēsture	5	
Pilsoņu tiesības un pienākumi	2	
Kultūras mācība	1	
Matemātika	9	
Fizika un astronomija	3	+1
Ķīmija	3	
Bioloģija	3	
Ģeogrāfija	3	
Ievads vadībzinībās	2	
Informācijas tehnoloģija	2	
Fiziskā audzināšana	12	
Aizsardzības apmācība	2	
Audzināšanas stunda	2	
Profesionālās apmācību stundas saskaņā ar profesionālo izglītības saturu konkrētai profesijai	50	
Kopā	129	

Programma papildus ietver astoņas neobligātas reliģijas vai ētikas stundas (45 minūtes) un piecas papildstundas, kuras nosaka, ievērojot skolas direktora ieskatus, kas kopā sastāda 142 mācību stundas nedēļā četru gadu ciklā.

Mācībstundu skaitu divgadīgajā arodskolā nosaka atbilstoši tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumiem par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām":

Obligātie mācību priekšmeti	**Mācību stundu skaits nedēļā divu gadu ciklā arodskolās**
Poļu valoda	5
Modernās svešvalodas	3
Vēsture un pilsoņu tiesības un pienākumi	2
Matemātika	4
Fizika un astronomija	2
Ģeogrāfijas ar vides aizsardzību	2
Ievads vadībzinībās	1
Fiziskā audzināšana	6
Aizsardzības apmācība	2
Audzināšanas stunda	2
Profesionālā apmācība saskaņā ar attiecīgo izglītības programmu	34
Kopā	63

Programma papildus ietver četras neobligātas reliģijas vai ētikas stundas un trīs papildstundas, kuras nosaka, ievērojot skolas direktora ieskatus, visam kopā paredzētas 70 mācībstundas nedēļā divu gadu ciklā.

Visu veidu vidējās izglītības otrā posma skolās to dibinātājs drīkst palielināt obligāto mācībstundu skaitu konkrēta mācību gada skolēniem vienā mācību gadā ne vairāk kā par trim mācībstundām nedēļā.

Saskaņā ar tautas izglītības un sporta ministra 2002. gada 12. februāra „Noteikumiem par stundu paraugplānu sabiedriskā sektora skolām" visās tehnikumu un arodskolu klasēs obligāto mācībstundu, papildstundu un reliģijas vai ētikas stundu kopējais skaits nedēļā nedrīkst pārsniegt 35 mācībstundas.

Vispārējās un profesionālās izglītības (tajā skaitā teorētisko un praktisko profesionālo mācību priekšmetu) attiecība ir noteikta vispārīgajos mācību plānos, kas attiecas uz noteikta veida skolu. Šos plānus sagatavo Tautas izglītības ministrija. Tehniskajās vidusskolās profesionālie mācību priekšmeti veido 36 procentus no visām mācībstundām visā izglītības ciklā. Profesionālajās skolās profesionālie mācību priekšmeti veido ir 53 procentus no visām mācībstundām.

Profesionālās apmācības organizē skolā vai darba prakses vietā. Apmācību nodarbības ir paredzētas noteiktai profesionālajai karjerai nepieciešamo iemaņu apguvei. Profesionālās apmācības var notikt skolas darbnīcās vai laboratorijās, skolas fermās, tālākizglītības vai apmācību centros. Profesionālajās skolās apmācībām paredzēti apmēram 50 procenti no visām profesionālajiem mācību priekšmetiem paredzētajām mācībstundām. Tehniskajās vidusskolās šī attiecība svārstās no 10 līdz 38 procentiem.

Profesiju un profesionālās izglītības specializāciju skaits 2007. gada profesiju klasifikācijā arodizglītībā bija 202 profesijas.

Profesionālās izglītības struktūrā kopumā septiņās specializāciju grupās arodskolās un sešpadsmit specializāciju grupās profesionālajās vidusskolās dominē tehnoloģiju un inženierzinātnes grupa (apmēram 25 procenti skolēnu), nākamā ir pakalpojumu grupa (21 procents skolēnu) un ekonomikas un administrācijas grupas (16 procenti skolēnu). Pēc tām ierindojas citas grupas, piemēram, sociālās grupas, ražošana un pārstrāde, veselības pakalpojumi, arhitektūra un būvniecība.

Mācību priekšmetu skolotājiem ir tiesības brīvi izvēlēties mācīšanas metodes atkarībā no skolēnu skaita klasē un skolas aprīkojuma (piemēram, atkarībā no datoru skaita, DVD pieejamības, specializētā aprīkojuma, darbnīcām).

Skolotāji var brīvi izvēlēties mācību grāmatas no ministrijas apstiprinātā saraksta.

4.3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Vērtēšana skolā ir tāda pati kā sākumskolas izglītībā (skatiet 3.4. nodaļu).

Informāciju par skolēnu pārcelšanu uz nākamajām klasēm un izglītības dokumentu izsniegšanu skatiet 4.1.4. nodaļā.

Tehnikuma un papildtehnikuma (*technikum un technikum uzupełniające*) beigās skolēni var kārtot *Matura* eksāmenu, jauno centralizēto valsts eksāmenu, ko 2006. gadā ieviesa tehnikumā (*technikum*) un 2007. gadā – papildtehnikumā (*technikum uzupełniające*).

Plašāku informāciju par eksāmenu skatiet 4.2.4. nodaļā.

Visu veidu profesionālajās vidējās izglītības otrā posma skolās skolēni var kārtot eksāmenu, kas apliecina profesionālo kvalifikāciju. Šo eksāmenu sauc par profesionālo eksāmenu un apliecina eksaminācijas standartos noteikto zināšanu un prasmju līmeni noteiktā profesijā. Šis eksāmens nav obligāts.

Jaunais centralizētais, profesionālais eksāmens ir aizstājis eksāmenu arodskolās (*egzamin z nauki zawodu*) un tehnikumos (*egzamin z przygotowania zawodowego*).

Profesionālais eksāmens notiek rakstveidā un praktiski. Eksāmenu organizē attiecīgā reģionālā eksaminācijas komisija, un tas ir paredzēts, lai novērtētu to skolēnu zināšanas un praktiskās iemaņas, kuri ir saistīti ar noteiktu profesiju. Eksāmena apmērs ir noteikts profesionālo kvalifikācijas eksāmenu standartos (Tautas izglītības un sporta ministra 2003. gada 3. februāra noteikumos).

Skolēns, kas ir pabeidzis profesionālu pēcģimnāzijas skolu, piemēram, tehnikumu, papildtehnikumu vai arodskolu, un kas ir nokārtojis profesionālo eksāmenu, saņem profesionālo kvalifikāciju apliecinošu

diplomu, kurā ir norādīts tās profesijas nosaukums, kurā iegūta kvalifikācija, un profesionālā eksāmena (gan rakstveida, gan praktiskās daļas) rezultāti. Profesionālo kvalifikāciju apliecinošus diplomus izdod reģionālās eksaminācijas komisijas. Pēc absolventa pieprasījuma profesionālo kvalifikāciju apliecinošam diplomam var pievienot pielikumu, kurā raksturota absolventa kvalifikācija vai ir profesijas apraksts saskaņā ar izglītības satura pamatnorādēm izglītībai noteiktā profesijā. Pielikumu iespējams izdot svešvalodā.

4.3.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Vispārīgu informāciju par karjeras konsultācijām skatiet 4.2.5. nodaļā.

Informāciju par karjeras pakalpojumiem skolā skatiet 4.1.5. nodaļā.

Informāciju par karjeras pakalpojumiem ārpus skolas skatiet 4.2.5. nodaļā.

Arodizglītībā praktiskās apmācības organizē skolas darbnīcās, skolas laboratorijās, tālākizglītības centros, praktisko apmācību centros, pie darba devējiem un individuālās zemnieku saimniecībās. Tā attiecas uz skolēniem sabiedriskā sektora vidējās izglītības otrā posma skolās, kurās piedāvā arodizglītību, kā arī jaunajiem darbiniekiem vai mācekļiem, kas veic praktisko apmācību darba sagatavošanas kursa ietvaros.

Praktiskās apmācības organizē skola. Mācekļu praktiskās apmācības organizē viņu darba devēji.

Praktiskajai profesionālajai apmācībai ir divas formas: stažēšanās un praktisko apmācību nodarbības.

Praktisko apmācību nodarbības organizē, lai audzēkņi un jaunieši darba tirgū varētu apgūt profesionālās iemaņas, kas nepieciešamas darba uzsākšanai noteiktā profesijā. Stažēšanos organizē, lai izglītības saņēmēji varētu izmantot un tālāk attīstīt iegūtās prasmes un zināšanas reālos darba apstākļos.

4.3.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Vidējās izglītības otrā posma skolotājiem tehnikumos (*technikum*) vai papildtehnikumos (*technikum uzupełniające*) jābūt ar iegūtu universitātes izglītību (maģistra grādu) vai tai līdzvērtīgu izglītību.

Vidējās izglītības otrā posma skolotājiem profesionālajās skolās jābūt ar iegūtu bakalaura grādu (*licencjat*) vai līdzvērtīgu kvalifikāciju.

Maģistra grāda studijas ir populārākā vidējās izglītības otrā posma skolu skolotāju apgūstamā izglītība.

Skatiet arī 3.6. un 4.1.6. nodaļu.

Praktisko profesionālo apmācību veic attiecīgi skolotāji. Ja praktisko apmācību nodrošina darba devējs, to pasniedz attiecīgā uzņēmuma darbinieki – praktisko profesionālo apmācību instruktori, kas ir ieguvuši pedagoģisko kvalifikāciju.

Stažēšanos uzņēmumos vai zemnieku saimniecībās pārrauga darba devēji vai uzņēmuma vai zemnieku norīkoti darbinieki. Stažēšanās pārraugiem jābūt ar iegūtu pedagoģisko kvalifikāciju.

4.3.7. Statistika

1. tabula. **Skolu un skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Skolu skaits	Skolēnu skaits
Tehnikumi un specializētās profesionālās skolas*	2557	562 590
Arodskolas	1769	235 647

* Šī kategorija ietver arī papildtehnikumus (*technika uzupełniające*) un specializētās skolas.

2. tabula. **Reģistrēto skolēnu skaits 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Vecuma grupa	% no jauniešu skaita	
		Bruto	Neto
Tehnikumi un profesionālās specializētās skolas	Skolēni vecumā no 16 līdz 18 gadiem	37,7	26,0
Arodskolas**	Skolēni vecumā no 16 līdz 18 gadiem	14,7	13,0

* Šī kategorija ietver arī profesionālās vidējās izglītības pirmā un otrā posma skolas un papildtehnikumus (*technika uzupełniające*).

** Tajā skaitā specializētās skolas, kas sagatavo darbam.

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

4.4. Mācekļu apmācības

Mācekļu apmācības uzskata par tādas pašas pakāpes izglītību kā arodskolu programmas.

4.4.1. Uzņemšana

Kopš 2002. gada 1. septembra personu uzskata par jaunieti darba tirgū, ja viņš/viņa ir vecāka par 16 gadiem un ir pabeidzis/pabeigusi vidējās izglītības pirmā posma skolu (*gimnazjum*). Jaunietim/jaunietei jāturpina apmācības līdz 18 gadu vecumam un jāstrādā tāds darbs, kas neapdraud veselību.

4.4.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

Mācekļu apmācībās ir divi profesionālās izglītības un apmācību veidi.

A) Vispopulārākās ir apmācības, kuru pamatā ir darba līgums starp darba devēju un jauno darbinieku. Darba devējs ir atbildīgs par apmācību organizēšanu savā uzņēmumā. Ja darba devējs nevar nodrošināt piemērotus apstākļus apmācībām, to organizē tālākizglītības centrā, praktisko apmācību centrā, mācību saimniecībā, skolas darbnīcā, skolas laboratorijā vai zemnieku saimniecībā. Šādā gadījumā par apmācībām slēdz līgumu starp darba devēju un noteiktu praktisko apmācību iestādi.

B) Apmācības skolā, ko var uzskatīt par mācekļu apmācībām tad, ja praktiskās apmācības notiek ārpus skolas – pie darba devēja –, un ja par to slēgts līgums starp darba devēju un skolas direktoru. Šādā gadījumā par praktisko apmācību organizēšanu atbild skola.

Jaunietim/jaunietei darba tirgū maksā par padarīto darbu, un viņam/viņai jāievēro „Darba hartas" un sava darba līguma noteikumi.

Polijā vairākums jauniešu darba tirgū strādā privātajā sektorā (piemēram, amatnieki). Profesionālo amatapmācību pārrauga Amatnieku kamera un amatu ģildes.

Līgumu starp darba devēju un mācekli iespējams noslēgt uz nenoteiktu vai noteiktu laiku (piemēram, uz konkrētajā profesionālajā jomā nepieciešamo praktisko apmācību laiku).

2002. gadā uz visiem strādājošajiem, kas ir jaunāki par 18 gadiem, attiecināja profesionālās pilnveides prasības, jo Polijas konstitūcija paredz obligātu nepilna laika izglītību visiem pilsoņiem, kas ir jaunāki par 18 gadu vecumu.

2003. gadā Tautas izglītības un sporta ministrijas, Polijas Amatnieku asociācijas un Polijas Darba devēju federācijas parakstītais „Līgums par sadarbību profesionālās izglītības, tālākizglītības un praktiskās izglītības sekmēšanā" izveidoja pamatu profesionālās izglītības un mācekļu apmācību turpmākai attīstībai. Šis līgums ir uzsācis tīklu veidošanas procesu starp amatnieku darbnīcām un uzņēmumiem, kuros notiek skolu un citu izglītības iestāžu audzēkņu praktiskās apmācības.

Mācekļu apmācībās izglītību un praktiskās apmācības organizē arodskolas, ārpusskolas izglītības iestādes un darba devēji. Ārpusskolas izglītības iestādes ir tālākizglītības centri, praktisko apmācību centri un Brīvprātīgā darba korpuss (OHP), kas ļauj cilvēkiem ar mācīšanās grūtībām iegūt profesionālu kvalifikāciju. Tālākizglītības centri un praktisko apmācību centri ir sabiedriskā sektora ārpusskolas izglītības iestādes.

4.4.3. Izglītības saturs

Profesionālās amatapmācības piedāvā 208 profesijās, kas minētas Profesiju klasifikatorā profesionālajai izglītībai, un ārpusskolas profesijās, kas minētas Profesiju un specializāciju klasifikatorā darba tirgum. Vispopulārākās ir friziera, galdnieka, maiznieka un konditora profesijas.

4.4.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Jauniešiem darba tirgū (ja mācekļu apmācības veic uz darba līguma pamata) iespējams iegūt divu veidu kvalifikāciju:

- mācekļa nosaukumu, ko saņem pēc mācekļa eksāmena nokārtošanas un kuru apliecina mācekļa sertifikāta (apliecības) saņemšana;
- meistara nosaukumu, ko saņem pēc meistara eksāmena nokārtošanas un kuru apliecina meistara diploma saņemšana.

Gan mācekļa sertifikāts (apliecība), gan meistara diploms ir izglītības ministra apstiprināti oficiāli dokumenti.

Skolēni profesionālo kvalifikāciju saņem, kārtojot profesionālo sagatavotības eksāmenu reģionālajā eksaminācijas komisijā. Līdzīgi kā mācekļa eksāmenu, sagatavotības eksāmenu veido divas daļas – teorētiskā un praktiskā. Šos eksāmenus sagatavo, ņemot vērā eksaminācijas standartus. Pēc skolas pabeigšanas saņem kvalificēta darbinieka nosaukumu noteiktā arodā.

Eksāmena rezultātus – gan teorētiskos, gan praktiskos – novērtē pēc sešu ballu skalas, kādu lieto skolu sistēmā.

4.4.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Informāciju par darba vakancēm jauniešiem, kas gatavojas veikt mācekļa apmācību, darba devēji nodod reģionālajiem darba birojiem.

4.4.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Praktiskās nodarbības, kas notiek darba devēja telpās, vada skolotāji vai praktisko apmācību instruktori. Abos gadījumos praktisko nodarbību vadītājiem nepieciešama pedagoģiskā kvalifikācija un arī specializētas zināšanas attiecīgajā jomā.

Skolotājiem nepieciešamo kvalifikāciju nosaka atsevišķi normatīvie akti. Lai veiktu instruktora pienākumus:

- nepieciešams vismaz meistara nosaukums konkrētajā profesionālajā jomā un pedagoģiskā kvalifikācija (vai nu skolotāja kvalifikācija vai saskaņā ar reģionālā izglītības pārvaldnieka (kurator) noteiktiem standartiem organizēts pedagoģiskais kurss);
- ja instruktoram ir pedagoģiskā kvalifikācija un nav meistara nosaukuma, viņam jābūt ar pabeigtu profesionālo vidējās izglītības otrā posma skolas izglītību un ar iegūtu profesionālu titulu vai kvalificēta darbinieka titulu attiecīgajā jomā (līdz ar atbilstošu profesionālo pieredzi);
- instruktoram var būt arī profesionālā augstākās izglītība un atbilstoša profesionālā pieredze.

4.4.7. Statistika

Saskaņā ar Polijas Amatnieku asociācijas sniegtajiem datiem 2008./2009. mācību gadā mācekļu apmācībās 24 815 uzņēmumos piedalījās 92 652 jaunie darbinieki.

2005./2006. mācību gadā 52 876 jaunieši darba tirgū uzsāka izglītību profesionālajās skolās (to 1. kursā), kas piedāvā mācekļu apmācības.

1. tabula. **Brīvprātīgā darba korpusa organizētās izglītības un praktisko apmācību dalībnieki 2005./2006. un 2006./2007. mācību gadā**

Skolas veids	**Skolu skaits**	**Skolēnu skaits**
	kopā	**tajā skaitā meitenes**
2005./2006.	32 068	8502
2006./2007.	32 706	8542

2. tabula. **Brīvprātīgā darba korpusa organizētās izglītības un praktisko apmācību dalībnieki (pēc izglītības veida) 2005./2006. un 2006./2007. mācību gadā**

Mācību gads	**Izglītība sākumskolas izglītības un vidējās izglītības pirmā posma pakāpē**	**Profesionālā izglītība un praktiskās apmācības**
2005./2006.	**14 731**	**17 337**
2006./2007.	14 586	18 120

Avots: Refernet

5. PĒCVIDĒJĀ IZGLĪTĪBA (KAS NAV AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA)

Pēcvidējās izglītības skolas (*szkoły policealne*) Polijā klasificē kā vidējās izglītības daļu, jo tās izsniedz attiecīgus izglītības dokumentus. Šo skolu izglītības programmas atbilst ISCED 4 (pārskatītajai versijai).

Pēcvidējo izglītību Polijā nosaka vidējās izglītības pirmajam un otrajam posmam paredzētie normatīvie akti.

Pēcvidējās izglītības skolas darbojas pēc līdzīgiem principiem kā vispārējās pēcģimnāzijas skolas. Tajās iespējams iegūt profesionālo izglītību vidējās tehniskās izglītības līmenī – proti, kvalifikāciju noteiktās profesijās tehnikuma vai arodskolas līmenī. Apmācības šādās skolās notiek ne ilgāk par divarpus gadiem, un šis laiks ir atkarīgs no profesijas (noteikts Profesiju klasifikatorā). Pabeidzot pēcvidējās izglītības skolas, kārto centralizētu eksāmenu, lai iegūtu diplomu, kas apliecina profesionālo kvalifikāciju. Pēcvidējās izglītības skolu beidzēji, kuriem ir saņēmuši *Matura* apliecību, var pieteikties augstskolās uzņemšanai saskaņā ar to vispārīgajiem noteikumiem.

Pēcvidējās izglītības skolas ir paredzētas jauniešiem vecumā no 19 līdz 20 vai 21 gadam, pieaugušajiem un skolēniem ar speciālām vajadzībām.

2008./2009. mācību gadā 3369 sabiedriskā sektora un privātā sektora pēcvidējās izglītības skolās mācījās 344,1 tūkstotis skolēnu. Ievērojama pēcvidējās izglītības skolu daļa – 75,2 procenti – ir pieaugušajiem paredzētas skolas, kas sniedz izglītību vairāk nekā 73 procentiem no visiem pēcvidējās izglītības skolu skolēniem.

Šo skolu vadību veic centrālās pārvaldes struktūrvienības, vietējo pašvaldību struktūrvienības, nevalstiskās organizācijas un asociācijas.

Izglītība pēcvidējās izglītības skolās ir bez maksas. Privātā sektora skolās mācību maksu nosaka skolu vadošā institūcija.

Vairākums skolēnu mācās privātā sektora pēcvidējās izglītības skolās, un to kopējais skaits pārsniedz 247,6 tūkstošus - 72 procentus no kopējā pēcvidējās izglītības ieguvēju skaita. 2008./2009. mācību gadā darbojās 2 432 privātā sektora pēcvidējās izglītības skolas.

5.1. Uzņemšana

Pēcvidējās izglītības skolas galvenokārt uzņem vispārizglītojošo vidējās izglītības otrā posma skolu absolventus. Vairākums skolu pieprasa tikai vidējās izglītības dokumentu, nevis *Matura apliecību.*

Izglītību pēcvidējās izglītības skolās jaunieši parasti sāk vecumā no 19 līdz 21 gadam (katrs sestais šīs izglītības ieguvējs ir vecāks par 25 gadiem).

Katra pēcvidējās izglītības skola, kas uzsāk jaunu uzņemšanu, sagatavo detalizētus uzņemšanas noteikumus.

5.2. Mācību laiks, grupas un norises vietas

1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums" nenosaka izglītības programmu ilgumu kādu noteiktu veidu sabiedriskā sektora pēcvidējās izglītības skolās. Programmu ilgums ir atšķirīgs, tā tiek atspoguļota izglītības satura pielāgojamība – dažādu profesiju apguvei noteikto programmu un attiecīgo stundu sarakstu struktūras atšķirības. Ļoti bieži izmanto pēc moduļu principa veidotas programmas, kas ļauj nodrošināt lielāku pielāgojamību.

5.3. Izglītības saturs

Pēcvidējās izglītības skolas nodrošina programmas vairāk nekā 20 specializācijas grupās: māksla, ekonomika un pārvaldība, medicīnas studijas, tehnoloģija, lauksaimniecība, mežkopība un zivkopība, transports un komunikācijas, pakalpojumi un citi.

Profesionālo apmācību nodarbības var notikt citās organizatoriskajās struktūrvienībās, piemēram, praktisko apmācību centros (CKP), uzņēmumos un zemnieku saimniecībās, – pēc tam, kad ir izpildīti attiecīgi profesionālās izglītības nodrošināšanas nosacījumi un studenti ir sagatavoti pārbaudījumam, kas apliecina viņu profesionālo kvalifikāciju, un turpmākai nodarbinātībai.

Populārākās specializācijas ir ekonomika un pārvaldība, medicīnas pakalpojumi, pakalpojumi iedzīvotājiem un datorprasmes.

5.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajām klasēm un izglītības dokumenta izsniegšana

Informāciju par skolēnu vērtēšanu skolā skatiet 3.4. nodaļā. Informāciju par pāreju uz nākamajām klasēm skatiet 4.3.4. nodaļā.

Līdzīgi kā profesionālās izglītības skolās, pēcvidējās izglītības skolu beidzēji var kārtot centralizētu eksāmenu, kas apliecina viņu profesionālo kvalifikāciju.

Šis eksāmens – to sauc arī par „profesionālo eksāmenu" – ir paredzēts to zināšanu un prasmju novērtēšanai, kas noteiktas ar attiecīgo profesiju saistītajos eksaminācijas standartos. Profesionālais eksāmens aizstāj profesionālo apmācību eksāmenu (*egzamin z nauki zawodu*) un profesionālās lietpratības eksāmenu (*egzamin z przygotowania zawodowego*). Profesionālo eksāmenu ieviesa pēcvidējās izglītības skolās no 2006. līdz 2008. gadam. Profesionālais eksāmens notiek divas reizes gadā – janvārī (ziemas sesijā) un jūnijā (vasaras sesijā), un par konkrētiem tā datumiem lemj Centrālās eksaminācijas komisijas vadītājs. Sīkāku informāciju par šo pārbaudījumu skatiet 4.3.4. nodaļā.

Pēcvidējās izglītības skolas absolventiem piešķir izglītības dokumentu. Audzēknis, kas skolu ir pabeidzis ar izcilību, saņem izglītības dokumentu ar izcilību. Pēcvidējās izglītības skolas absolvents, kas ir nokārtojis profesionālo eksāmenu, saņem diplomu, kas apliecina profesionālo kvalifikāciju. Sīkāku informāciju par šo diplomu skatiet 4.3.4. nodaļā.

5.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Pēcvidējās profesionālās izglītības skolu audzēkņiem ir pieejami bezmaksas atbalsta pakalpojumi un arī izglītības un karjeras izvēles konsultācijas.

Pēcvidējās izglītības skolu absolventiem, kas ienāk darba tirgū, ir pieejami nodarbinātības pakalpojumi un karjeras pakalpojumi, ko piedāvā valsts nodarbinātības dienesti. Viņi var izmantot arī privāto darbā iekārtošanas aģentūru sniegtos pakalpojumus.

Sīkāku informāciju skatiet 4. 3. 5. nodaļā.

5.6. Skolotāji un apmācību vadītāji

Pēcvidējās izglītības skolās skolotājus atlasa darba tirgū, kā arī no vidējās un augstākās izglītības iestādēm.

5.7. Statistika

1. tabula. **Pēcvidējās izglītības skolas 2007./2008. mācību gadā**

Skolas veids	Izglītības iestāžu skaits	Izglītības ieguvēju skaits
Sabiedriskā sektora skolas	1042	103 934
Privātā sektora skolas	2295	197 629
Kopā	3337	301 563

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

6. AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Augstākā izglītība ietver:

- koledžas programmas (ISCED 5 B), ko nodrošina sabiedriskā un privātā sektora pedagoģiskās izglītības koledžas, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas un sociālā darba koledžas, kur mācības ilgst trīs gadus. Starptautiska salīdzinājuma nolūkā koledžas programmas klasificē kā augstāko izglītību, bet valsts normatīvajos aktos to par tādu neatzīst;
- programmas akadēmiskā grāda iegūšanai (ISCED 5 A), ko nodrošina gan sabiedriskā sektora, gan citas universitātes tipa un citas augstākās izglītības iestādes (turpmāk – augstskolas), kas atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, tostarp šādas:
    - pirmā cikla (bakalaura grāda) programmas, kas ilgst no trim līdz četriem gadiem, un programmu apguves nobeigumā iegūst bakalaura grādu (*licencjat*), vai programmas, kas ilgst no trīsarpus līdz četriem gadiem, un šo programmu apguves nobeigumā iegūst inženiera grādu (*inżynier*);
    - otrā cikla (maģistra grāda) programmas, kas ilgst no pusotra līdz diviem gadiem un kuru nobeigumā iegūst maģistra (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu;
    - garā cikla (maģistra grāda) programmas, kas ilgst no četrarpus līdz sešiem gadiem un kurās iegūst tādu pašu maģistra vai tādu pašu līdzvērtīgu grādu kā otrā cikla programmās. Kopš 2007./2008. akadēmiskā gada garā cikla programmas drīkst piedāvāt tikai 16 studiju jomās (norādītas 2006. gada 13. jūnija „Noteikumos par studiju jomu nosaukumiem”);
- trešā cikla jeb doktorantūras programmas (ISCED 6), kas ilgst līdz pat četriem gadiem un kuras piedāvā universitātes tipa augstskolu struktūrvienības (tās ir pilnvarotas piešķirt pēcdoktorantūras akadēmisko grādu – habilitētais doktors (*doktor habilitowany*) – vai akadēmisko doktora grādu (*doktor*) vismaz divās atšķirīgās attiecīgās zinātnes disciplīnās) un pētniecības iestādes, kas nav augstskolas (Polijas Zinātņu akadēmijas un pētniecības un attīstības iestāžu struktūrvienības) un kas ir pilnvarotas piešķirt pēcdoktorantūras akadēmisko grādu – habilitētais doktors (*doktor habilitowany*).

6.1. Koledžas programmas

Koledžas programmas (ISCED 5 B), kuras piedāvā visu triju veidu koledžās, sagatavo studentus darbam. Pedagoģiskās izglītības koledžas sagatavo skolotājus pirmsskolas izglītības iestādēm (bērnudārziem), sākumskolām un izglītības un aprūpes iestādēm. Svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas apmāca svešvalodu skolotājus visu veidu skolas izglītības pakāpēm – no pirmsskolas līdz pēcvidējās izglītības skolām un citām iestādēm, kas piedāvā izglītību vai apmācības pakāpēs, kas ir zemākas par augstākās izglītības pakāpi. Abu veidu koledžas var būt pilnvarotas nodrošināt programmas, pēc kuru pabeigšanas iegūst pedagoģisko kvalifikāciju, kas nepieciešama darbam pedagoģiskā profesijā, kā arī nodrošināt pedagogu profesionālās pilnveides kursus. Sociālā darba koledžas apmāca topošos sociālos darbiniekus, un tās var piedāvāt arī profesionālās pilnveides kursus veselības aprūpes un sociālā darba jomā.

Normatīvie akti, kas attiecas uz koledžām (pedagoģiskās izglītības koledžām, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžām un sociālā darba koledžām), kuras starptautiskā salīdzinājuma nolūkā klasificē kā ISCED 5 B izglītības iestādes (valsts normatīvajos aktos tās netiek atzītas par augstskolām), ir:

- 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likums” (ar grozījumiem);
- tautas izglītības ministra izdoti 1997. gada 12. augusta „Noteikumi par pedagoģiskās izglītības iestādēm” (ar grozījumiem);

- sociālās politikas ministra izdoti 2005. gada 24. marta „Noteikumi par sociālā darba koledžām”;
- tautas izglītības ministra izdoti 2006. gada 30. jūnija „Noteikumi par prasībām sākotnējās pedagoģiskās izglītības studiju programmām pedagoģiskās izglītības koledžās un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžās”;
- sociālās politikas ministra izdoti 2005. gada 7. aprīļa „Noteikumi par prasībām sākotnējās apmācības programmām sociālā darba koledžās”.

Visu triju veidu koledžas nodrošina trīs gadu programmas, pēc kuru pabeigšanas izdod diplomu. Pedagoģiskās izglītības koledžas un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas specializējas pedagoģiskajā izglītībā, un tādēļ normatīvajos aktos tās uzskata par „sākotnējām pedagoģiskās izglītības iestādēm”. Sociālā darba koledžas specializējas sociālo darbinieku apmācību organizēšanā.

Sabiedriskā sektora pedagoģiskās izglītības koledžas un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas nodibina un pārvalda reģionālās pašvaldību struktūrvienības. Sabiedriskā sektora sociālā darba koledžas nodibina un pārvalda reģionālā līmeņa vietējo pašvaldību institūcijas. Lai nodibinātu sabiedriskā sektora koledžas, skolotāju pedagoģiskās izglītības un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžām nepieciešams saņemt par skolu izglītību atbildīgā ministra pozitīvu atzinumu, savukārt sociālā darba koledžām – par sociālo nodrošinājumu atbildīgā ministra pozitīvu atzinumu.

Katru pedagoģiskās izglītības koledžu, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžu un sociālā darba koledžu akadēmiski pārrauga augstskola, kas piedāvā maģistrantūras programmas attiecīgās koledžas specializācijas jomā. Sīki izstrādāta kārtība par akadēmisko pārraudzību ir noteikta līgumā, kas obligāti jāslēdz starp koledžu pārvaldošo institūciju un augstskolu. Pedagoģiskās izglītības un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžu pedagoģisko pārraudzību veic par skolu izglītību atbildīgais ministrs, savukārt sociālā darba koledžu pedagoģisko pārraudzību – attiecīgā reģiona izglītības superintendants (reģionālo izglītības pārvalžu vadītājs).

6.1.1. Uzņemšana

Visu triju veidu koledžās, proti, pedagoģiskās izglītības koledžās, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžās un sociālā darba koledžās, piedāvātās programmas ir pieejamas interesentiem, kuriem ir vidējās izglītības dokuments. Reflektantiem nepieciešams saņemt pozitīvu rezultātu arī uzņemšanas procedūrā. Uzņemšanas noteikumus un procedūras apstiprina Programmu padome, kas ir katrā koledžā izveidota kolektīva institūcija. Turklāt kandidātiem, kas piesakās uzņemšanai pedagoģiskās izglītības koledžā vai svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžā, jābūt medicīnas izziņai, kas apliecina atbilstību pedagoģiskajai profesijai noteiktajām veselības prasībām.

6.1.2. Studentu pabalsti un finansiālais atbalsts

Sabiedriskā sektora koledžas neiekasē mācību maksu par kursiem, ko māca pilnlaika programmu ietvaros, izņemot gadījumus, ja koledžas studenti atkārto kursus neapmierinošu sekmju dēļ. Par nepilna laika programmām var iekasēt mācību maksu. Maksas apmēru nosaka katras koledžas direktors, ņemot vērā paredzamās studiju izmaksas un konsultējoties ar koledžu pārvaldošo institūciju.

Uz koledžas studentiem attiecas normatīvajos aktos paredzētais valsts budžeta vai vietējo pašvaldību budžeta finansiālais atbalsts skolēniem un citām personām, kas mācās skolās un iestādēs, kas nodrošina par augstāko izglītību zemākas izglītības pakāpes (1991. gada „Likums par izglītības sistēmu” (ar grozījumiem)). Viņiem ir tiesības saņemt neatmaksājamu finansiālo atbalstu līdz koledžas programmas beigšanai, bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecumam. Ir pieejami divi finansiālā atbalsta veidi: uzturēšanas izdevumu atbalsts, kas ietver izglītības izdevumu pabalstu un mācību atvieglojuma pabalstu, un veicināšanas atbalsts, kas ietver stipendijas par sasniegumiem mācībās un sportā.

Izglītības izdevumu pabalstu var piešķirt šādos veidos:

pilnīga vai daļēja izmaksu segšana par piedalīšanos izglītojošās aktivitātēs papildus studiju programmai vai ārpus attiecīgās koledžas organizētās izglītības aktivitātēs;

pilnīga vai daļēja izmaksu segšana saistībā ar izglītības ieguvi ārpus studenta dzīvesvietas;

materiālais atbalsts, jo īpaši – mācību grāmatu iegādei.

Mācību atvieglojuma pabalstu var piešķirt studentiem, kas uz laiku ir grūtā finansiālā situācijā no viņiem neatkarīgu iemeslu dēļ. Neatkarīgi no skolas mācību atvieglojuma pabalstu var piešķirt vienu vai vairākas reizes gadā kā naudas izmaksu to izdevumu segšanai, kas ir saistīti ar izglītību, vai kā atbalstu izglītības materiālu iegādei.

Stipendiju par sasniegumiem mācībās var piešķirt studentiem, kuriem ir bijusi augsta vidējā atzīme semestrī pirms semestra, kurā piešķirta stipendija. Stipendiju par sasniegumiem sportā var piešķirt studentiem, kas ir ieņēmuši augstas vietas vismaz starpiestāžu vai starpkoledžu līmeņa sporta sacensībās.

6.1.3. Akadēmiskā gada ilgums

Akadēmiskā gada ilgums pedagoģiskās izglītības koledžās, svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžās un sociālā darba koledžās ir noteikts katras koledžas statūtos. Akadēmiskais gads pedagoģiskās izglītības koledžās parasti ilgst no 1. oktobra līdz nākamā gada 30. septembrim, un tajā ietilpst divi semestri, ziemas un vasaras eksāmenu sesija, valsts svētku brīvdienas un ziemas un vasaras brīvdienas.

6.1.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajiem kursiem un izglītības dokumenta izsniegšana

Studiju kursus pabeidz, kārtojot mutveida vai rakstveida eksāmenu vai saņemot vērtējumu par kursa laikā veikto darbu. Kursa laikā veikto darbu novērtē ar dažādām metodēm, ieskaitot referātus vai domrakstus, vai projektus. Vērtēšanas skala ir: izcili – 6, ļoti labi – 5, labi – 4, pietiekami – 3, nepietiekami – 2. Šīs atzīmes, izņemot visaugstāko novērtējumu – izcili –, iespējams paaugstināt par puspunktu (ar „+”). Studenta darba rezultātus kursa laikā novērtē un eksāmenu vada par attiecīgo kursu atbildīgais mācībspēks. Studentu darba rezultātus pedagoģiskās izglītības (prakses) laikā novērtē koledžas mācībspēks, kas atbild par attiecīgajām apmācībām, un prakses vadītājs iestādē, kurā notiek prakse. Studenta sekmes ieraksta sekmju grāmatiņā.

Sīki izstrādāti noteikumi par eksāmenu kārtošanu, pāreju uz nākamo semestri vai studiju gadu, studiju gadu atkārtošanu un tiesībām kārtot nobeiguma (diploma) eksāmenu ir noteikti katras koledžas apstiprinātajos studiju noteikumos. Tomēr visi koledžas studenti drīkst atkārtoti kārtot eksāmenu, tostarp nobeiguma eksāmenu, un eksāmenu pēc atkārtotas eksāmena nenokārtošanas, ko vada eksaminācijas pārskatīšanas padome, ja students vērsies pie tās ar šādu lūgumu. Lai studentu pielaistu pie nobeiguma eksāmena, viņam jāpabeidz visi kursi un prakse, kā tas paredzēts studiju programmā, un jāiesniedz diplomdarbs, par ko jāsaņem pozitīvs vērtējums.

Statūtos paredzētajos gadījumos koledžas direktors var izslēgt studentu no koledžas.

Koledžas programmas pabeidz ar nobeiguma (diploma) eksāmenu, ko kārto attiecīgās koledžas direktora izveidotas eksaminācijas padomes pārraudzībā. Koledžas absolventiem piešķir koledžas diplomu (*dyplom ukończenia kolegium*).

Koledžas studenti var turpināt studiju programmu un kārtot bakalaura grāda eksāmenu eksaminācijas padome pārraudzībā, ko izveido tās atbildīgās augstskolas rektors, kuras akadēmiskajā pārraudzībā ir attiecīgās studiju jomas. Nokārtojot šādu eksāmenu, specialitāti pārraugošā augstskola piešķir studentiem bakalaura grādu (*licencjat*).

6.1.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Visu triju veidu koledžās organizē praksi, kas ir neatņemama pedagoģisko studiju programmas daļa. Pedagoģiskās izglītības koledžas un svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas organizē studentiem prakses vietas skolās un citās izglītības iestādēs. Sociālā darba koledžas organizē prakses vietas sociālās aprūpes dienestos, nevalstiskajās organizācijās, asociācijās un citās sociālajā darbā iesaistītās iestādēs un organizācijās. Praksi organizē uz līguma pamata, kas noslēgts starp koledžu un iestādi vai organizāciju, kurā prakse notiks.

Koledžās nav īpašu noteikumu par karjeras atbalsta pakalpojumiem. Tomēr koledžas studenti un absolventi var iegūt informāciju un palīdzību no karjeras konsultantiem, kas strādā valsts nodarbinātības dienestos un privātās darbā iekārtošanas aģentūrās.

6.1.6. Akadēmiskais personāls

Visu veidu koledžās mācībspēkus pieņem darbā, ievērojot tādus pašus kritērijus kā vidējās izglītības otrā posma izglītībā. Kvalifikācijas prasības ir tādas pašas kā skolotājiem, kas strādā vidējās izglītības otrā posma skolās. Plašāku informāciju skatiet 3.6. un 4.2.6. nodaļā.

6.1.7. Statistika

Studentu un (pilna laika ekvivalenta) skolotāju skaits koledžās

2007./2008. mācību gadā

Koledžas veids	Studentu skaits		Skolotāju skaits
	sabiedriskā sektora koledžās	privātā sektora koledžās ar sabiedriskā sektora koledžas tiesībām	
Pedagoģiskās izglītības koledžas	6208	810	507,17
Svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžas	19 373	4648	1 372,96
Sociālā darba koledžas	1909	261	149,19

Dati par pedagoģiskās izglītības koledžām attiecas uz 2007./2008. akadēmiskajā gadā esošajām 20 pedagoģiskās izglītības koledžām, 75 svešvalodu skolotāju pedagoģiskās izglītības koledžām un 14 sociālā dienesta darbinieku koledžām.

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

6.2. Programmas akadēmiskā grāda iegūšanai

Normatīvie akti, kas attiecas uz augstāko izglītību, ir:

- Polijas Republikas konstitūcija (70. pants);
- 2005. gada 27. jūlija „Likums par augstāko izglītību”;
- 2004. gada 8. oktobra „Likums par pētniecības finansēšanas noteikumiem”;
- 2003. gada 14. marta „Likums par akadēmiskajiem grādiem un par akadēmiskajiem grādiem humanitārajās zinātnēs”;
- 1998. gada 17. jūlija „Likums par studiju un studējošo kredītu”.

Svarīgākie par augstāko izglītību atbildīgā ministra izdotie noteikumi ir:

- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2008. gada 19. decembra „Noteikumi par skolu beidzējiem piešķirto profesionālo grādu veidiem un augstskolu izsniegto diplomu un citu izglītības dokumentu paraugiem”;

- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2007. gada 21. septembra „Noteikumi par kritērijiem un kārtību, kādā piešķir un uzskaita zinātnei paredzētus finanšu līdzekļus izcilu jauno zinātnieku akadēmiskajām stipendijām”;
- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2007. gada 12. jūlija „Noteikumi par programmu akadēmiskā grāda iegūšanai prasībām atsevišķās studiju jomās un pakāpēs un par kārtību, kādā izveidojamas starpdisciplīnu programmas akadēmiskā grāda iegūšanai un programmas akadēmiskā grāda iegūšanai studiju makrojomās, un par prasībām, kādas augstskolām jāizpilda, lai varētu īstenot šādas programmas”;
- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 3. oktobra „Noteikumi par studentu izglītības rezultātu pārneses kārtību un prasībām”;
- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 27. jūlija „Noteikumi par prasībām, kādas jāizpilda augstskolu organizatoriskajām struktūrvienībām, lai īstenotu programmas akadēmiskā grāda iegūšanai noteiktā jomā un noteiktā studiju pakāpē”;
- zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 13. jūnija „Noteikumi par studiju jomu nosaukumiem”.

Līdz 2005. gadam augstskolas iedalīja augstākās izglītības iestādēs un augstākās profesionālās izglītības iestādēs. Abu veidu iestādes izveidoja, un tās darbojās saskaņā ar noteiktiem normatīvajiem aktiem. 2005. gada 27. jūlija „Likums par augstāko izglītību”, kas atcēla iepriekš spēkā esošos normatīvos aktus, izšķir universitātes tipa un neuniversitātes tipa augstskolas.

Universitātes tipa augstskolās ne mazāk kā vienai organizatoriskajai struktūrvienībai (piemēram, fakultātei) ir tiesības piedāvāt programmas akadēmiskā grāda iegūšanai (ISCED 5 A), tostarp pirmā cikla programmas, pēc kuru pabeigšanas piešķir bakalaura grādu (*licencjat* vai *inżynier)* un (vai) otrā cikla, vai garā cikla programmas, pēc kuru pabeigšanas piešķir maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu, un doktorantūras programmas (ISCED 6).

Neuniversitātes tipa augstskolas piedāvā tādus pašus programmu akadēmiskā grāda iegūšanai veidus kā universitātes tipa augstskolas, t. i., pirmā cikla, otrā cikla un garā cikla programmas, bet tām nav tiesību piešķirt akadēmisko doktora grādu (doktor) vai piedāvāt doktorantūras programmas. Pie neuniversitātes tipa augstskolām pieder augstskolas, kuras dēvē par „profesionālajām augstskolām” un kurām ir tiesības piedāvāt tikai bakalaura grāda ieguves programmas.

Pie programmām akadēmiskā grāda iegūšanai (ISCED 5 A), kuras piedāvā gan universitātes tipa, gan neuniversitātes tipa augstskolas, pieder pirmā cikla programmas – bakalaura grāda programmas –, otrā cikla programmas – maģistra grāda programmas – un garā cikla programmas – garā cikla maģistra grāda programmas. Pirmā cikla programmas ir paredzētas zināšanu un iemaņu sniegšanai noteiktā studiju jomā, sagatavojot studentus darbam noteiktā profesijā. Tiem, kuri ir pabeiguši pirmā cikla programmu, ir pieejamas otrā cikla programmas. Otrā cikla un garā cikla programmas ir paredzētas specializētu zināšanu sniegšanai noteiktā studiju jomā, lai sagatavotu studentus radošam darbam noteiktā profesijā. Ja ir pabeigta gan otrā cikla, gan garā cikla programmas apguve, ir nodrošināta pieeja trešā cikla programmām – doktorantūras programmām.

Programmu akadēmiskā grāda iegūšanai ilgums gan universitātes tipa, gan neuniversitātes tipa augstskolās ir dažāds:

- pabeidzot pirmā cikla programmas, iegūst bakalaura grādu (*licencjat* vai *inżynier*): no trīs līdz četriem gadiem ilgst bakalaura grāda (*licencjat*) programma vai no trīsarpus līdz četriem gadiem ilgst inženiera grāda (inżynier) programma (atkarībā no studiju jomas);
- pabeidzot otrā cikla programmas, iegūst maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu: tā ilgst no pusotra līdz diviem gadiem (atkarībā no studiju jomas);
- pabeidzot garā cikla programmas, iegūst maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu: tā ilgst no četrarpus līdz sešiem gadiem (atkarībā no studiju jomas).

Visus trīs programmu akadēmiskā grāda iegūšanai veidus, tostarp pirmā cikla (bakalaura grāda), otrā cikla (maģistra grāda) un garā cikla (maģistra grāda) programmas, augstskolas piedāvā oficiāli atzītās studiju jomās. Studiju jomas ir vienādas gan universitātes tipa, gan neuniversitātes tipa augstskolām. Visas 119 pašreizējās studiju jomas ir norādītas zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 13. jūnija „Noteikumos par studiju jomu nosaukumiem". Pašlaik programmas akadēmiskā grāda iegūšanai vairākumā studiju jomu piedāvā kā pirmā cikla programmas, otrā cikla programmas un(vai) garā cikla programmas, izņemot 11 studiju jomas: skatuves mākslu, mākslas darbu saglabāšanu un restaurēšanu, kanoniskās tiesības, stomatoloģiju, jurisprudenci, medicīnisko analīzi, medicīnu, kustīgu attēlu veidošanu un fotografēšanu, farmāciju, psiholoģiju un veterinārās medicīnas programmas, kuras piedāvā tikai garā cikla studijas.

2008./2009. akadēmiskajā gadā Polijā pavisam bija 456 augstskolas, tostarp 131 valsts augstskola. Pašlaik izšķir šādus augstskolu veidus:

- universitātes (*uniwersytety*) (18),
- tehniskās augstskolas (*wyższe szkoły techniczne*) (22),
- lauksaimniecības augstskolas (*wyższe szkoły rolnicze*) (8),
- ekonomikas augstskolas (*wyższe szkoły ekonomiczne*) (95),
- pedagoģiskās augstskolas (*wyższe szkoły pedagogiczne*) (17),
- medicīnas universitātes vai akadēmijas (*akademie medyczne*) (9),
- jūrniecības skolas vai universitātes (*wyższe szkoły morskie*) (2),
- fizkultūras universitātes vai akadēmijas (*akademie wychowania fizycznego*) (6),
- mākslas skolas vai akadēmijas (*wyższe szkoły artystyczne*) (21),
- teoloģijas augstskolas (16),
- militārās augstskolas (*uczelnie wojskowe*) (5),
- valsts pārvaldes augstskolas (*uczelnie służb państwowych*) (2).

Apmēram 70 procenti valsts augstskolu ir universitātes tipa augstskolas, kas piedāvā bakalaura grāda, maģistra grāda un doktorantūras programmas, 30 procenti ir neuniversitātes tipa augstskolas, kas piedāvā gan bakalaura, gan maģistra grāda ieguves programmas.

Boloņas process Polijā

2005. gada „Likumā par augstāko izglītību" pilnībā ir ievēroti Boloņas procesa ieteikumi.

Lai ievērotu un sniegtu atbalstu Boloņas procesam, 2004. gadā Izglītības ministrija izveidoja Boloņas procesa veicinātāju komandu.

Kopš 2005. gada 1. janvāra visas augstskolas visiem bakalaura grāda un maģistra grāda (gan garā, gan otrā cikla) programmu beidzējiem izsniedz diploma pielikumu.

Kopš 20. gadsimta 90. gadu vidus augstskolās brīvprātīgi ir ieviesta ECTS sistēma. 2006. gada oktobrī zinātnes un augstākās izglītības ministrs apstiprināja „Noteikumus par studentu izglītības rezultātu pārneses kārtību un prasībām", saskaņā ar kuriem visām izglītības iestādēm bakalaura un maģistra grāda ieguves programmās jāizmanto ECTS sistēma gan kredītpunktu pārnesei, gan uzkrāšanai. Noteikumi stājās spēkā 2007. gada 1. janvārī.

Par ārējo kvalitātes nodrošināšanu atbildīgā iestāde ir Valsts akreditācijas komisija (*Państwowa Komisja Akredytacyjna*), ko 2002. gada janvārī izveidoja kā valsts aģentūru. Plašāku informāciju par Valsts akreditācijas komisiju skatiet 1.4. nodaļā.

Mācīšanas standarti tiek pielāgoti ES valstīs jau ieviestajām kvalifikāciju prasībām noteiktām profesijām. To dara, lai nodrošinātu iespējas salīdzināt to personu kvalifikāciju, kuras uzsāk studijas Polijā, ar citās ES valstīs iegūtu kvalifikāciju un lai šīs personas varētu sākt darbu jebkurā ES dalībvalstī. Pašlaik izstrādā Nacionālā mūžizglītības kvalifikāciju ietvarstruktūru. Pamatojoties uz premjerministra 2010. gada 17. februāra rīkojumu, izveidoja īpašu Mūžizglītības starpministriju grupu, kuras uzdevumi ietver Nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izveidi. Grupas priekšsēdētājs ir zinātnes un augstākās izglītības ministrs.

Vairākums Polijas universitāšu savu studiju struktūru ir pielāgojušas izglītības modelim 3 + 2 + 3 gadi, proti, bakalaura (*licencjat, inżynier*) studijas, maģistra (*magister*) studijas un doktorantūras studijas. „Likums par augstāko izglītību" sagatavoja apstākļus otrā cikla studiju ieviešanai, savukārt zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada lēmums noteica augstskolām pienākumu ieviest šādu struktūru augstākajā izglītībā. Pašlaik 102 studiju jomās no 119 esošajām studiju jomām notiek tikai divu ciklu studijas, četras studiju jomas piedāvā tikai pirmā cikla studijas, 11 studiju jomas piedāvā tikai apvienotās maģistra (*magister*) studijas, un piecās studiju jomās studenti var izvēlēties starp otrā cikla studijām un apvienotajām maģistra studijām.

2005. gada „Likums par augstāko izglītību" nodrošina tiesisko pamatu apvienoto diplomu piešķiršanai, kas apliecina tādu kopīgi īstenoto bakalaura grāda un maģistra grāda (gan garā, gan otrā cikla) programmu pabeigšanu, kuras piedāvā sadarbību ar dažādām, tostarp ārzemju, augstskolām un citām akadēmiskām vai pētniecības iestādēm. Doktorantūras programmām šādi noteikumi nav apstiprināti.

6.2.1. Uzņemšana

Vispārīgās prasības uzņemšanai augstskolu īstenotās programmās akadēmiskā grāda iegūšanai ir vienādas gan universitātes tipa augstskolām, gan neuniversitātes tipa augstskolām.

Pirmā cikla programmas, kuras pabeidzot iegūst bakalaura grādu (*licencjat* vai *inżynier),* un garā cikla programmas, kuras pabeidzot iegūst maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu, ir pieejamas vidējās izglītības otrā posma izglītības dokumenta ieguvējiem. Pēc jaunā vidējās izglītības otrā posma nobeiguma eksāmena (*Matura*) ieviešanas 2005. gadā uzņemšanai pirmā cikla un garā cikla akadēmiskā grāda ieguves programmās jānotiek, pamatojoties uz šī eksāmena rezultātiem. Tādēļ augstskolas var nerīkot iestājeksāmenus mācību priekšmetos, kurus studiju kandidāti kārtojuši *Matura* eksāmenā. Tomēr katra augstskola var precizēt, kuri nobeiguma eksāmena rezultāti ir uzņemšanas pirmā cikla un garā cikla programmās pamats. Ar augstākās izglītības ministra piekrišanu augstskolas var rīkot papildu iestājeksāmenus, – bet tikai tad, ja nepieciešams novērtēt nobeiguma eksāmenā nevērtētās zināšanas vai prasmes vai ja kandidātam ir ārvalstīs iegūts vidējās izglītības dokuments.

Otrā cikla programmas ir pieejamas bakalaura grāda (*licencjat* vai *inżynier*), maģistra grāda (*magister*) vai līdzvērtīga grāda, vai cita līdzvērtīga akadēmiskā grāda ieguvējiem.

Ievērojot šīs vispārīgās uzņemšanas prasības, katra augstskola var noteikt savus uzņemšanas noteikumus un procedūras, tostarp studentiem pieejamo vietu skaitu, izņemot medicīnas studiju jomās (*numerus clausus*). Uzņemšanas noteikumi un procedūras visā augstskolā var būt vienādas vai atšķirties atkarībā no studiju jomas. Tām pašām studiju jomām dažādas augstskolas var piemērot atšķirīgus noteikumus un procedūras. Katrai augstskolai jāpublicē uzņemšanas noteikumi un procedūras ne vēlāk kā līdz iepriekšējā akadēmiskā gada 31. maijam.

Augstskolās, kurās kandidātiem jāievēro papildu noteikumi, ar studentu uzņemšanu nodarbojas uzņemšanas komisijas, ko ieceļ attiecīgās organizatoriskās struktūrvienības (piemēram, fakultātes) vadītājs vai attiecīgās augstskolas statūtos norādīta cita struktūrvienība. Uzņemšanas komisijas pieņem lēmumus par visiem jautājumiem, kas ir saistīti ar studentu uzņemšanu. Kandidāti var iesniegt uzņemšanas komisijai apelācijas sūdzību par uzņemšanas komisijas lēmumu. Šādos gadījumos lēmumus pieņem rektors, un tie ir galīgi.

6.2.2. Studentu pabalsti un finansiālais atbalsts

Sabiedriskā sektora augstskolas mācību maksu par pilna laika programmām akadēmiskā grāda iegūšanai – pirmā cikla, otrā cikla vai garā cikla programmām – neiekasē. Tomēr sabiedriskā sektora augstskolas var iekasēt maksu par:

- noteiktiem kursiem, ko sniedz kā to pilna laika programmu akadēmiskā grāda iegūšanai daļu, kurās studenti neapmierinošu sekmju dēļ mācās atkārtoti;
- svešvalodā īstenotām programmām vai kursiem;
- studiju programmā neiekļautiem kursiem;
- nepilna laika programmām akadēmiskā grāda iegūšanai.

Šo maksājumu kopsummu nosaka augstskolas rektors, bet šī kopsumma nedrīkst pārsniegt izmaksas, kas radušās attiecīgajai augstskolai saistībā ar programmu un kursu ieviešanu un nodrošināšanu. Sīki izstrādātus noteikumus par maksu iekasēšanu, to skaitā noteikumus par procedūru daļējai vai pilnīgai atbrīvošanai no šīm maksām, nosaka attiecīgās augstskolas senāts.

Iestāšanās maksas nav. Tomēr sabiedriskā sektora augstskolas iekasē maksu, kas ir saistīta ar uzņemšanas procesu programmās akadēmiskā grāda iegūšanai. Šādu maksājumu maksimālo summu katru gadu nosaka noteikumi, ko izdod par augstāko izglītību atbildīgais ministrs.

Saskaņā ar 2005. gada „Likumu par augstāko izglītību" visu veidu augstskolās programmās akadēmiskā grāda iegūšanai uzņemtie studenti var pieteikties neatmaksājamam finansiālajam atbalstam no valsts budžeta, kas var izpausties kā apgādības finansējums, īpašs finansējums invalīdiem, ēdināšanas finansējums, dzīvesvietas izdevumu finansējums, stipendija par sasniegumiem mācībās vai sportā, ministra piešķirta stipendija par sasniegumiem mācībās, ministra piešķirta stipendija par izciliem sasniegumiem sportā un palīdzības maksājums. Studenti vienlaikus var saņemt vairāku veidu finansiālo atbalstu.

Atlīdzināmo finansiālo atbalstu, pamatojoties uz 1998. gada 17. jūlija „Likumu par studiju un studējošo kredītu", studiju un studējošo kredītu veidā piešķir līdz 25 gadus veciem studentiem, kas iestājušies jebkura veida programmās akadēmiskā grāda iegūšanai visu veidu augstskolās. Studiju un studējošo kredītus finansē no komercbanku finanšu līdzekļiem, savukārt procentu izmaksas daļēji sedz no valsts budžeta.

6.2.3. Akadēmiskā gada ilgums

Akadēmiskais gads augstskolās sākas 1. oktobrī un ilgst līdz nākamā gada septembra beigām. Tas ir sadalīts divos semestros. Tajā ir divi eksaminācijas periodi – ziemā un vasarā. Bez vasaras brīvdienām ir arī citi brīvlaiki: divas nedēļas ilgs ziemas brīvlaiks (februāra pirmajā pusē) un divi īsāki brīvlaiki Ziemassvētkos un Lieldienās. Katra augstskola nosaka sīki izstrādātu akadēmiskā gada ilguma kārtību.

6.2.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajiem kursiem un izglītības dokumenta izsniegšana

Kursi beidzas ar mutveida vai rakstveida eksāmenu vai ieskaiti, pamatojoties uz studenta darbu, tajā skaitā ņemot vērā referātus, esejas vai projektus kursa laikā. Ieskaiti vienmēr saņem kopā ar atzīmi (izņemot informatīvās nodarbības un apmācības vai praksi). Ieskaites saņem, pamatojoties uz novērtējumu, ko veic par attiecīgo kursu atbildīgais pasniedzējs, kurš vada arī eksāmenu. Studentu darba rezultātus apmācību (prakses) laikā novērtē atbildīgais pasniedzējs un prakses vadītājs iestādē, kurā notiek prakse. Studentu sekmes ieraksta studenta sekmju grāmatiņā.

Sīki izstrādāta kārtība par studentu vērtēšanu, tajā skaitā izmantoto novērtējuma skalu, vērtēšanas biežumu, ieskaišu saņemšanas un eksāmenu kārtošanas prasības, ir noteikta katras augstskolas studiju noteikumos.

Sīki izstrādāti noteikumi par eksāmenu kārtošanu, pāreju uz nākamo semestri un gadu, studiju gada atkārtošanu un pielaišanu nobeiguma (diploma) eksāmenam ir noteikti katrā augstskolā apstiprinātajos studiju noteikumos. Tomēr visi studenti drīkst atkārtoti kārtot eksāmenu, tostarp nobeiguma eksāmenu, un arī eksāmenu pēc atkārtotas eksāmena nenokārtošanas, ko vada eksaminācijas pārskatīšanas padome, ja students pie tās vērsies ar šādu lūgumu. Lai studentu pielaistu pie nobeiguma eksāmena, viņam jāpabeidz visi kursi un prakse, kā paredzēts studiju programmā, un jāiesniedz diplomdarbs (izņemot medicīnas jomās), par ko jāsaņem pozitīvs vērtējums. Ja studiju programma neparedz diplomdarba sagatavošanu un nobeiguma eksāmena kārtošanu, studentam tikai jāpabeidz programmā paredzētie kursi un prakse.

Saskaņā ar zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 3. oktobra noteikumiem, kas stājās spēkā 2007. gada 1. janvārī, lai varētu pāriet uz nākamo semestri vai akadēmisko gadu un pabeigt programmu akadēmiskā grāda iegūšanai, studentiem jāsaņem minimālais ECTS kredītpunktu skaits, kas noteikts studiju noteikumos.

Universitātes tipa un neuniversitātes tipa augstskolās piedāvātās visu triju veidu programmas akadēmiskā grāda iegūšanai, tostarp pirmā cikla, otrā cikla un garā cikla programmas, jāpabeidz ar nobeiguma (diploma) eksāmenu, izņemot medicīnas jomās. Eksāmenu vada eksaminācijas padome, ko veido tās organizatoriskās struktūrvienības (piemēram, fakultātes vai nodaļas) mācībspēki, kura nodrošina attiecīgo programmu,

Studentiem, kas ir nokārtojuši nobeiguma eksāmenu, piešķir augstākās izglītības diplomu (*dyplom ukończenia studiów wyższych*), kas apliecina attiecīgā veida programmas akadēmiskā grāda iegūšanai pabeigšanu un attiecīgā grāda piešķiršanu attiecīgajā studiju jomā. Ja studiju programma neparedz nobeiguma eksāmena kārtošanu, lai saņemtu diplomu, kas apliecina attiecīgā akadēmiskā grāda piešķiršanu, studentam tikai jāpabeidz visi kursi un prakse (vispārējā atzīme ir visu kursu vidējā atzīme). Universitātes tipa un neuniversitātes tipa augstskolas piešķir vienādus diplomus un akadēmiskos grādus. Diplomus izsniedz saskaņā ar paraugiem, kas noteikti augstākās izglītības atbildīgā ministra noteikumos, un tie ir oficiāli atzīti dokumenti. Pēc augstskolas absolventa pieprasījuma augstskolai jāizsniedz diploma kopija angļu valodā.

Bakalaura grāds (*licencjat* vai *inżynier*) tā saņēmējam piešķir tiesības strādāt attiecīgajā profesijā un sniedz piekļuvi otrā cikla – maģistra grāda programmām. Maģistra grāds (*magister*) vai līdzvērtīgs grāds tā saņēmējam piešķir tiesības strādāt attiecīgajā profesijā un sniedz piekļuvi doktorantūras programmām.

6.2.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Dažās studiju jomās studentiem praksi organizē kā programmu akadēmiskā grāda iegūšanai neatņemamu sastāvdaļu.

Daudzas augstskolas jau ir izveidojušas karjeras pakalpojumu dienestus vai birojus, pamatojoties uz savu partneraugstskolu citās ES valstīs vai pieredzes bagātāku augstskolu Polijā un (vai) sadarbībā ar darba birojiem. Karjeras pakalpojumu dienesti sniedz informāciju par attiecīgās jomas speciālistiem pieejamām vakancēm, karjeras virzības izvēli un apmācību studentiem vai augstskolu beidzējiem kā perspektīviem darba kandidātiem. Turklāt studenti un augstskolu absolventi var iegūt informāciju un saņemt karjeras pakalpojumus no karjeras konsultantiem, kas strādā valsts nodarbinātības dienestos un privātās darbā iekārtošanas aģentūrās.

Augstākās izglītības sektora un darba tirgus sadarbību atbalsta arī vakanču gadatirgi, kurus organizē daudzās augstskolās un kuros darba devēji iepazīstina ar saviem darba piedāvājumiem.

6.2.6. Akadēmiskais personāls

Fakultātēm ir tiesības pieņemt lēmumus par konkursu rīkošanu un iecelšanu pētniecības mācībspēku amatos.

Saskaņā ar 2005. gada 27. jūlija „Likumu par augstāko izglītību" par akadēmisko personālu uzskata šādus augstskolu darbiniekus: pētniecības mācībspēkus, mācībspēkus, pētniecības personālu, kvalificētus bibliotekārus un kvalificētu zinātniskās dokumentācijas un informācijas personālu. Mācībspēks vienlaikus var strādāt tikai vienā izglītības iestādē, kas ir viņa pamata darbavieta. Papildu darbam vairāk nekā vienā izglītības iestādē nepieciešams saņemt rektora piekrišanu. Darba devēja iestāde nolemj, vai nodarbinātība ir pastāvīga vai uz noteiktu laiku. Pētniecības mācībspēki un mācībspēki strādā attiecīgā līmenī: profesora, docenta, viesprofesora, lektora (*adiunkt*) un asistenta līmenī.

Pētniecības mācībspēkiem jāmāca un jāizglīto studenti, jāveic pētniecības un attīstības darbs, jāveic pētniecības vai mākslinieciskās darbības un jāpiedalās augstskolas organizatorisko darbu veikšanā.

Mācībspēki strādā attiecīgajā līmenī: vecākā lektora, lektora, valodu pasniedzēja vai instruktora līmenī. Mācībspēku līmenī var strādāt personas ar profesionālo maģistra grādu (*magister*) vai līdzvērtīgu grādu. Mācībspēkiem jāmāca un jāizglīto studenti, jāpaaugstina viņu profesionālās prasmes un jāpiedalās augstskolas organizatorisko darbu veikšanā.

6.3. Doktorantūras programmas

Trešā cikla programmas (ISCED 6) – doktorantūras programmas –, kuras piedāvā universitātes tipa augstskolas un pētniecības iestādes, ir paredzētas padziļinātu zināšanu sniegšanai noteiktā zinātnes jomā vai disciplīnā, sagatavojot studentus patstāvīgām pētniecības un radošām darbībām un akadēmiskā doktora grāda ieguvei. Personas, kurām ir akadēmiskais doktora grāds, var turpināt pētniecības karjeru vai vispirms iegūt habilitētā doktora grādu (*doktor habilitowany*) un akadēmisko nosaukumu „profesors" (*profesor*).

Plašāku informāciju par normatīvajiem aktiem skatiet 6.2. nodaļā.

Papildus 6.2. nodaļā minētajiem normatīvajiem aktiem arī zinātnes un augstākās izglītības ministra 2006. gada 19. decembra „Noteikumi par doktorantūras programmām, kuras īsteno augstskolu organizatoriskās struktūrvienības" attiecas uz doktorantūras programmu organizēšanu.

Doktorantūras programmas var piedāvāt augstskolas vai to pētniecības iestāžu struktūrvienības, kas nav augstskolas (Polijas Zinātņu akadēmija un pētniecības un attīstības iestādes) un kurām ir noteiktas tiesības piešķirt akadēmisko grādu – habilitētā doktora grādu (*doktor habilitowany*). Līdzīgi kā augstskolām, tiesības piešķirt habilitētā doktora grādu ir Valsts akadēmisko grādu komisijai, pamatojoties uz pētniecības kvalitāti un ņemot vērā tā strādājošā personāla skaitu, kam ir akadēmiskais nosaukums „profesors" vai habilitētā *doktora grāds* (12).

Doktorantūras programmas gan augstskolās, gan pētniecības iestādēs, kas nav augstskolas, ilgst trīs vai četrus gadus, visizplatītākais modelis ir četru gadu programma. Precīzs doktorantūras programmas ilgums ir norādīts noteikumos, ar kuriem šī programma izveidota augstskolas vai citas pētniecības iestādes attiecīgajā struktūrvienībā.

6.3.1. Uzņemšana

Doktorantūras programmas, kuras īsteno universitātes tipa augstskolas un pētniecības iestādes, kas nav augstskolas, ir pieejamas doktorantūras programmas kandidātiem, kam ir maģistra grāds (*magister*) vai līdzvērtīgs grāds un kuri izpilda attiecīgās izglītības iestādes noteiktos uzņemšanas noteikumus. Sīki izstrādātus uzņemšanas noteikumus nosaka organizatoriskās struktūrvienības, kam ir tiesības piedāvāt doktorantūras programmas attiecīgajā izglītības iestādē, padome, un tie jāpublicē ne vēlāk kā līdz iepriekšējā akadēmiskā gada, uz kuru tie attiecas, – 31. maijam.

6.3.2. Studentu pabalsti un finansiālais atbalsts

Sabiedriskā sektora augstskolas neiekasē studiju maksu par pilna laika doktorantūras programmām. Tomēr sabiedriskā sektora augstskolas var iekasēt maksu par:

- noteiktiem kursiem, ko sniedz kā to pilna laika doktorantūras programmu daļu, kurās studenti neapmierinošu sekmju dēļ mācās atkārtoti;
- svešvalodā mācītām programmām vai kursiem;
- studiju programmā neiekļautiem kursiem;
- nepilna laika doktorantūras programmām.

Mācību maksas lielumu nosaka līdzīgi kā grāda ieguves programmām. Plašāku informāciju skatiet 6.2.2. nodaļā.

Saskaņā ar 2005. gada „Likumu par augstāko izglītību" doktorantūras studentiem var piešķirt valsts budžeta finansiālo atbalstu apgādības finansējuma, ēdināšanas finansējuma, mitekļa finansējuma, stipendijas par sasniegumiem mācībās, palīdzības maksājuma un īpaša finansējuma invalīdiem veidā.

Doktorantūras studentiem var piešķirt doktorantūras stipendiju, ja viņi savas pedagoģiskās izglītības ietvaros vada nodarbības vai veic pētniecību, kam ir liela nozīme iestādes attīstībā vai tās misijas izpildē.

Atlīdzināmo finansiālo atbalstu, pamatojoties uz 1998. gada 17. jūlija „Likumu par studiju un studējošo kredītiem", studiju un studējošo kredītu veidā piešķir tiem studentiem vecumā līdz 25 gadiem, kuri ir iestājušies doktorantūras programmās.

6.3.3. Akadēmiskā gada ilgums

Skatiet 6.2.3. nodaļu.

6.3.4. Vērtēšana, pāreja uz nākamajiem kursiem un izglītības dokumenta izsniegšana

Doktorantūras studentiem augstskolās un pētniecības iestādēs, kas nav augstskolas, jāapmeklē kursi un jākārto eksāmeni, kas norādīti doktorantūras studiju noteikumos, jāveic pētniecības darbs, jāiesniedz pārskati par pētniecības gaitu un arī jāsagatavo doktora disertācija. Doktorantūras studentiem augstskolās arī jāvada nodarbības savas augstskolas attiecīgajā organizatoriskajā struktūrvienībā. Eksāmenus vada akadēmiskais skolotājs (augstskolās) vai pētniecības personāla pārstāvis no citas pētniecības iestādēs, kas ir atbildīgs par attiecīgo kursu vai nodarbību veidu. Pētniecības gaitu un doktora disertācijas sagatavošanu novērtē doktorantūras studenta darba vadītājs (akadēmiskais skolotājs vai pētnieks, kam ir akadēmiskais grāds – habilitētais doktors (*doktor habilitowany*) – vai akadēmiskais nosaukums profesors (profesor) attiecīgajā vai saistītā jomā. Doktorantūras studentu vadītās nodarbības augstskolā novērtē pārraugošais akadēmiskais skolotājs. Sīki izstrādāta kārtība ir norādīta doktorantūras studiju noteikumos, kurus ir apstiprinājusi augstskolas vai pētniecības iestādes struktūrvienība, kas nodrošina attiecīgo doktorantūras programmu.

Sīki izstrādāta pāreja uz nākamajiem kursiem un eksāmenu kārtošanas kārtība ir noteikta augstskolu un to pētniecības iestāžu struktūrvienības, kas nav augstskolas un kas nodrošina attiecīgo doktorantūras programmu, doktorantūras studiju noteikumos. Lai kandidātu uzņemtu nobeiguma posmā, pēc kura pabeigšanas piešķir akadēmisko doktora grādu, viņam – doktorantūras programmas studentam vai citam kandidātam, jo iestāšanās doktorantūras programmā nav priekšnosacījums minētā akadēmiskā grāda piešķiršanai – jānokārto doktorantūras eksāmeni, ko nosaka attiecīgās struktūrvienības padome, un jāiesniedz doktora disertācija.

Pabeidzot doktorantūras programmu, studentiem izsniedz doktorantūras studiju nobeiguma dokumentu (*świadectwo ukończenia studiów doktoranckich*). Tomēr iestāšanās doktorantūras programmā nav priekšnosacījums akadēmiskā doktora grāda piešķiršanai. To var piešķirt arī personai, kas atbilst šādiem kritērijiem:

- Ir maģistra grāds *(magister)* vai līdzvērtīgs grāds;

veiksmīgi nokārtoti doktorantūras eksāmeni, kurus precīzi nosaka attiecīgās organizatoriskās struktūrvienības valde (eksāmeni studiju pamatdisciplīnā, kas atbilst doktora disertācijas tēmai, papildu disciplīnā un modernajā svešvalodā;

- ir iesniegta un veiksmīgi aizstāvēta doktora disertācija (publiska aizstāvēšana).

Akadēmisko doktora grādu vai līdzvērtīgu grādu – doktors mākslas jomā (*doktor sztuki*) – piešķir noteiktā jomā. Visu darbu, kas ir saistīts ar akadēmiskā grāda piešķiršanu, veic un akadēmisko grādu piešķir augstskolas fakultātes padome vai pētniecības iestādes akadēmiskā padome.

6.3.5. Karjeras atbalsta pasākumi

Skatiet 6.2.5. nodaļu.

6.3.6. Akadēmiskais personāls

Skatiet 6.2.6. nodaļu.

6.4. Statistika (akadēmiskā grāda ieguves un doktorantūras programmas)

1. tabula. **Augstskolu iedalījums pēc to veidiem un studentu skaits tajās 2008./2009. mācību gadā***

Augstskolu veids	Augstskolu skaits	Studentu skaits, tūkstošos
Universitātes	18	526,4
Tehniskās universitātes	24	322,1
Lauksaimniecības augstskolas	8	87,6
Ekonomikas augstskolas	83	356,6
Pedagoģiskās augstskolas	18	107,7
Medicīnas akadēmijas	9	58,0
Jūrniecības skolas	2	10,1
Fizkultūras akadēmijas	6	28,2
Mākslas skolas	21	15,7
Teoloģijas skolas	15	7,4
Militārās augstskolas, iekšlietu un valsts pārvaldes augstskolas	7	16,2
Citas	245	391,8
Kopā	**456**	**1927,8**

* Skaitļi ietver privātā sektora augstskolas.

2. tabula. **Doktorantūras studentu skaits augstskolās, pētniecības institūtos un citās iestādēs 2008./2009. mācību gadā**

Iestādes veids	Doktorantūras studentu skaits
Augstskolas	30 057
Polijas Zinātņu akadēmija	1780
Pētniecības institūti (izņemot Polijas Zinātņu akadēmiju)	627
Ārstu aspirantūras apmācību medicīnas centrs	30
Kopā	**32 494**

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

7. TĀLĀKIZGLĪTĪBA UN APMĀCĪBAS

Saskaņā ar „Izglītības sistēmas likumu" tālākizglītību var organizēt un īstenot izglītības iestādēs pieaugušajiem, tālākizglītības struktūrvienībās, praktiskās izglītības struktūrvienībās un profesionālās pilnveides centros.

2008./2009. mācību gadā vairāk nekā 282 000 pieaugušo izglītības ieguvēji iestājās visu veidu pieaugušo izglītības iestādēs (izņemot pēcvidējās izglītības skolās). Salīdzinot ar 263 000 pieaugušo izglītības ieguvējiem, kas iestājās šādās izglītības iestādēs iepriekšējā gadā, tas ir vairāk.

Pieaugušo iedzīvotāju dalība tālākizglītībā ārpusskolas vidē ir visai zema (salīdzinot ar citām ES valstīm) – 5,6 procenti. Zemais iesaistīšanās līmenis pārsvarā attiecas uz iedzīvotājiem vecumā no 45 līdz 64 gadiem, proti, personām, kas ir pabeigušas savu izglītību formālajā sistēmā. Nepilnības šajā izglītības veidā ir saistītas ar nepietiekamām valodu un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju prasmēm, kā arī darba tirgū pieprasītajām prasmēm (2008. gada „Ziņojums par Polijas intelektuālo kapitālu").

7.1. Rīcībpolitika un normatīvie akti

Terminus „pieaugušo izglītība" un „tālākizglītība" bieži izmanto pārmaiņus. Terminu „tālākizglītība" definē kā „izglītību pieaugušo izglītības iestādēs, kā arī personu, kas ir ieguvušas obligāto izglītību, vispārējo zināšanu attīstīšanu, profesionālo prasmju un spēju attīstīšana ārpusskolas vidē".

Tālākizglītības galvenos uzdevumus nosaka vairākas tiesiskās normas:

- 1991. gada 7. septembra „Izglītības sistēmas likums" (ar grozījumiem) līdz ar izpildnoteikumiem nosaka, ka tālākizglītību var nodrošināt dienas, neklātienes mācību un tālmācības veidā. Šos uzdevumus veic tālākizglītības centri, apmācību centri un citas kvalifikācijas paaugstināšanas iestādes. Iestādes, kas nodrošina tālākizglītību ārpusskolas vidē, var būt, piemēram, asociācijas, fondi un reliģiskas organizācijas. Arī tautas universitātes uzskata par tālākizglītības sniedzējām ārpusskolas vidē;
- svarīgas pārmaiņas skolu pieaugušajiem darbībā noteica ar 2001. gada 21. novembra „Noteikumiem, ar kuriem ievieš skolu sistēmas reformu", kas paredzēja arī jauna veida skolas – pēcģimnāzijas skolas – izveidi;
- „Izglītības sistēmas likuma" versija (grozījums izdarīts 2003. gada 27. jūnijā) ieviesa būtiskas pārmaiņas pieaugušo izglītībā Polijā. Ieviesti jauni noteikumi, kas nodalīja Tālākizglītības centrus (CKU) un Apmācību centrus (CKP) no skolām un institūcijām, un to likumā noteiktie mērķi atšķiras no skolu mērķiem. Jaunais abu minēto centru statuss tiem ļauj integrēt darbības, kādas veic dažādas tālākizglītības iestādes, un izveidot reģionālus un valsts mēroga tālākizglītības iestāžu tīklus;
- 2004. gada 20. aprīļa „Likums par nodarbinātības sekmēšanu un darba tirgus iestādēm" ietver tiesiskās normas, kas attiecas uz darba tirgus iestādēm, piemēram, valsts nodarbinātības dienestiem, apmācību iestādēm, sociālā dialoga iestādēm un vietējo partnerattiecību iestādēm. Saskaņā ar šo likumu izveidoja Komerciestāžu reģistru – darba tirgus instrumentu. Komerciestāžu reģistrs ietver valsts un nevalstiskas institūcijas, kas piedāvā izglītību ārpusskolas vidē un ir reģistrētas reģionālajās varas institūcijās kā apmācību iestādes, kas ir tiesīgas piedāvāt apmācību bezdarbniekiem. Reģistrācija tostarp ir pieejama iestādēm, kurām ir reģionālā izglītības superintendanta izsniegts akreditācijas dokuments. Komerciestāžu reģistrs ir izveidots, lai popularizētu apmācību aktivitātes, uzlabotu to pieejamību un kvalitāti. Valsts nodarbinātības dienesti koordinē darbības tālākizglītības jomā un bezdarbnieku un darba meklētāju apmācību jomā;
- 2005. gada 27. jūlija „Likums par augstāko izglītību" ietver tiesību normas attiecībā uz pēcbakalaura studijām un apmācību kursiem, kurus augstskolas piedāvā pieaugušajiem.

Detalizēti noteikumi un nosacījumi profesionālās kvalifikācijas ieguves un vispārējās izglītības pilnveidei ir ietverti Ministru padomes, izglītības ministra un darba ministra izdotos noteikumos.

7.2. Pienākumu sadalījums

Tautas izglītības ministrs ir atbildīgs par pieaugušo izglītības koordinēšanu, un šajā jomā ministrijā darbojas Profesionālās izglītības un tālākizglītības departaments. Profesionālās izglītības un tālākizglītības jomā izglītības ministrs sadarbojas ar darba un sociālās politikas ministru, kultūras un valsts mantojuma ministru un veselības ministru.

Apriņķa (*powiat*) varas institūcijas ir atbildīgas par pēcģimnāzijas skolu, to skaitā pēcģimnāziju iestāžu pieaugušajiem, tālākizglītības un praktiskās izglītības centru un citu iestāžu, kas nav skolas, vadību.

Komūnas (*gmina*) varas institūcijas ir atbildīgas par sākumskolām un vidējās izglītības pirmā posma skolām pieaugušajiem (izņemot specializētās skolas). Skolas direktors ir atbildīgs par skolas vadīšanu.

Visas sabiedriskā sektora skolas pieaugušajiem organizē un vada teritoriālās pašvaldības struktūrvienības.

Sabiedriskā sektora skolas pieaugušajiem organizē un vada atsevišķas personas vai iestādes, piemēram, asociācijas, sociālās un reliģiskās organizācijas u.c.

7.3. Finansējums

Pieaugušo izglītību sabiedriskā sektora skolās finansē no teritoriālo pašvaldību līdzekļiem.

Saskaņā ar 1991. gada 7. septembra „Skolu izglītības likumu” (ar grozījumiem) izglītība sabiedriskā sektora skolās pieaugušajiem ir bez maksas. Tomēr nepietiekamo finanšu līdzekļu sabiedriskā sektora skolās dēļ studentu pašpārvaldei (uz brīvprātīga pamata) iespējams segt daļu izdevumu (izņemot skolotāju algas) no tās līdzekļiem. Maksājamo summu nosaka pašpārvalde.

Izglītība privātā sektora skolās ir par maksu. Privātā sektora skolām ar sabiedriskā sektora skolu tiesībām ir tiesības saņemt naudas atmaksāšanu no valsts budžeta.

Maksu iekasē arī ārpusskolas pieaugušo izglītības iestādes, piemēram, eksaminācijas maksu aprēķina, ņemot vērā vidējās mēnešalgas līmeni.

Līdzekļu avoti tālākizglītībai ārpusskolas sistēmā ir:

- valsts budžets;
- darba devēji;
- studentu ienākumi;
- struktūrfondi.

Saskaņā ar Tautas izglītības ministrijas 2005. gadā veikto pētījumu par valsts izglītību (skatiet www.men.gov.pl) vairākumu praktisko apmācību kursu finansē no studentu līdzekļiem. Viena trešā daļa līdzekļu ir no Eiropas Sociālā fonda, savukārt darba devēji iegulda vismazāko daļu.

Praktisko apmācību un pārkvalificēšanos, kuras rezultāts ir paaugstināta iespēja atrast darbu, uzlabot profesionālo kvalifikāciju vai paaugstināt profesionālo darbību, var finansēt no Darba fonda.

Apriņķa darba biroji ir atbildīgi par apmācību shēmu un citu profesionālo darbību veidu piedāvāšanu bezdarbniekiem un citiem darba meklētājiem.

Pieaugušo izglītībai nav finansējuma modeļa valsts līmenī. Vienīgā noteiktā finansējuma sistēma pieaugušo izglītībai ir saistīta ar darbu meklējošo bezdarbnieku praktiskajām apmācībām. Tās pamats ir noteikts „Likumā par nodarbinātības sekmēšanu un darba tirgus iestādēm”.

7.4. Programmas un to nodrošinātāji

Arodizglītību un vispārējo izglītību pieaugušajiem iespējams nodrošināt gan skolas, gan ārpusskolas formās.

Pieaugušo izglītību skolas sistēmā nodrošina sākumskolās, ģimnāzijās, profesionālajās skolās, vidusskolās, pēcvidējās izglītības skolās un arī augstskolās.

2008./2009. mācību gadā 3662 visu veidu skolās pieaugušajiem bija reģistrēti gandrīz 282,2 tūkstoši studentu. Vispārējo vidusskolu pieaugušajiem skaits palielinās, savukārt profesionālo skolu un arodvidusskolu pieaugušajiem skaits samazinās. Sākumskolas pieaugušajiem ir reti sastopamas, Polijā tādas ir tikai piecas.

Profesionālās praktiskās apmācības un vispārējo izglītību pieaugušajiem ārpusskolas sistēmā (izņemot aspirantūras studijas) iespējams organizēt dažādos veidos, ko piedāvā:

- sabiedriskā sektora izglītības iestādes;
- privātā sektora izglītības iestādes.

Tālākizglītības un praktiskās izglītības centri un kvalifikācijas paaugstināšanas centri ir vispopulārākās sabiedriskā sektora tālākizglītības iestādes. Tālākizglītības centri savu darbību var veikt skolās pieaugušajiem. 2008. gadā darbojās 109 tālākizglītības centri (Izglītības informācijas sistēmas dati), pie kuriem pieder skolas, un 198 tālākizglītības centri, kas veida savu darbību ārpusskolas sistēmā. Komerciestāžu reģistrā fiksēti 148 apmācību un 507 kvalifikācijas paaugstināšanas centri. Turklāt ir arī 836 tālākizglītības un praktiskās izglītības privātā sektora centri.

Privātā sektora izglītības iestādes var organizēt:

- sociālās organizācijas un asociācijas;
- reliģiskās organizācijas;
- privātpersonas.

Izmanto divas apmācību iestāžu reģistrācijas un akreditācijas sistēmas. Saskaņā ar „Likumu par izglītību" vienu sistēmu izmanto pašvaldību struktūrvienības. Otro – Apmācību iestāžu reģistru (RIS) – izmanto reģionālie darba biroji. 2007. gada beigās Apmācību iestāžu reģistrā bija fiksētas 7599 apmācību iestādes (8589 kopā ar filiālēm), 'tajā skaitā 25 procenti apmācību iestāžu bija arī vietējās pašvaldībās reģistrētas iestādes (Izglītības informācijas sistēma).

Aspirantūras studijas, ko uzskata par vienu no tālākizglītības formām, organizē sabiedriskā sektora un privātā sektora augstskolas, pētniecības struktūrvienības un Polijas Zinātņu akadēmijas struktūrvienības (statistiku skatiet 7.8. nodaļas 2. tabulā).

Saskaņā ar 2004. gada 20. aprīļa „Likumu par nodarbinātības sekmēšanu un darba tirgus iestādēm" izglītību bezdarbniekiem organizē un no Darba fonda finansē apriņķa pašvaldības (*starosta*). Šādu praktisko apmācību organizē apmācību iestādes, kuras uzskatāmas par darba tirgus iestādēm. Šādu praktisko apmācību organizēšanu uzskata par vienu no vissvarīgākajiem pakalpojumiem darba tirgū, un tos piedāvā sabiedriskā sektora nodarbinātības iestādes un nodarbinātības aģentūras. Arī paši bezdarbnieki var organizēt šādas praktiskās

7.4.1. Programmu mērķi

Tālākizglītība ir paredzēta vispārējo zināšanu apguvei un padziļināšanai un vajadzīgo profesionālo prasmju un kvalifikācijas pilnveidei noteiktā profesijā, darbā vai amatā. Profesionālās praktiskās apmācības ir paredzētas zināšanu un iemaņu pieskaņošanai jaunajām tehnoloģijām un darba organizācijai, kā arī darba mobilitātei.

Bezdarbnieku apmācību galvenais uzdevums ir ātri reaģēt uz pašreizējām vietējā darba tirgus prasībām un palīdzēt bezdarbniekiem pielāgot savas kvalifikācijas šīm prasībām.

7.4.2. Uzņemšanas prasības

Skolas pieaugušajiem var apmeklēt ikviens, kas ir vecāks par 18 gadiem. 18 gadus veca persona, var kārtot arī neklātienes eksāmenu visos mācību priekšmetos, kas iekļauti visu veidu skolu pieaugušajiem izglītības saturā. Ārpusskolas formās uzņemšanas prasības nosaka izglītības nodrošinātāji, un parasti tās ir atkarīgas no apmācību mērķiem.

Bezdarbniekus nosūta uz kursiem darba biroji, pamatojoties uz kritērijiem, par kādiem ir vienojusies apmācību iestāde un darba devējs (ja kursu sniedz, ievērojot darba devēja tiešu rīkojumu). Sagatavojot apmācību programmu, jāņem vērā darba devējam nepieciešamās kvalifikācijas. Galvenās uzņemšanas prasības, kuras ņem vērā, ir pabeigtās izglītības līmenis, psiholoģiskā un fiziskā dispozīcija, darba pieredze un atsevišķas papildu iemaņas. Nosūtot personālu uz praktiskajām apmācībām, jāievēro vienlīdzīgu iespēju princips, – tas attiecas uz darba ņēmēja dzimumu, vecumu, speciālām vajadzībām, politiskajiem uzskatiem un reliģiju. Praktiskās apmācības var notikt, ievērojot arī bezdarbnieka lūgumu.

Pēc bezdarbnieka ierosinājuma vai ar viņa/viņas atļauju apriņķa darba birojs var nosūtīt bezdarbnieku darba praksē. Tas attiecas uz bezdarbniekiem noteiktā situācijā, piemēram, ir par 25 gadiem jaunāka persona bez kvalifikācijas vai persona, kas ilgstoši ir bez darba. Specializētās apmācības periodam nevajadzētu pārsniegt 12 mēnešus, un tās notiek uz līguma pamata, ko parakstījis apgabala darba birojs un darba devējs. Specializētās apmācības perioda laikā bezdarbnieks saņem stipendiju.

7.4.3. Īstenošanas veidi

Izglītība pēcģimnāzijas skolās var būt organizēta dienas vai neklātienes formā. Dienas nodarbības notiek trīs vai četras reizes nedēļā, savukārt neklātienes nodarbības notiek konsultāciju veidā. Iespējams organizēt divas mācību sesijas – vienu kā semestra darba ievadu un otru – kā gatavošanos eksāmeniem.

Skolotājiem, kas strādā gan skolas, gan ārpusskolas sistēmā, ir tiesības izvēlēties mācīšanas metodes atkarībā no izglītības līmeņa, izglītības satura veida, studentu skaita, viņu vecuma, profesionālās pieredzes un pieejamiem resursiem. Saskaņā ar Apmācību iestāžu reģistra (RIS) datiem tālākizglītības ārpusskolas formās visbiežāk izmantotās metodes ir kursi (gandrīz 37 procenti no piedāvājuma), praktiskie semināri (vairāk nekā 22 procenti no piedāvājuma), semināri un konferences (20 procenti no piedāvājuma), darba prakse un profesionālā sagatavošana (14 procenti no piedāvājuma), pēcdiploma studijas (1,6 procenti no piedāvājuma).

Praktiskos seminārus uzskata par visefektīvāko mācīšanas metodi, ja kursus organizē lielas kompānijas, kurām ir liela kvalifikācijas paaugstināšanas pieredze (kopš pērnā gada ir nedaudz pieaudzis to iestāžu skaits, kas piedāvā praktiskās apmācības). Ja kursu pasūtina individuāli, mācīšanas metodes var noteikt darba devējs, kas šo kursu pasūtina. Tradicionālās mācīšanas metodes bieži papildina IKT.

Tālākizglītībā bieži ir sastopams izglītības saturs, kas sagatavots, izmantojot par pamatu moduli. Katra moduļa pabeigšanu apliecina atbilstošs dokuments. Pabeidzot pilnu moduļu kopumu, tiek pabeigta praktiskā apmācība attiecīgajā profesijā. Izmantojot izglītības saturu, kas veidots pēc moduļu principa, izglītības ieguvējiem piedāvā elastīgāku stundu sarakstu, un sniedz atbalstu individuālajai programmas apguvei, kas ir ļoti svarīga tālākizglītībā.

Skolās pieaugušajiem skolotāji izglītības saturu un mācību grāmatas izvēlas līdzīgi tam, kā to dara viņu kolēģi skolās jauniešiem.

7.4.4. Vērtēšana, kvalifikācijas, izglītības dokumenti

Skolās pieaugušajiem, līdzīgi kā skolās bērniem un jauniešiem, izmanto divas vērtēšanas sistēmas: iekšējo un centralizēto. Iekšējā vērtēšanas sistēmā atzīmes ir no 1 līdz 6 (1 – nepietiekami, 6 – izcili). Skolās pieaugušajiem pārceļ uz nākamo līmeni pēc katra pabeigta mācību semestra. Izglītības ieguvējs

pabeidz skolu (sākumskolu, vidusskolu (vidējās izglītības pirmā vai otrā posma skolu), ja pēdējā semestra beigās viņš/viņa visos obligātajos mācību priekšmetos ir saņēmis/saņēmusi atzīmes, kas ir augstākas par „nepietiekami". Turklāt, lai varētu pabeigt sākumskolu, viņam/viņai jākārto pārbaudījums, lai pabeigtu vidējās izglītības pirmā posma skolu, viņam/viņai jākārto eksāmens. Pārbaudījuma vai eksāmena rezultāti skolas pabeigšanu neietekmē. Gan pārbaudījums, gan eksāmens ir centralizēti un obligāti, un to pamatā ir centrālās eksaminācijas standarti noteiktam līmenim un standartizētas darbības. Pārbaudījuma vai eksāmena rezultātus var salīdzināt centrālā līmenī.

Vērtējums un pārcelšana uz nākamo klasi neklātienes tipa skolās notiek, ievērojot eksaminācijas sistēmu. Šī sistēma ietver eksāmenus visos obligātajos mācību priekšmetos, kas noteikti skolas mācību programmā. Profesionālajās skolās un vidējās izglītības otrā posma arodskolās studenti arī kārto eksāmenus. Semestra eksāmenu organizēšana neklātienes skolās ir noteikta skolas statūtos.

Pabeidzot sabiedriskā sektora skolu, pieaugušie gūst iespēju saņemt izglītības dokumentu vai valsts diplomu. Vispārējās vidusskolas un arodvidusskolas sniedz iespēju iegūt izglītības dokumentu un turpināt izglītību augstskolā. Sākumskolas un arī vidējās izglītības pirmā un otrā posma izglītības dokumentus iespējams iegūt, kārtojot arī neklātienes eksāmenus.

Centralizētais, profesionālais eksāmens, kā noteikts eksaminācijas standartos, ir paredzēts, lai vērtētu ar konkrēto profesiju saistītas iemaņas un zināšanas. To iespējams kārtot pieaugušajiem profesionālajās skolās, vidējās izglītības otrā posma tehnikumos, papildu vidējās izglītības otrā posma skolās un pēcvidējās izglītības skolās. Informāciju par profesionālo eksāmenu skatiet 4.3.4. nodaļā.

Izglītības dokumentu paraugus un citus saistītos dokumentus atsevišķos noteikumos nosaka tautas izglītības ministrs. Šie dokumenti attiecas arī uz sabiedriskā un privātā sektora skolām un uz tiem centriem pieaugušajiem, kas veic savu darbību saskaņā ar Izglītības sistēmas likumā noteikto.

Zinātniski tehnisko asociāciju federācijas (*NOT*) valde un Polijas Ekonomikas sabiedrības valde ir tiesīgas piešķirt profesionālās specializācijas grādus personām ar augstāko vai vidējo izglītību.

7.5. Kvalitātes nodrošināšana

7.5.1. Kvalitātes nodrošināšana formālajā pieaugušo izglītībā

Sistēmā, kuru pārrauga Tautas izglītības ministrs un kura ietver skolas pieaugušajiem, tālākizglītības iestādes, apmācību centrus un tālākapmācības centrus, pedagoģisko pārraudzību veic skolas direktori un izglītības superintendanti (*kuratorzy*), ievērojot tos pašus noteikumus, kādi ir skolās jauniešiem.

Skolās pieaugušajiem, kuras izglīto kādā noteiktā profesijā, izglītības kvalitāti nodrošina arī centralizētas vērtēšanas sistēmas ietvaros – līdzīgi kā skolu sistēmā jauniešiem. Centralizētie, profesionālie eksāmeni ir paredzēti skolas izglītības kursa laikā iegūto profesionālo kvalifikāciju apliecināšanai. Tie ir izveidoti, ievērojot Centrālās eksaminācijas komisijas noteiktos un reģionālo eksaminācijas komisiju ieviestos eksaminācijas prasību standartus.

7.5.2. Kvalitātes nodrošināšana neformālajā pieaugušo izglītībā

Tālākizglītības iestādes un centri, kas nodrošina neformālo izglītību, var saņemt akreditāciju, kas apstiprina, ka tie atbilst specifiskām prasībām un nodrošina izglītības kvalitāti. Akreditāciju var piešķirt visam kursu kopumam vai tikai tā daļai (uz Izglītības sistēmas likuma pamata). Saskaņā ar likumā iekļautajām prasībām gan sabiedriskā, gan privātā sektora izglītības iestādes var pieteikties visu vai atsevišķu tās piedāvāto kursu akreditācijai. Akreditāciju piešķir izglītības superintendants (*kurator*), kas pārrauga teritoriju, kurā ir attiecīgā iestāde. Izglītības iestādes var būt reģistrētas arī reģionālajā nodarbinātības birojā. 2003. gadā ieviestā akreditācija ir brīvprātīga, tāpēc ārpusskolas iestādes, kas sniedz izglītību atbilstoši brīvas uzņēmējdarbības principiem, var izvairīties no jebkādas ar kvalitāti saistītas pārraudzības.

2009. gada decembrī darbojās 473 akreditētas iestādes, kas piedāvāja tālākizglītību ārpusskolas formās.

7.6. Karjeras atbalsta pasākumi

Valsts nodarbinātības dienesti ir atbildīgi par darbību koordinēšanu bezdarbnieku un darba meklētāju tālākizglītības un apmācību jomā, par darba tirgus vajadzību noteikšanu saistībā ar bezdarbnieku un darba meklētāju tālākizglītību un praktisko apmācību, tādu darbību noteikšanu un ieviešanu, kas saskaņo darba tirgus vajadzības un apmācību un profesionālo apmācību jomas, un tie ir atbildīgi arī par sociālā dialoga uzsākšanu par nodarbinātības politiku un bezdarbnieku un darba meklētāju tālākizglītību.

Karjeras atbalsta pasākumus var organizēt sabiedriskā sektora iestādes: psiholoģiskā un pedagoģiskā atbalsta centri, karjeras vadības darbinieki skolās un darba sektorā – konsultanti darba birojos un Brīvprātīgā darba korpusā. Šīs darbības ir paredzētas, lai nodrošinātu darba tirgu ar piemērotiem darbiniekiem un lai paaugstinātu darbinieku prasmju līmeni, ņemot vērā uzņēmumos novērotās pārmaiņas.

Apmācību un nodarbinātības attiecības var risināt, izmantojot, piemēram, šādus pasākumus: darba devēju un darba ņēmēju praktiskās apmācības, darba devēju un apmācību nodrošinātāju struktūrvienību sadarbība, prakses vietu nodrošināšana uzņēmumos skolas un ārpusskolas izglītības programmu studentiem, nodarbinātības dienesta konsultācijas profesionāli aktīvām personām, darba meklētājiem un bezdarbniekiem.

Darbības programma „Cilvēkresursi" ir sagatavota darba tirgū nelabvēlīgā situācijā nonākušu sociālo grupu atbalstam.

7.7. Skolotāji un apmācību vadītāji

2006./2007. mācību gadā skolās pieaugušajiem strādāja 6519 skolotāji (gan uz pilnu, gan uz daļēju slodzi (konkretizē atbilstoši pilnai slodzei)).

Dati par ārpusskolas sistēmā strādājošo skolotāju un citu mācībspēku skaitu nav pieejami.

Saskaņā ar datiem (Apmācību iestāžu reģistra 2007. gada ziņojums) viena piektā daļa no apmācību iestādēs nodarbināto apmācību vadītāju un lektoru skaita strādāja pilnu slodzi, atlikušās četras piektās daļas – pusslodzi. 2006. gadā novērots, ka ir noticis to apmācību vadītāju un lektoru skaita pieaugums, kas strādā pusslodzi, un šis skaita pieaugums atbilst 2 procentiem. Tas ir noticis, pateicoties apmācību (apmācību cikla) īstenošanai Eiropas Sociālā fonda projektu ietvaros, jo rada speciālistu nodarbinātību noteiktu praktisko apmācību pasākumos, kas netiks atkārtoti.

Arodizglītības un tālākizglītības valsts atbalsta centrs (*KOWEZiU*) ir atbildīgs par aktivitāšu sagatavošanu un koordinēšanu to skolotāju apmācībās un kvalifikācijas paaugstināšanā, kuri strādā skolās pieaugušajiem un tālākizglītībā. Arodizglītības un tālākizglītības valsts atbalsta centrs sadarbojas ar Tālākizglītības centriem (*CKU*) un Praktiskās apmācības centriem (*CKP*). Valsts centrs organizē sanāksmes un seminārus, kuros izplata informāciju par jaunākajām norisēm arodizglītībā un tālākizglītībā, kā arī informāciju par pētniecības rezultātiem, publikācijām un jauninājumiem pedagoģijā. Arodizglītības un tālākizglītības valsts atbalsta centrs arī sadarbojas ar sociālajiem partneriem jautājumos par kvalitātes nodrošināšanu arodizglītības un tālākizglītības jomā.

Dažas universitātes savās pedagoģiskās izglītības fakultātēs nodrošina praktiskās apmācības topošajiem speciālistiem arodizglītības un tālākizglītības jomā.

Tālākizglītības centri ir atbildīgi par konsultāciju sniegšanu pieaugušo izglītībā strādājošiem skolotājiem un lektoriem. Tālākizglītības centri var nodarbināt arī profesionālus konsultantus, kas specializējas pieaugušo izglītībā. Apmācību centri ir iesaistīti gan jauniešiem, gan pieaugušajiem domātajās skolās strādājošu skolotāju profesionālās pilnveides programmās.

7.8. Statistika

1. tabula. **Pieaugušo izglītības iestāžu un pieaugušo izglītības ieguvēju skaits 2008./2009. mācību gadā**

Izglītības iestādes veids	Izglītības iestāžu skaits	Izglītības ieguvēju skaits, tūkstošos
Sākumskolas	5	0,1
Ģimnāzijas	130	12,3
Vispārizglītojošās vidusskolas	2449	201,0
Arodskolas	103	5,3
Specializētās profesionālās vidusskolas vai tehnikumi	975	63,5

1. tabula. **Pēcbakalaura studentu skaits augstskolās, pētniecības institūtos un citās struktūrvienībās 2008./2009. mācību gadā**

Izglītības iestādes veids	Studentu skaits	Izglītības dokumentu skaits
Augstskolas	144 093	106 108
Polijas Zinātņu akadēmija	949	530
Pētniecības institūti (izņemot Polijas Zinātņu akadēmiju)	128	484
Valsts pārvaldes valsts augstskola	157	54
Ārstu rezidentūras apmācību medicīnas centrs	23 111	17 735
Kopā	168 438	124 911

Avots: Centrālais statistikas birojs (GUS)

BIBLIOGRĀFISKĀS ATSAUCES UN TĪMEKĻVIETNES

Bibliogrāfiskās atsauces

CVTS2-PL *Badanie w zakresie ustawicznego szkolenia zawodowego pracowników,* (2003. gada CVTS2 pētījums. Pētījums par profesionālo praktisko tālākapmācību, izglītību darba tirgum, 2003

Eurybase, Eurydice: www.eurydice.org (Polija, 2007./2008. mācību gads)

Tiešskats uz augstākās izglītības struktūru Eiropā 2006/2007. mācību gadā. Nacionālās tendences Boloņas procesā. *Eurydice,* 2008

Mały Rocznik Statystyczny (Īsa Polijas statistikas gadagrāmata, Centrālais statistikas birojs, Varšava, 2009)

Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2007/08 (Skolas izglītība 2007./2008. mācību gadā, Centrālais statistikas birojs, Varšava, 2009)

Raport o Kapitale Intelektualnym Polski 2008 (Ziņojums par Polijas intelektuālo kapitālu, 2008, interneta publikācija (skatīt tīmekļvietnes))

Karjeras izglītība pilna laika obligātajā izglītībā Eiropā, *Eurydice,* 2008

Tīmekļvietnes

http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm (tīmekļvietne, kur ir pieejama Polijas konstitūcija)

Centralna Komisja Egzaminacyjna: http://www.cke.edu.pl/ (Centrālā eksaminācijas komisija)

Główny Urząd Statystyczny: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/GUS (Centrālais statistikas birojs)

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP): http://www.krasp.org.pl/index.php (Polijas Akadēmisko skolu rektoru konference)

Konferencja Rektorów Zawodowych Szkół Polskich (KRZaSP): http://www.krzasp.pl/pl/index.php (Polijas Arodskolu rektoru konference)

Refernet, Fudacja Fundusz Współpracy: http://www.cofund.org.pl/ (Sadarbības fonda nodibinājums)

Instytut Społeczeństwa Wiedzy *(ISW)*: http://www.frp.org.pl/ (Zināšanu sabiedrības institūts)

Rada Główna Szkolnictwa Wyższego *(RGSW)*: http://www.rgsw.edu.pl/ (Augstākās izglītības galvenā padome)

Ministerstwo Edukacji Narodowej: http://www.men.gov.pl (Tautas izglītības ministrija)

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: http://www.nauka.gov.pl (Zinātnes un augstākās izglītības ministrija)

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: http://www.mkidn.gov.pl/ (Kultūras un valsts mantojuma ministrija)

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: http://www.mpips.gov.pl (Darba un sociālās politikas ministrija)

Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej *(KOWEZiU):* http://www.koweziu.edu.pl/ (Arodizglītības un tālākizglītības valsts atbalsta centrs)

Związek Nauczycielstwa Polskiego *(ZNP)*: http://www.znp.edu.pl/text.php?cat=1 (Polijas Skolotāju apvienība)

Fundacja Rektorów Polskich *(FRP)*: http://www.frp.org.pl/ (Polijas Rektoru fonds)

www.ris.praca.gov.pl un www.psz.praca.gov.pl (Apmācību iestāžu reģistrs, 2007. gada ziņojums)

http://www.innowacyjnosc.gpw.pl/kip/index.php (Ziņojums par Polijas intelektuālo kapitālu, 2008)

Krajowa Sekcja Nauki NSZZ 'Solidarność': http://www.solidarnosc.org.pl/~ksn/ (Valsts arodbiedrību apvienības „Solidaritāte" Zinātnes sekcija)

Państwowa Komisja Akredytacyjna *(PKA)*: http://www.pka.edu.pl/ (Valsts akreditācijas komisija)

System Informacji Oświatowej *(SIO)*: http://www.sio.edu.pl/ (Izglītības informācijas sistēma)

Ochotnicze Hufce Pracy *(OHP)*: http://www.ohp.pl/ (Brīvprātīgā darba korpuss)

LV

EURYDICE

Eurydice tīkls nodrošina informāciju un analīzi par Eiropas izglītības sistēmām un politiku. Sākot ar 2011. gadu, tīkla sastāvā darbojas 37 nacionālās nodaļas visās 33 valstīs, kas piedalās ES Mūžizglītības programmā (ES dalībvalstis, EEZ valstis, Horvātija un Turcija). *Eurydice* darbību koordinē un vada ES Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra Briselē, kas veido tīkla publikācijas un atjauno datubāzes.

Eurydice darba rezultātus izmanto izglītības politikas veidotāji nacionālajā, reģionālajā un vietējā līmenī, kā arī ES institūcijās. Tīkla darba specifika ir visu pakāpju izglītības struktūra un organizācija, un tas publicē dalībvalstu izglītības sistēmu aprakstus, salīdzinošus tematiskus pētījumus, izglītības indikatorus un statistiku. Visas *Eurydice* publikācijas ir bez maksas pieejamas tīkla tīmekļa vietnē vai drukātā veidā pēc pieprasījuma.

Eurydice internetā –
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice

Publications Office